

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЛІСІВНИЦТВА

Турис Е.В., Потіш Л.А.

ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

*для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації за напрямом
підготовки 6.090103 «Лісове та садово-паркове господарство»*

Ужгород
2015

УДК 331.45 (075.8)
ББК У246я73
Т87, П64

Навчальний посібник «Основи охорони праці» для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації за напрямом підготовки **6.090103** (Лісове та садово-паркове господарство). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2015 – 128 с.

Посібник містить лекції, питання для самоконтролю, перелік літератури, відповідно до навчального плану за курсом «Основи охорон праці». Наведено вимоги щодо забезпечення норм з охорони праці та промислової безпеки на виробництві, гарантії щодо їх дотримання, дії при аварійних ситуаціях і травмуванні працівників, навчання з охорони праці, поведження у лісі, надання першої медичної допомоги.

Укладачі: Турис Е.В. к.б.н., доцент кафедри лісівництва УжНУ,
Потіш Л.А., к.б.н., професор кафедри лісівництва УжНУ

Рецензенти: Гулай Л.Д., д.х.н., професор, завідувач кафедри екології та навколишнього середовища Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Рівіс Ю.О. експерт технічний на право проведення експертного обстеження (аудиту) систем управління охороною праці, здійснення експертної оцінки стану промислової безпеки виробництва об'єктів; проведення технічного огляду та експертного обстеження агропромислового комплексу, деревообробної промисловості та лісогосподарського виробництва, експертизи проектної документації та спроможності суб'єктів господарювання виконувати роботи підвищеної небезпеки та експлуатувати це обладнання.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 4 від 28.04.2015 р.)

ISBN 978-966-2095-92-0

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
© Турис Е.В. Потіш Л.А., 2015

ЗМІСТ

Вступ.....	4
<i>Лекція 1.</i> Предмет і основні поняття про охорону праці. Правові та організаційні питання охорони праці.....	6
<i>Лекція 2.</i> Дії при аварійних ситуаціях та нещасних випадках на виробництві, порядок їх розслідування.....	24
<i>Лекція 3.</i> Система управління охороною праці.....	50
<i>Лекція 4.</i> Навчання з питань охорони праці.....	62
<i>Лекція 5.</i> Санітарія та гігієна робочого місця.....	67
<i>Лекція 6.</i> Основні правила перебування та роботи у лісі.....	82
<i>Лекція 7.</i> Надання першої медичної допомоги.....	104
Список використаної літератури.....	116
Контрольні питання.....	119

ВСТУП

Мета та завдання навчальної дисципліни

1. Мета навчальної дисципліни “*Основи охорони праці*” відповідає цілі освітньої-професійної програми підготовки випускників вищого навчального закладу та визначаються змістом тих системних знань і умінь з охорони праці і промислової безпеки в лісовому господарстві, якими повинен оволодіти спеціаліст лісового господарства або вчений-лісівник. Знання, які студенти отримують, є базовими для дисциплін, що забезпечують природничо-наукову і професійно-практичну підготовки.

2. Основними завданнями вивчення дисципліни “*Основи охорони праці*” є надання студентам необхідних теоретичних і практичних знань, ознайомлення з виробничими нормами охорони праці, промислової безпеки, технологічними процесами заготівлі та переробки деревини, її транспортування, галузевими нормативно-правовими актами.

3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати основні державні та галузеві нормативні акти з охорони праці, основні функції державних органів управління, контролю і надзору з питань охорони праці, форми і методи організації охорони праці на підприємстві, дії небезпечних факторів виробництва, порядок дій під час аварій, надзвичайних ситуацій та розслідування нещасних випадків, права організацій і громадян у сфері охорони праці, забезпечення технічної безпеки і санітарних норм на виробництві.

Уміти: організувати діяльність виробництва підвищеної небезпеки, правильно оформити інструктивні матеріали, нормативну базу підприємства, підібрати спеціалістів, забезпечити вчасне і якісне проходження навчань і атестації працівників, провести інструктаж, прийняти швидке і правильне рішення щодо порядку і доцільності дій при аварійних ситуаціях, організувати робочі місця у встановленому порядку, надати першу медичну допомогу травмованим працівникам.

Програма навчальної дисципліни.

Тема 1. Предмет і основні поняття про охорону праці. Правові та організаційні питання охорони праці.

Поняття про охорону праці. Основні терміни і поняття. Нормативні акти в сфері охорони праці. Система нормативних актів. Галузеві нормативні акти в сфері охорони праці. Порядок прийняття, затвердження і реєстрації нормативних актів.

Тема 2. Дії при аварійних ситуаціях та нещасних випадках на виробництві, порядок їх розслідування.

Основні терміни та нормативні акти, що регулюють діяльність при розслідуванні причин аварійних ситуацій і нещасних випадків. Склад і

діяльність комісії по розслідуванню причин аварійних ситуацій та нещасних випадків. Документація, що оформляється. Терміни розслідування. Діяльність керівника підприємства і спеціаліста з охорони праці при розслідуванні. Відповідальність.

Тема 3. Система управління охороною праці.

Обов'язки керівника підприємства та робітника. Гарантії працівників на охорону праці. Система управління охороною праці на виробництві. Розподіл обов'язків по охороні праці. Види і завдання інструктажів. Служба охорони праці на підприємстві. Планування роботи по охороні праці, регулювання відносин роботодавця і трудового колективу. Колективний договір, трудова угода.

Тема 4. Навчання з питань охорони праці.

Поняття і значення охорони праці, нормативно-правові акти. Основні терміни. Організація навчання та перевірки знань. Види та порядок проведення навчання. Спеціальне навчання і перевірка знань. Навчання посадових осіб.

Тема 5. Санітарія та гігієна робочого місця.

Основні вимоги до виробничих приміщень. Групи виробничих процесів і їх характеристика. Вимоги до утримання території підприємства. Вплив виробничих умов на організм людини. Принципи нормування мікроклімату. Роль вентиляції у створенні комфортних умов праці. Облаштування робочих місць. Характеристика і нормування шуму і вібрації. Вимоги до освітлення. Електробезпека. Вплив та нормування електромагнітного поля. Атестація робочих місць.

Тема 6. Основні правила перебування та роботи у лісі.

Правила перебування у лісі. Нормативи підготовки інфраструктури, облаштування виробничих ділянок, зон безпеки, виконання лісосічних робіт. Попереджувальні знаки. Обов'язки керівника та працівників при виконанні лісосічних робіт. Підготовчі роботи. Забезпечення спецодягом. Технологічний процес розробки лісосіки. Карта технологічного процесу розробки лісосіки, її заповнення і затвердження. Небезпеки, викликані рухом транспортних засобів і механізмів. Причини аварій і нещасних випадків. Загальні вимоги до виконання перевезень і переміщень лісопродукції, навантажувально-розвантажувальних роботах. Організація безпечного виконання робіт з переміщення вантажів. Правила безпеки при навантаженні і перевезенні вантажів автотранспортом.

Тема 7. Надання першої медичної допомоги.

Перша допомога при виробничих травмах та отруєннях. Надання першої медичної допомоги при різних формах травматизму, нещасних випадках, отруєннях. Дії керівників та свідків нещасних випадків.

ЛЕКЦІЯ 1.

ПРЕДМЕТ І ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

1.1. Основи охорони праці (ООП) – це комплексна дисципліна, яка базується як на *загальноосвітніх* (фізика, хімія, математика), так і на *загальнотехнічних* та спеціальних дисциплінах (опір матеріалів, електротехніка, технологія і устаткування виробництва).

Основи охорони праці – це дисципліна, яка пов'язана з безпекою життєдіяльності; науковою організацією праці; ергономікою; інженерною психологією; технічною естетикою.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності. Охорона праці має кілька спеціальних розділів, які вирішують різні практичні завдання покращення умов праці та безпеки праці.

Безпека життєдіяльності – дисципліна, що вивчає загальні закономірності виникнення небезпек, їх властивості, наслідки впливу на організм людини, способи та засоби захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек.

Наукова організація праці займається вивченням, розробкою та впровадженням у практику раціональної побудови трудового процесу, при якій забезпечується висока продуктивність праці, створюються умови для збереження здоров'я працівників, збільшується термін їх трудової діяльності.

Ергономіка – це дисципліна, яка досліджує, розробляє та надає рекомендації щодо конкретного виготовлення та експлуатації технічних засобів, які забезпечують людині під час праці зручності, збереження сили, працездатність та здоров'я.

Інженерна психологія вивчає взаємодію людини з новою технікою і встановлює функціональні можливості людини і зберігання високих психофізіологічних можливостей людини.

Технічна естетика встановлює залежність умов та результатів праці від архітектурного, конструктивного та художнього вирішення знарядь праці, робочих місць, цехів, санітарно-побутових та інших допоміжних приміщень – всього, що оточує людину на виробництві.

Методологічною основою дисципліни “ООП” є науковий аналіз умов праці, технологічних процесів, обладнання робочих місць, трудових операцій, організації виробництва з метою виявлення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, виникнення можливих аварійних ситуацій. На підставі такого аналізу розробляють заходи щодо усунення небезпечних і шкідливих виробничих факторів, створення здорових і безпечних умов праці.

Основна мета дисципліни – надати майбутнім фахівцям знання з основ ОП, реалізація яких на практиці сприятиме покращанню умов праці,

підвищенню її продуктивності, запобіганню професійним захворюванням, виробничому травматизму, аваріям.

Основне завдання ОП – звести до мінімуму ймовірність уражень або виключення травматизму та професійних захворювань працівників з одночасним забезпеченням комфорту при максимальній продуктивності праці.

Загальне забезпечення ОП є: при найменших трудових затратах, в умовах повної безпеки праці отримати найбільшу кількість високоякісної продукції.

Головна ціль ОП – як категорії трудової діяльності – полягає в створенні сприятливих і безпечних умов у діалектичному взаємозв'язку з ефективністю і якістю праці та полегшенні самої праці.

1.2. Складові частини охорони праці

Охорона праці як комплексна дисципліна під час розв'язання своїх завдань повинна використовувати дані інших наук (технічних, природознавчих, суспільних) і складається з таких чотирьох розділів.

Основи трудового законодавства – це розділ, в якому розглядають всі правові питання ОП.

Виробнича санітарія або гігієна праці – це розділ, в якому розглядаються профілактичні заходи ОП: метеорологічні умови, вентиляція, опалення, освітлення, шум, вібрація, іонізуючі і лазерні випромінювання тощо.

Техніка безпеки – це комплекс організаційних і технічних заходів і засобів, спрямованих на запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням (електробезпека, електромагнітні і статичні поля, газо- та електрозварювальні роботи, вантажно-розвантажувальні роботи, посудини, які працюють під тиском, засоби індивідуального захисту).

Пожежна профілактика – комплекс заходів з попередження пожеж та зменшення їхніх наслідків.

1.3. Основні поняття в галузі охорони праці, терміни та визначення Реальні виробничі умови є дещо небезпечними і шкідливими (у теперішній час повністю безпечних виробництв немає). У ДСТУ 2293-93 “Охорона праці. Терміни та визначення” та інших стандартах наведені визначення основних понять та термінів в галузі ОП, які під час читання дисциплін “Основи охорони праці” і “Охорона праці в галузі” будуть зустрічатися в лекційному матеріалі.

Виробнича санітарія – це система організаційних заходів і технічних засобів, яка може запобігти або зменшити вплив на працівників шкідливих виробничих факторів.

Техніка безпеки – це комплекс організаційних та технічних заходів і засобів, які забезпечують охорону працівників від НВ на виробництві.

Умови праці – сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, що впливають на здоров'я і працездатність людини під час її професійної діяльності.

Виробнича небезпека – це загроза дії на працівників небезпечних та шкідливих виробничих факторів.

Шкідливий виробничий фактор – це виробничий фактор, дія якого на працівника може призвести до професійних захворювань або погіршення стану здоров'я, зниження працездатності працівника.

Небезпечний виробничий фактор – це виробничий фактор, дія якого на працівника спричиняє травму або інше раптове погіршення здоров'я працівника. Відповідно до ГОСТ 12.0.003-74 небезпечні та шкідливі виробничі фактори за природою дії на організм людини поділяються на такі групи: **фізичні, хімічні, біологічні, психофізіологічні**.

Фізичні небезпечні та шкідливі виробничі фактори:

- рухомі частини машин та механізмів;
- пересувні частини виробничого устаткування;
- підвищена запиленість та загазованість повітря робочої зони;
- підвищена чи понижена температура поверхонь устаткування, матеріалів чи повітря робочої зони;
- підвищений рівень шуму, вібрації, інфразвукових коливань, ультразвуку, іонізуючих випромінювань, електромагнітних випромінювань, ультрафіолетової чи інфрачервоної радіації;
- підвищена напруженість електричного чи магнітного полів;
- небезпечне значення напруги в електричному колі;
- наявність статичної електрики;
- невідповідність метеорологічних умов;
- незадовільне освітлення;

Хімічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори. До них належать хімічні речовини, які за характером фізіологічної дії на організм людини поділяються на загальноотруйні, подразнювальні, сенсibiliзуючі, канцерогенні, мутагенні, наркотичні і такі, що впливають на репродуктивну функцію.

Біологічні небезпечні та шкідливі виробничі фактори – до них належать патогенні мікроорганізми (бактерії, віруси, мікроскопічні гриби тощо) та продукти їх життєдіяльності, а також мікроорганізми рослин і тварин.

До психофізіологічних небезпечних та шкідливих виробничих факторів належать:

- фізичні (статичні та динамічні) перевантаження;
- нервово-психічні перевантаження (розумове перевантаження, перевантаження органів чуття, монотонність праці, емоційні перевантаження).

Дія окремих несприятливих факторів виробничого середовища чи трудового процесу може призвести до виробничої травми.

Виробнича травма – це порушення анатомічної цілісності організму людини або його функції внаслідок впливу виробничих факторів (рана, отримана на виробництві і спричинена недотриманням вимог безпеки праці).

Виробничі травми класифікують за:

- видом травмуючого фактора: механічні, термічні, хімічні, променеві, електричні, комбіновані тощо;
- виробничими матеріальними факторами: рухомі частини обладнання, готова продукція, відходи виробництва;
- локалізацією травм: очей, голови, рук, ніг, тулуба;

- ступенем важкості пошкодження: легкі, важкі, смертельні;
- технологічними операціями: вантажно-розвантажувальні роботи, перевезення вантажів тощо.

Часто травма є наслідком нещасного випадку.

Нещасний випадок на виробництві – раптовий вплив на працівника небезпечних та шкідливих виробничих факторів чи середовища, внаслідок яких заподіяна шкода здоров'ю або наступила смерть.

Наслідком дії несприятливих виробничих факторів може бути і **професійне захворювання** – паталогічний стан людини, зумовлений роботою і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією шкідливих виробничих факторів.

Професійне отруєння – є частковим випадком профзахворювання. Діагноз професійного захворювання ставиться у кожному випадку з урахуванням характеристики умов праці, тривалості роботи працівника за даною професією, професійного „маршруту” робітника, даних попередніх періодичних медичних оглядів, результатів клініко-лабораторних та діагностичних досліджень. Цей діагноз встановлюється лише тоді, коли саме умови праці зумовили розвиток даного захворювання, тобто є його безумовною причиною.

Окрім професійних, на виробництві тепер відокремлюють групу так званих **виробничо зумовлених захворювань** – захворювань, перебіг яких ускладнюється умовами праці, а частота їх перевищує частоту подібних у працівників, які не зазнають впливу певних професійних шкідливих факторів.

1.4. Основні законодавчі акти про ОП. Законодавчими актами, що визначають основні положення з ОП, є загальні закони України, а також спеціальні законодавчі акти, які приймаються або затверджуються Кабінетом Міністрів, Державним департаментом промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду, МОЗ України, Міністерством енергетики України та іншими відомствами.

Загальними законами України, що визначають основні положення з ОП, є:

- Конституція України (КУ);
- Кодекс законів про працю України (КЗпП);
- **Закони України:**
 - “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”;
 - “Про охорону праці” від 21.11.2002 р.;
 - “Про охорону здоров’я”;
 - “Про пожежну безпеку” від 18.09.2003 р.;
 - “Про використання ядерної енергії та радіаційний захист”;
 - “Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення” від 2.07.2002 р.

Спеціальними законодавчими актами є міжгалузеві і галузеві акти про ОП:

- Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП);
- Міждержавні стандарти системи стандартів безпеки праці (ГОСТ ССБП);
- Державні стандарти України (ДСТУ);
- Будівельні норми і правила БНіП(СНиП);
- Санітарні норми (СН);
- Санітарні норми і правила (СанНиП, ДсанПіН, ДСН);
- Правила будови електроустановок ПБЕ(ПУЭ);
- Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів (ПТЕЕС);
- Правила техніки безпеки при експлуатації електроустановок (ПБЕЕС);
- Норми радіаційної безпеки НРБ;
- Правила безпеки при використанні газів тощо.

Основоположним законодавчим документом в галузі ОП є Закон України “Про охорону праці”, дія якого поширюється на всі підприємства, установи і організації незалежно від форми власності та видів їх діяльності, на усіх громадян, які працюють, а також залучені до праці на цих підприємствах.

Нормативно-правові акти з охорони праці. *Нормативно-правові акти з ОП* (НПАОП) – це правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов’язкових для виконання. Законодавством передбачено, що залежно від сфери дії НПАОП можуть бути міжгалузевими або галузевими.

Міжгалузевий нормативно-правовий акт про ОП – це НПАОП загальнодержавного користування, дія якого поширюється на всі підприємства, установи і організації народного господарства України незалежно від їх відомчої (галузевої) належності та форм власності.

Галузевий нормативно-правовий акт з ОП – це НПАОП, дія якого поширюється на підприємства, установи, і організації незалежно від форм власності, що належать до певної галузі.

Група для міжгалузевих нормативних актів має цифрове позначення залежно від державних органів, які їх затвердили:

- 0.00 – Держнагляд охорони праці;
- 0.03 – Міністерство охорони здоров’я;
- 0.06 – Держстандарт.

Державні стандарти України (ДСТУ) – це нормативні документи, які діють на території України і застосовуються усіма підприємствами незалежно від форми власності та підпорядкування, громадянами – суб’єктами підприємницької діяльності, міністерствами (відомствами), органами державної виконавчої влади, на діяльність яких поширюється дія стандартів. ДСТУ для будь-якої держави світу є національним стандартом України, який затверджується Держстандартом України. ДСТУ мають міжгалузеве використання і запроваджуються переважно на продукцію масового чи серійного виробництва, на норми, правила, вимоги, терміни та поняття, позначення й інші об’єкти, регламентування яких необхідно для забезпечення

оптимальної якості продукції, а також для єдності т& взаємозв'язку різних галузей науки, техніки, виробництва та культури.

До державних стандартів прирівнюються державні будівельні норми та правила, а також державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації. Республіканські стандарти колишнього УРСР застосовуються як державні стандарти України до часу їх заміни або скасування.

Державні стандарти України містять обов'язкові та рекомендовані вимоги. До обов'язкових належать:

- вимоги, що забезпечують безпечність продукції для життя, здоров'я, майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища та вимоги методів випробувань цих показників;
- вимоги техніки безпеки та гігієни праці з посиланням на відповідні норми і правила;
- метрологічні норми, правила, вимоги та положення, що забезпечують достовірність і єдність вимірювань;
- положення, що забезпечують технічну єдність під час розроблення, виготовлення, експлуатації (застосування) продукції,

Обов'язкові вимоги ДСТУ підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія стандартів.

Рекомендовані вимоги ДСТУ є обов'язковими для виконання, якщо:

- це передбачено чинними актами законодавства;
- ці вимоги включено до договорів на розроблення, виготовлення та поставку продукції;
- виробником (постачальником) продукції документально заявлено про відповідність продукції цим стандартам.

Плани стандартизації повинні бути науково обгрунтовані, погоджені з реальними можливостями виробництва, націлені на його удосконалення, розвиток і підвищення технічного рівня. При складанні планів враховують досягнення науки і техніки, основні напрямки розвитку народного господарства країни та конкретних галузей промисловості. До планів зі стандартизації включають науково-дослідні, дослідно-конструкторські та інші роботи, які необхідні для розроблення стандартів, перегляд усіх категорій та видів стандартів, розробку проектів міжнародних нормативних документів, організаційно-методичні роботи зі стандартизації, метрології, управління якістю і сертифікації.

Загальне методичне керування щодо розроблення планів виконує Держстандарт України та Кабінет Міністрів України на основі ДСТУ 3250. Роботи з державної стандартизації здійснюються відповідно до річного плану, який формують на основі довгострокових програм і проектів планів роботи зі стандартизації технічних комітетів та міністерств (відомств). Координує роботи, веде облік і контроль виконання завдань плану державної стандартизації Держстандарт України та Мінбудархітектури України (у відповідній галузі). У роботі зі стандартизації бере участь велика кількість

спеціалістів та служб різних підприємств та організацій, тому чітке планування і координація їх діяльності має особливе значення для успіху усієї роботи.

Перспективні та поточні плани робіт з державної стандартизації і метрологічному забезпеченню розробляються на наступних рівнях: у галузі (відомстві), на підприємстві (об'єднанні), у науково-дослідних і окремих організаціях. Усі плани зі стандартизації є складовою частиною техпромфінплану галузі, підприємства (об'єднання) чи організації. У техпромфінпланах передбачено окремий розділ, згідно з яким виділяються кошти на розробку нових стандартів, перегляд чинних стандартів та іншої нормативної документації, а також на інші види робіт в галузі стандартизації. Планування робіт зі стандартизації дозволяє правильно розподілити кошти для забезпечення комплексності та системності стандартизації при створенні нормативних документів з визначеними прогресивними вимогами до продукції, яка призначена для потреб народного господарства, населення, оборони країни та експорту.

В умовах сучасної багатогалузевої промисловості розроблення стандартів є складною науково-технічною роботою, що потребує значного часу та коштів. Тому, під час розроблення стандартів, слід дотримуватися основних вимог:

1. Стандарти необхідно розробляти тільки за потребою. В першу чергу повинні розроблятися стандарти, які забезпечують безпеку життя населення, охорону навколишнього середовища, сумісність та взаємозамінність продукції.

2. Потрібно взаємне прагнення всіх зацікавлених сторін, які розробляють, виготовляють та споживають продукцію, до досягнення згоди щодо управління якістю продукції, її сумісністю та взаємозамінністю.

3. Керуватися вимогами споживачів, для чого представники органів торгівлі та спілка споживачів повинні брати участь у розробленні проектів стандартів, готувати пропозиції щодо розробки, перегляду та зміни стандартів.

4. Використовувати сучасні методи стандартизації.

5. Встановлювати такі вимоги до основних властивостей об'єкта стандартизації, які можна об'єктивно перевірити.

6. Потрібно виключати одночасне розроблення стандартів на ідентичні об'єкти стандартизації.

7. Стандарти повинні бути викладені чітко для забезпечення однозначності розуміння їх вимог.

Стандарти розробляють відповідно до плану державної стандартизації з урахуванням норм чинного законодавства України, вимог ДСС України та документів міжнародних і регіональних організацій зі стандартизації.

Розроблення державних стандартів України здійснюють технічні комітети зі стандартизації (ТК), міністерства (відомства), головні (базові) організації зі стандартизації або організації, що мають у відповідній галузі необхідний науково-технічний потенціал.

Протягом року різні підприємства, організації та науково-дослідні інститути розробляють велику кількість стандартів різноманітних категорій та видів, що ускладнює організацію та контроль робіт в цій області. Для досягнення організаційно-методичної єдності при розробленні стандартів,

забезпечення координації та контролю робіт за розробленням стандартів, підготовки до їх впровадження ДСС передбачає визначені правила та порядок. Правила ДСС не залежать від об'єкта стандартизації, вони є загальними і наведені у ДСТУ 1.2:2003 Запроваджені наступні стадії виконання робіт:

1. Організація розроблення стандарту.
2. Розроблення в першій редакції проекту стандарту.
3. Розроблення в остаточній редакції проекту стандарту.
4. Затвердження та державна реєстрація стандарту.
5. Видання стандарту.

Затвердження та державна реєстрація стандарту

ТК, відповідне міністерство (відомство) або організація-розробник подає на затвердження до Держстандарту України (Мінбудар-хітектури України) остаточну редакцію проекту стандарту українською та російською мовами. Держстандарт України (Мінбуд-архітектури України) здійснює державну експертизу остаточної редакції стандарту. До експертизи проекту стандарту залучаються науково-дослідні інститути Держстандарту України (Мінбудархітектури України), ТК, відомі вчені та фахівці. Порядок проведення експертизи здійснюється згідно з КНД 50-049-95.

Після проведення експертизи Держстандарт України розглядає стандарт і приймає рішення про затвердження або повернення остаточної редакції стандарту на доопрацювання. Під час затвердження стандарту визначають дату надання стандарту чинності з урахуванням часу на виконання підготовчих заходів щодо його впровадження.

Державна реєстрація стандарту, яку виконує Держстандарт України, впроваджується з метою виключення дублювання стандартів і забезпечення централізованої інформації стосовно них у країні. Порядок реєстрації державних стандартів здійснюється за ДСТУ 1.2:2003, галузевих стандартів – за ДСТУ 1.6.

При реєстрації стандартам надається позначення, яке складається з індексу (ДСТУ, ТУ, ГСТУ, СТП, СТТУ), **реєстраційного номера та року затвердження чи перегляду стандарту (дві останні цифри року, які відокремлені тире)**. У позначенні державного стандарту України, що входить до комплексу стандартів міжгалузевих систем, в його реєстраційному номері перші цифри з крапкою визначають комплекс стандартів. Позначення стандартів здійснюється згідно з ДСТУ 1.5:2003. Усі зареєстровані стандарти заносяться до класифікатора єдиного фонду стандартів країни.

Порядок державної реєстрації нормативно-правових актів.

Одним з основних напрямків діяльності органів юстиції є здійснення правової експертизи та державної реєстрації нормативно-правових актів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер. Цю реєстрацію запроваджено відповідно до Указу Президента України від 03.10.92 № 493 “Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади” з 01 січня 1993 року.

Основною метою, яку має бути досягнуто органами юстиції під час здійснення зазначеної функції, є забезпечення охорони конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України, усунення порушень чинного законодавства, підвищення законності та дієвості нормативно-правових актів суб'єктів нормотворення.

Питання державної реєстрації нормативно-правових актів регулюється деякими законодавчими актами (наприклад, Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності") та, в основному, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. Зокрема, мова йде про вищезгаданий Указ Президента України "Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади", постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.92 № 731 "Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади" та від 17.10.97 № 1153 "Про затвердження Примірної інструкції з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади" тощо.

Державна реєстрація нормативно-правового акта полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

На державну реєстрацію подаються нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на це суб'єктами нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії (постійні чи обмежені певним часом) та характеру відомостей, що в них містяться, у тому числі з грифами "Для службового користування", "Особливої важливості", "Цілком таємно", "Таємно" та іншими, а також прийняті в порядку експерименту.

Тобто державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що:

а) зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав

людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм їх реалізації;

б) мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших міністерств, органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, а також підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт.

При цьому, на державну реєстрацію не подаються акти:

а) персонального характеру (про склад комісій, призначення на посаду і звільнення з неї, заохочення працівників тощо);

б) дія яких вичерпується одноразовим застосуванням, крім актів про затвердження положень, інструкцій та інших, що містять правові норми;

в) оперативного-розпорядчого характеру (разові доручення);

г) якими доводяться до відома підприємств, установ і організацій рішення вищестоящих органів;

д) спрямовані на організацію виконання рішень вищестоящих органів і власних рішень міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, що не мають нових правових норм;

е) нормативно-технічного характеру (державні стандарти, будівельні норми і правила, тарифно-кваліфікаційні довідники, форми звітності та інші).

У разі надходження акта, який не підлягає державній реєстрації, орган державної реєстрації протягом трьох робочих днів повертає його суб'єкту нормотворення з відповідним обґрунтуванням.

Державну реєстрацію здійснюють:

нормативно-правових актів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, їх управлінь, відділів, інших підрозділів, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, а також місцевих органів господарського управління та контролю – обласні, Київське та Севастопольське міські управління юстиції;

нормативно-правових актів районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, їх управлінь, відділів, інших підрозділів – районні, районні у містах Києві та Севастополі, міськрайонні (у разі утворення) управління юстиції.

Якщо дія нормативно-правового акта, виданого місцевими органами господарського управління і контролю, поширюється на території інших адміністративно-територіальних одиниць, він реєструється в управлінні юстиції за місцем перебування органу, що видав нормативно-правовий акт.

Нормативно-правовий акт подається на державну реєстрацію у п'ятиденний строк після його прийняття у чотирьох примірниках: оригінал, три завірені в установленому законодавством порядку копії (з них дві українською мовою та одна копія в перекладі на російську мову) розпорядчого документа (наказу, розпорядження, рішення, постанови тощо), а також затвердженого ним положення (інструкції, порядку тощо) і додатків до них.

У разі наявності положень, норм та доручень, що поширюються на інші органи, нормативно-правовий акт повинен бути погоджений з відповідними заінтересованими органами у формі, встановленій законодавством.

Спільно виданий нормативно-правовий акт подається на державну реєстрацію органом, підпис першої особи якого на акті стоїть першим.

Нормативно-правовий акт, що подається на державну реєстрацію, має відповідати вимогам законодавства про мови та інших актів законодавства, узгоджуватися з раніше прийнятими актами і викладатися згідно з правописом та з дотриманням правил нормопроектувальної техніки.

Разом з нормативно-правовим актом до органу державної реєстрації подаються:

а) обґрунтування підстав для видання нормативно-правового акта чи окремих його норм;

б) відомості про чинні акти з цього питання, інформація про строки приведення їх у відповідність з нормативно-правовим актом, поданим на державну реєстрацію, а також про акти, що втрачають чинність у зв'язку з прийняттям цього акта;

б¹) копія нормативно-правового акта, до якого вносяться зміни або який визнається таким, що втратив чинність, у контрольному стані;

в) відомості про офіційне погодження акта із заінтересованими органами незалежно від того, чи є таке погодження обов'язковим згідно з законодавством;

г) завірена копія рішення Держпідприємництва чи його територіального органу про погодження проекту регуляторного акта або копія рішення Урядового комітету з питань економічної політики чи завірена копія рішення апеляційної регуляторної комісії про задоволення скарги головного розробника проекту регуляторного акта щодо відмови у погодженні проекту регуляторного акта (для регуляторних актів);

г) довідку про відповідність нормативно-правового акта основним положенням *acquis communautaire* із зазначенням відомостей, визначених пунктом 29 розділу VI Тимчасового регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2000 р. № 915;

д) висновок Мін'юсту, Головного управління Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції щодо відповідності нормативно-правового акта положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини.

Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію визначається Мін'юстом.

Державна реєстрація нормативно-правового акта проводиться протягом 10, а якщо акт має великий обсяг – 15 робочих днів з дня, наступного після надходження його до органу державної реєстрації.

У разі коли нормативно-правовий акт відповідає вимогам, зазначеним у цьому Положенні, орган державної реєстрації готує висновок щодо державної реєстрації нормативно-правового акта за встановленою Мін'юстом формою, заносить його до державного реєстру та на оригіналі акта робить напис встановленого зразка про дату державної реєстрації і номер акта згідно з державним реєстром.

У державній реєстрації відмовляється, якщо нормативно-правовий акт:

а) не відповідає Конституції та законам України, іншим актам законодавства, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та *acquis communautaire*;

б) видано з порушенням вимог законодавства або без урахування практики Європейського суду з прав людини, зокрема акт:

порушує чи обмежує встановлені законом права, свободи й законні інтереси громадян, підприємств, установ та організацій або покладає на них не передбачені законодавством обов'язки;

виходить за межі компетенції органу, що його видав;

не відповідає вимогам законодавства про мови;

суперечить установленому порядку ведення діловодства;

видано за наявності будь-якої з обставин, визначених у частині першій статті 25 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" (на підставі повідомлення Держпідприємництва або його територіального органу);

в) не узгоджено із заінтересованими органами;

г) викладено з порушенням правил правопису та нормопроєктувальної техніки;

д) не узгоджується з дорученням, даним органу, що видав акт.

Про відмову в державній реєстрації нормативно-правового акта письмово повідомляється орган, що його видав, із зазначенням конкретних причин відмови. Оригінал акта повертається органу, який надіслав його на реєстрацію.

Суб'єкт нормотворення, якому відмовлено в державній реєстрації нормативно-правового акта, має право протягом десяти днів після отримання рішення звернутися до керівника органу державної реєстрації, який прийняв рішення про відмову, із заявою про його перегляд з поданням додаткових матеріалів, що обґрунтовують потребу в такому перегляді. Зазначена заява розглядається протягом десяти робочих днів.

Крім того, рішення районних, районних у містах Києві та Севастополі і міськрайонних управлінь юстиції може бути оскаржено відповідно до Головного управління юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, а у разі відмови у задоволенні скарги – до Мін'юсту; рішення Головного управління юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції – до Мін'юсту з дотриманням зазначеного десятиденного строку або в судовому порядку.

Нормативно-правовий акт, у державній реєстрації якого відмовлено, підлягає скасуванню органом, що його видав, у 5-денний термін з дня отримання рішення про відмову в державній реєстрації акта чи висновку за результатами розгляду скарги на рішення про відмову в державній реєстрації акта.

Копія відповідного розпорядчого документа в цей же строк направляється до органу державної реєстрації.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, органи господарського управління і контролю направляють для виконання нормативно-правові акти лише після їх державної реєстрації та офіційного опублікування.

У разі порушення зазначених вимог нормативно-правові акти вважаються такими, що не набрали чинності, і не можуть бути застосовані.

При направленні на виконання та опублікуванні нормативно-правового акта посилання на дату і номер державної реєстрації акта є обов'язковим.

1.5. Державне управління охороною праці

Відповідно до ст. 31 Закону України “Про охорону праці” управління ОП в Україні здійснюють такі органи:

- Кабінет Міністрів України;
- Державний департамент промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду;
- Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України
- Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади;
- місцева державна адміністрація, місцеві Ради народних депутатів та органи місцевого самоврядування.

Закон містить норми прямої дії, що визначають обов'язки, права та повноваження кожного з цих органів.

Кабінет Міністрів України є вищим державним органом, що здійснює державне управління ОП в країні.

Держнагляд охорони праці України безпосередньо реалізує державну політику щодо ОП та здійснює комплексне управління ОП в країні.

1.6. Державний нагляд за ОП

Відповідно до ст. 38 ЗУ “Про охорону праці” державний нагляд за дотриманням законодавчих та інших нормативних актів про ОП здійснюють:

- Державний департамент промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за ОП);
- Спеціально уповноважений державний орган з питань радіаційної безпеки;
- Органи державного пожежного нагляду управління пожежної охорони Міністерства надзвичайних ситуацій (МНС);
- Органи та заклади санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України (спеціально уповноважений державний орган з питань гігієни праці).

У складі Державного департаменту промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду створено територіальні управління та підпорядковані їм інспекції, що діють за галузевим принципом або видами нагляду.

Посадові особи органів державного нагляду за ОП (інспектори) **мають право**:

- безперешкодно в будь-який час відвідувати підконтрольні підприємства для перевірки дотримання законодавства про ОП, одержувати від роботодавця необхідні пояснення, матеріали та інформацію з даних питань;

– надсилати керівникам підприємств і їх посадовим особам, керівникам місцевих Рад народних депутатів, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади обов'язкові для виконання розпорядження (приписи) про усунення порушень і недоліків у галузі ОП;

– зупиняти експлуатацію виробництв, цехів, дільниць, робочих місць і обладнання до усунення порушень вимог щодо ОП, які створюють загрозу життю або здоров'ю працівників;

– притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавчих та інших нормативних актів про ОП;

– надсилати роботодавцям, керівникам підприємств подання про невідповідність окремих посадових осіб займаній посаді, передавати в необхідних випадках матеріали органам прокуратури про притягнення до кримінальної відповідальності.

1.7. Громадський та відомчий контроль за дотриманням законодавства про охорону праці

Громадський контроль відповідно до ст. 41 ЗУ “Про охорону праці” здійснюють:

- трудові колективи через обраних ними уповноважених;
- професійні спілки – в особі своїх виборних органів і представників:
- Федерація профспілок України;
- обласні об'єднання профспілок;
- місцеві комітети профспілок;
- цеховий комітет профспілки;
- громадський (суспільний) інспектор з ОП.

Відомчий контроль здійснюють:

- міністерства цієї галузі;
- головне управління;
- трести;
- власники виробництв;
- спеціаліст з питань ОП (інженер з ТБ);
- начальники цехів;
- майстри;

Керівники виробництв здійснюють контроль за станом ОП і ТБ один раз у місяць через своїх заступників, або спеціалістом з питань ОП.

Начальник цеху або його заступник – 2 рази в місяць.

Майстри – щоденно перед початком роботи.

1.8. Відповідальність за порушення законодавства про ОП.

В Україні встановлені такі види відповідальності за порушення вимог охорони праці:

- Дисциплінарна;
- Адміністративна;
- Кримінальна ;
- Матеріальна.

До дисциплінарної відповідальності залучаються всі категорії робітників і службовців у порядку підлеглості. На них накладається стягнення

особою або органом, від якого, у відповідності з існуючими правилами, залежить призначення працівника на цю посаду.

Кодекс Законів про Працю (КЗпП) України встановлено такі дисциплінарні стягнення: догана, звільнення з роботи.

Право піддавати дисциплінарному стягненню працівників має орган, який користується правом прийняття на роботу (обрання, призначення на посаду, затвердження на посаді) цього працівника. На працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення можуть накладатися також органами, вищестоящими щодо органів, уповноважених приймати на роботу.

Перед накладенням дисциплінарного стягнення необхідно письмове пояснення того, хто провинився, а саме стягнення оголошується під розпис. Дисциплінарне стягнення може бути оголошено протягом 30 днів від дня виявлення порушення, але не пізніше шести місяців з дня його здійснення.

Дисциплінарне стягнення може бути оскаржено не пізніше двотижневого терміну вищестоящому керівнику.

Якщо протягом наступного року стягнень цій людині більше не оголошувалося, то вважається, що ця людина до відповідальності не притягувався.

Адміністративна відповідальність настає за будь-які посягання на загальні умови праці, крім випадків, якщо з одного боку, такі порушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності, з іншого – якщо відсутні підстави для звільнення від адміністративної відповідальності.

До адміністративних правопорушень відносяться:

- 1) порушення законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці;
- 2) створення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного нагляду і представників професійних спілок.

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Відповідно до ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді накладення штрафу на працівників і, зокрема, службових осіб підприємств, установ, організацій, а також громадян – власників підприємств або уповноважених ними осіб. Штраф не може бути накладено пізніше місяця з дня вчинення порушення. Постанова про штраф, не виконення протягом трьох місяців з дня накладення його, втрачає силу.

Постанова про штраф може бути оскаржене в районному нарсуді в 10-денний термін.

Кримінальна відповідальність настає за порушення вимог законодавства та інших нормативних актів про охорону праці, якщо це порушення створювало небезпеку для життя чи здоров'я громадян. Зазначена стаття 135 передбачає таку міру покарання, як виправні роботи або штраф до 15

мінімальних розмірів заробітної плати. Слід звернути увагу на те, що відповідно до цієї статті винуватці несуть відповідальність за створення небезпеки для життя або здоров'я не тільки працюючих, але й для всіх громадян, які знаходяться на підприємстві, в тому числі стажисти, студенти-практиканти й навіть сторонні особи.

Поняттям "порушення правил охорони праці" охоплюється недотримання загальнодержавних, галузевих і локальних – для даного підприємства правил, інструкцій, положень та інших підзаконних актів, розроблених і прийнятих відповідно до Закону України "Про охорону праці" та КЗпП України. Це, зокрема, правила техніки безпеки, виробничої санітарії, правила зберігання і використання легкозаймистих або їдких речовин.

У тій же постанові (пункті 8) зазначено, що за ст. 135 КК України можуть нести відповідальність посадові особи, на яких по їхньому службовому становищу на підставі наказу, посадової інструкції безпосередньо покладено обов'язки забезпечувати дотримання правил охорони праці або здійснювати контроль за їх виконанням іншими підлеглими працівниками. Керівні працівники за допущені на підприємстві порушення правил охорони праці можуть нести відповідальність за статтями КК України про службові злочини (зловживання владою або службовим становищем).

Окремим видом кримінального злочину, передбаченого ст. 220 КК України, порушення виробничо-технічної дисципліни або правил, які забезпечують безпеку виробництва на вибухонебезпечних підприємствах (цехах), що карається позбавленням волі на строк до одного року, або виправними роботами на той же строк, або штрафом у розмірі до 25 мінімальних розмірів заробітної плати. Одне і те саме діяння, якщо воно спричинило людські жертви або інші тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк до десяти років.

Матеріальна відповідальність за порушення законодавства про охорону праці може наступати як для підприємства, так і для посадових осіб, винних у тому, що завдали збитки підприємству внаслідок порушення правил і норм охорони праці. З іншого боку, особи, винні в нанесенні своїми неправильними діями матеріальної шкоди підприємству, можуть бути притягнуті до матеріальної відповідальності незалежно від того, притягувалися чи до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Якщо потерпілий від нещасного випадку або професійного захворювання став інвалідом, а шкода здоров'ю заподіяна з вини адміністрації, підприємство зобов'язане виплачувати потерпілому різницю між втраченим заробітком і призначеною пенсією, а також відшкодувати інші витрати, пов'язані з ушкодженням здоров'я (лікування в санаторії, проїзд до місця лікування, виготовлення протезів і т.п.). Законодавством передбачено два види матеріальної відповідальності робітників і службовців: обмежену і повну, які залежать від того, ким заподіяно шкоду і за яких обставин. Збиток, заподіяний, наприклад, з вини керівника підприємства або його заступника, стягується з винного в розмірі не більше середнього місячного заробітку. У разі заподіяної шкоди з вини майстра або бригадира збиток відшкодовується цими

працівниками в розмірі не більше ніж однієї третини місячного окладу (ставки) – обмежена матеріальна відповідальність. Збиток, заподіяний працівником, в діях якої є ознаки дій, які переслідуються у кримінальному порядку, стягується в повному розмірі (повна матеріальна відповідальність) незалежно від посади, яку займає працівник.

Розпорядження адміністрації про стягнення може бути видане не пізніше, ніж через два тижні з дня виявлення збитку. Якщо немає письмової згоди працівника, стягнення не допускається, і питання про відшкодування збитку розглядає за заявою адміністрації районний нарсуд.

Для звернення адміністрації до суду в питаннях стягнення з працівників матеріальної шкоди встановлено такі терміни:

- За обмеженої матеріальної відповідальності – один місяць з дня виявлення збитку;
- Прі повну матеріальну відповідальність – один рік з дня виявлення збитку.

Особливі правила накладення матеріальної відповідальності передбачені якщо шкода заподіяна джерелом підвищеної небезпеки – організаціями і громадянами, діяльність яких пов'язана з транспортними засобами, механізмами, промисловими підприємствами, будівництвом тощо. Зазначені особи несуть відповідальність у всіх випадках, якщо не доведуть, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Істотне значення має загальний обсяг і розмір заподіяних збитків у зв'язку з порушенням вимог охорони праці. Ці збитки можуть складатися із сум, випланих потерпілому на відшкодування втраченого заробітку, одноразової допомоги, додаткових витрат на лікування, протезування і т.п., якщо потерпілий залишився живий, а також із сум, витрачених на поховання у разі смерті потерпілого, випланих сум одноразової допомоги на сім'ю і на утриманців. Крім того, до суми збитків, завданих порушенням законодавства з охорони праці, відносяться суми, виплачені добровільно чи стягнуті судовим рішенням у порядку відшкодування моральної шкоди. Відшкодування моральної шкоди можливе і при відсутності даних про втрати потерпілим професійної працездатності.

До збитків у зв'язку з порушенням законодавства з охорони праці, крім вищезазначених виплат, пов'язаних з травмуванням або смертю працівника, відносяться також збитки, заподіяні:

- Знищенням майна, обладнання, будівель власника внаслідок вибуху, пожежі, руйнувань;
- Псування матеріалів, напівфабрикатів, готових виробів, обладнання;
- Виплатами сум страхувальникам у зв'язку з пошкодженням чи знищенням застрахованого майна;
- Виплатами штрафних санкцій за договорами поставки за порушення термінів постачання;
- Оплатою роботи експертних комісій, установ, призначених слідчими і судовими органами для проведення розслідування кримінальної справи та її розгляду в суді, а також інші збитки.

Матеріальна відповідальність за шкоду, заподіяну власнику неправомірними діями осіб, які перебувають з ним у трудових відносинах, регулюється трудовим законодавством, і вона істотно відрізняється від цивільно-правової відповідальності при договірних і позадоговірних відносинах. Так, якщо відповідно до норм трудового законодавства може настати як повна, так і обмежена матеріальна відповідальність, то цивільно-правові відносини передбачають лише повну матеріальну відповідальність або в межах, визначених договором (угодою).

Повна матеріальна відповідальність працівника передбачена, зокрема, заподіянням шкоди в нетверезому стані, при навмисному знищенні, пошкодженні матеріалів, виробів, інструментів, вимірювальних приладів, спецодягу та інших предметів, виданих працівникові в користування якщо шкода заподіяна не при виконанні своїх трудових обов'язків.

Законодавство передбачає певний порядок, способи і терміни відшкодування матеріальних збитків. Так, особа, яка завдала шкоди підприємству під час виконання трудових обов'язків, може добровільно відшкодувати шкоду шляхом передачі рівноцінного майна або виправити пошкоджене майно при згоді на це власника.

У тому випадку, якщо працівник добровільно не бажає відшкодувати збитки, шкода, що не перевищує середнього місячного заробітку працівника, віднімається з його заробітної плати за розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, виданим не пізніше двох тижнів з дня виявлення шкоди, з обов'язковим повідомленням про це працівника. Таке розпорядження може виконуватися не раніше, ніж через сім днів з дня повідомлення працівника.

В інших випадках, а також у разі незгоди працівника на утримання сум розпорядженням власника покриття шкоди провадиться шляхом подання власником позову проти винного в районному (міському) суду протягом одного року з дня виявлення шкоди. А у разі віднімання суми із заробітної плати без згоди працівника, останній може в тримісячний термін звернутися до комісії з трудових спорів (КТС) з вимогою про повернення утриманих сум.

ЛЕКЦІЯ 2.

ДІЇ ПРИ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЯХ ТА НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ НА ВИРОБНИЦТВІ, ПОРЯДОК ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1. Терміни та нормативно правові акти, що діють при розслідуваннях нещасних випадків та аварій.

Нещасний випадок – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора або середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, унаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю, або настала смерть (Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” № 1105 від 24 лютого 1994 року).

Груповим вважається нещасний випадок, що має три ознаки: одночасність, одна причина, кількість потерпілих від двох і більше.

Аварія – нещасний випадок, який стається на виробництві чи при керуванні обладнанням, транспортними засобами в результаті несправності. Порушень правил експлуатації та з інших причин, наслідком чого є руйнації, смертельні випадки чи випадки травматизму та отруєння.

Аварії поділяють на дві категорії:

перша категорія – внаслідок яких загинуло п'ять чи травмовано 10 і більше осіб, стався викид отруйних радіоактивних, біологічно-небезпечних речовин за межі санітарно-захисної зони підприємства, збільшилася концентрація забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі більше ніж у 10 разів, зруйновано будівлі, споруди чи основні конструкції об'єкту, що створило загрозу для життя і здоров'я значної кількості працівників підприємства чи населення;

друга категорія – внаслідок якої загинуло більше 5 чи травмовано більше 10 осіб, зруйновано будівлі, споруди чи основні конструкції об'єкту, що створило загрозу для життя і здоров'я працівників цеху чи дільниці з чисельністю працюючих від 100 осіб і вище.

Отруєння – випадок професійного захворювання, отриманого в результаті дії хімічних речовин і проходить гостро.

Розслідування проводиться у разі виникнення нещасного випадку, а саме обмеженої в часі події або раптового впливу на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких зафіксовано шкоду здоров'ю, зокрема від одержання поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, гострого професійного захворювання і гострого професійного та інших отруєнь, одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану тощо), контакту з представниками тваринного і рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу (легшу) роботу не менш як на один

робочий день, зникнення, а також настання смерті працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків.

До гострого професійного отруєння належить захворювання, що виникло після однократного впливу на працівника шкідливої речовини (речовин).

До гострого професійного захворювання належить захворювання, що виникло після однократного (протягом не більш як однієї робочої зміни) впливу шкідливих факторів фізичного, біологічного та хімічного характеру.

Згідно зі статтею 22 Закону України "Про охорону праці" роботодавець повинен організувати розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій відповідно до положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України за погодженням з всеукраїнськими об'єднаннями профспілок. Зараз в Україні діє Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. N 1232 «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».

Дія цієї постанови поширюється на підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, на осіб, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, які є власниками цих підприємств або уповноваженими ними особами, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідно до законодавства використовують найману працю, на осіб, які забезпечують себе роботою самостійно за умови добровільної сплати ними внесків на державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві, а також на осіб, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, які працюють на умовах трудового договору (контракту), проходять виробничу практику або залучаються до праці.

Законодавство про страхування від нещасного випадку складається із Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", Кодексу законів про працю України, Закону України "Про охорону праці" та інших нормативно-правових актів.

Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" відповідно до Конституції України та Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначає правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві.

Страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Дія Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” поширюється на осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від їх форм власності та господарювання (далі – підприємства), у фізичних осіб, на осіб, які забезпечують себе роботою самос-тійно, та громадян – суб’єктів підприємницької діяльності.

На рівні підприємств здійснюють реєстрацію й облік умов і безпеки праці, навчання, інструктажів, нормативних актів підприємства з питань охорони праці, нещасних випадків, профзахворювань, аварій, розпоряджень органів нагляду і контролю, медичних оглядів, видачі спецодягу, взуття, засобів індивідуального захисту.

2.2. Порядок розслідування нещасних випадків

1. Потерпілий або працівник, який виявив нещасний випадок (далі – НВ), чи інша особа – свідок НВ повинні негайно повідомити керівника робіт, який безпосередньо здійснює контроль за станом охорони праці на робочому місці (далі – безпосередній керівник робіт), чи іншу уповноважену особу підприємства і вжити заходів до надання необхідної допомоги потерпілому.

2. У разі настання нещасного випадку безпосередній керівник робіт зобов’язаний:

- терміново організувати надання першої невідкладної допомоги потерпілому, забезпечити у разі потреби його доставку до лікувально-профілактичного закладу;

- негайно повідомити роботодавця про те, що сталося;

- зберегти до прибуття комісії з розслідування (спеціального розслідування) нещасного випадку обстановку на робочому місці та машини, механізми, обладнання, устаткування (далі – устаткування) у такому стані, в якому вони були на момент настання нещасного випадку (якщо це не загрожує життю чи здоров’ю інших працівників і не призведе до більш тяжких наслідків та порушення виробничих процесів), а також вжити заходів до недопущення подібних нещасних випадків.

3. Лікувально-профілактичний заклад повинен передати протягом доби з використанням засобів зв’язку та на паперовому носії екстрене повідомлення про звернення потерпілого з посиланням на нещасний випадок на виробництві за відповідною формою:

1) підприємству, де працює потерпілий;

2) робочому органіві виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (далі – Фонд) за місцезнаходженням підприємства, де працює потерпілий, або за місцем настання нещасного випадку з фізичною особою – підприємцем або особою, що забезпечує себе роботою самостійно;

3) територіальному органіві Держгірпромнагляду за місцем настання нещасного випадку;

4) закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством, де працює потерпілий, або такому закладові за місцем настання нещасного випадку з фізичною особою — підприємцем або особою, що забезпечує себе роботою самостійно, у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння).

Лікувально-профілактичний заклад обов'язково проводить у порядку, встановленому МОЗ, необхідні дослідження і складає протокол про наявність в організмі потерпілого алкоголю (наркотичних засобів чи отруйних речовин) та визначає ступінь його сп'яніння. Відповідний висновок чи витяг з протоколу, а також висновок про ступінь тяжкості травми (із зазначенням коду діагнозу згідно з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я (МКХ-10) подаються на запит роботодавця, Фонду до утворення комісії з проведення розслідування нещасного випадку (далі – комісія) або голови комісії після її утворення протягом однієї доби з моменту одержання запиту.

4. Роботодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок, зобов'язаний:

1) протягом однієї години передати з використанням засобів зв'язку та протягом доби на паперовому носії повідомлення про нещасний випадок згідно з встановленою формою:

– Фондові за місцезнаходженням підприємства, на якому стався нещасний випадок;

– керівникові первинної організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці (у разі наявності на підприємстві кількох профспілок – керівникові профспілки, членом якої є потерпілий, а у разі відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці);

– керівникові підприємства, де працює потерпілий, якщо потерпілий є працівником іншого підприємства;

– органів державного пожежного нагляду за місцезнаходженням підприємства у разі настання нещасного випадку внаслідок пожежі;

– закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння));

2) протягом доби утворити комісію у складі не менш як три особи та організувати проведення розслідування.

Роботодавець зобов'язаний створити належні умови для роботи комісії (забезпечити приміщенням, засобами зв'язку, оргтехнікою, автотранспортом, канцелярським приладдям), компенсувати витрати, пов'язані з її діяльністю, а також залучених до роботи експертів, інших спеціалістів та сприяти роботі комісії з метою своєчасного і об'єктивного проведення розслідування нещасного випадку.

2.2.1. Склад комісії

До складу комісії входять керівник (спеціаліст) служби охорони праці або посадова особа, на яку роботодавцем покладено виконання функцій з

охорони праці (голова комісії), представник Фонду за місцезнаходженням підприємства, представник первинної профспілки (у разі наявності на підприємстві кількох профспілок – представник профспілки, членом якої є потерпілий, а у разі відсутності профспілки – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці), а також представник підприємства, інші особи.

Якщо потерпілий є працівником іншого підприємства, до складу комісії входять також представники такого підприємства та первинної організації профспілки, а у разі відсутності на підприємстві профспілки – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці.

До складу комісії не може входити безпосередній керівник робіт.

У разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) до складу комісії входить також представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством. У разі відсутності на підприємстві, у фізичних осіб — підприємців чи в осіб, що забезпечують себе роботою самостійно, необхідної кількості осіб для утворення комісії до складу комісії входять представники роботодавця (роботодавець) та райдержадміністрації чи виконавчого органу місцевого самоврядування.

Потерпілий або уповноважена ним особа, яка представляє його інтереси, не входить до складу комісії, але має право брати участь у її засіданнях, вносити пропозиції, подавати документи щодо нещасного випадку, давати відповідні пояснення, в тому числі викладати в усній і письмовій формі особисту думку щодо обставин і причин настання нещасного випадку та одержувати від голови комісії інформацію про хід проведення розслідування.

Члени комісії мають право одержувати усні чи письмові пояснення щодо нещасного випадку та проводити опитування роботодавця, посадових осіб, інших працівників підприємства, у тому числі потерпілого, та опитати осіб – свідків нещасного випадку та причетних до нього осіб, робити необхідні запити, пов'язані з проведенням розслідування.

Комісія зобов'язана протягом трьох робочих днів з моменту її утворення:

- обстежити місце настання нещасного випадку, одержати письмові пояснення потерпілого, якщо це можливо, опитати осіб – свідків нещасного випадку та причетних до нього осіб;

- визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці;

- з'ясувати обставини і причини настання нещасного випадку;

- вивчити первинну медичну документацію (журнал реєстрації травматологічного пункту лікувально-профілактичного закладу, звернення потерпілого до медичного пункту або медико-санітарної частини підприємства, амбулаторну картку та історію хвороби потерпілого, документацію відділу кадрів, відділу (служби) охорони праці тощо);

- визначити, пов'язаний чи не пов'язаний нещасний випадок з виробництвом;

– установити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці, а також розробити план заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

– скласти у п'яти примірниках акт проведення розслідування нещасного випадку за формою Н-5 (далі – акт за формою Н-5) згідно з додатком 3 до Порядку та акт про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1 (далі – акт за формою Н-1) згідно з додатком 4 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом) і передати їх роботодавцеві для затвердження;

– скласти у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, крім актів за формою Н-5 і Н-1, у шістьох примірниках картку обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5 (далі – картка за формою П-5) згідно з додатком 5.

Акти за формою Н-5 і Н-1 підписуються головою та всіма членами комісії. У разі незгоди із змістом акта член комісії підписує його з відміткою про наявність окремої думки, яку викладає письмово і додає до акта за формою Н-5 як його невід'ємну частину.

У випадках, зазначених у пункті 31 цього Порядку, або у разі виникнення потреби у проведенні лабораторних досліджень, експертизи, випробувань для встановлення обставин і причин настання нещасного випадку строк розслідування може бути продовжений за письмовим погодженням з територіальним органом Держгірпромнагляду за місцезнаходженням підприємства.

У разі отримання письмового погодження роботодавець приймає рішення про продовження строку проведення розслідування.

У разі коли нещасний випадок визнаний комісією таким, що не пов'язаний з виробництвом, складається акт за формою Н-5.

2.2.2 Обставинами, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом, і складається акт за формою Н-1, є:

1) виконання потерпілим трудових (посадових) обов'язків за режимом роботи підприємства, у тому числі у відрядженні;

2) перебування на робочому місці, на території підприємства або в іншому місці для виконання потерпілим трудових (посадових) обов'язків чи завдань роботодавця з моменту прибуття потерпілого на підприємство до його відбуття, що фіксується відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, в тому числі протягом робочого та надурочного часу;

3) підготовка до роботи та приведення в порядок після закінчення роботи знарядь виробництва, засобів захисту, одягу, а також здійснення заходів щодо особистої гігієни, пересування по території підприємства перед початком роботи і після її закінчення;

4) виконання завдань відповідно до розпорядження роботодавця в неробочий час, під час відпустки, у вихідні, святкові та неробочі дні;

5) проїзд на роботу чи з роботи на транспортному засобі, що належить підприємству, або іншому транспортному засобі, наданому роботодавцем відповідно до укладеного договору;

6) використання власного транспортного засобу в інтересах підприємства з дозволу або за письмовим дорученням роботодавця чи безпосереднього керівника робіт;

7) виконання дій в інтересах підприємства, на якому працює потерпілий, тобто дій, які не належать до його трудових (посадових) обов'язків, зокрема із запобігання виникненню аварій або рятування людей та майна підприємства, будь-які дії за дорученням роботодавця; участь у спортивних змаганнях, інших масових заходах та акціях, які проводяться підприємством самостійно або за рішенням органів управління за наявності відповідного розпорядження роботодавця;

8) ліквідація наслідків аварії, надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру на виробничих об'єктах і транспортних засобах, що використовуються підприємством;

9) надання підприємством шефської (благодійної) допомоги іншим підприємствам, установам, організаціям за наявності відповідного рішення роботодавця;

10) перебування потерпілого у транспортному засобі або на його стоянці, на території вахтового селища, у тому числі під час змінного відпочинку, якщо настання нещасного випадку пов'язане з виконанням потерпілим трудових (посадових) обов'язків або з впливом на нього небезпечних чи шкідливих виробничих факторів чи середовища;

11) прямування потерпілого до об'єкта (між об'єктами) обслуговування за затвердженим маршрутом або до будь-якого об'єкта за дорученням роботодавця;

12) прямування потерпілого до місця чи з місця відрядження згідно з установленим завданням, у тому числі на транспортному засобі будь-якого виду та форми власності;

13) раптова серцева смерть потерпілого внаслідок гострої серцево-судинної недостатності під час перебування на підземних роботах (видобування корисних копалин, будівництво, реконструкція, технічне переоснащення і капітальний ремонт шахт, рудників, копалень, метрополітенів, підземних каналів, тунелів та інших підземних споруд, проведення геологорозвідувальних робіт під землею) або після підйому потерпілого на поверхню з даною ознакою, що підтверджено медичним висновком;

14) скоєння самогубства працівником плавскладу на суднах морського, річкового та рибпромислового флоту в разі перевищення обумовленого колективним договором строку перебування у рейсі або його смерті під час перебування у рейсі внаслідок впливу психофізіологічних, небезпечних чи шкідливих виробничих факторів;

15) оголошення потерпілого померлим унаслідок його зникнення, пов'язаного з нещасним випадком під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків;

16) заподіяння тілесних ушкоджень іншою особою або вбивство потерпілого під час виконання чи у зв'язку з виконанням ним трудових (посадових) обов'язків або дій в інтересах підприємства незалежно від порушення кримінальної справи, крім випадків з'ясування потерпілим та

іншою особою особистих стосунків невиробничого характеру, що підтверджено висновком компетентних органів;

17) одержання потерпілим травми або інших ушкоджень внаслідок погіршення стану його здоров'я, яке сталося під впливом небезпечного виробничого фактора чи середовища у процесі виконання ним трудових (посадових) обов'язків, що підтверджено медичним висновком;

18) раптове погіршення стану здоров'я потерпілого або його смерті під час виконання трудових (посадових) обов'язків внаслідок впливу небезпечних чи шкідливих виробничих факторів та/або факторів важкості чи напруженості трудового процесу, що підтверджено медичним висновком, або якщо потерпілий не пройшов обов'язкового медичного огляду відповідно до законодавства, а робота, що виконувалася, протипоказана потерпілому відповідно до медичного висновку;

19) перебування потерпілого на території підприємства або в іншому місці роботи під час перерви для відпочинку та харчування, яка встановлюється згідно з правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, технологічної перерви, а також під час перебування на території підприємства у зв'язку з проведенням виробничої наради, одержанням заробітної плати, проходженням обов'язкового медичного огляду тощо або проведенням з дозволу чи за ініціативою роботодавця професійних та кваліфікаційних конкурсів, спортивних змагань та тренувань чи заходів, передбачених колективним договором, якщо настання нещасного випадку пов'язано з впливом небезпечних чи шкідливих виробничих факторів, що підтверджено медичним висновком.

Перелік обставин, за яких настає страховий випадок державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, визначений у додатку 6.

2.2.3. Обставинами, за яких нещасні випадки не визнаються такими, що пов'язані з виробництвом, є:

1) перебування за місцем постійного проживання на території польових і вахтових селищ;

2) використання в особистих цілях без відома роботодавця транспортних засобів, устаткування, інструментів, матеріалів тощо, які належать або використовуються підприємством (крім випадків, що сталися внаслідок їх несправності, що підтверджено відповідними висновками);

3) погіршення стану здоров'я внаслідок отруєння алкоголем, наркотичними засобами, токсичними чи отруйними речовинами, а також їх дії (асфіксія, інсульт, зупинка серця тощо), що підтверджено відповідним медичним висновком, якщо це не пов'язано із застосуванням таких речовин у виробничому процесі чи порушенням вимог щодо їх зберігання і транспортування, або якщо потерпілий, який перебував у стані алкогольного, токсичного чи наркотичного сп'яніння, до настання нещасного випадку був відсторонений від роботи відповідно до вимог правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства або колективного договору;

4) алкогольне, токсичне чи наркотичне сп'яніння, не зумовлене виробничим процесом, що стало основною причиною нещасного випадку за відсутності технічних та організаційних причин його настання, що підтверджено відповідним медичним висновком;

5) скоєння злочину, що встановлено обвинувальним вироком суду або відповідною постановою слідчих органів;

6) природна смерть, смерть від загального захворювання або самогубство (крім випадків, зазначених у пункті 15 цього Порядку), що підтверджено висновками судово-медичної експертизи та/або слідчих органів.

6. Нещасні випадки реєструються у журналі за формою згідно з додатком 7 роботодавцем, а у разі, коли нещасний випадок стався з фізичною особою — підприємцем чи особою, що забезпечує себе роботою самостійно та застрахована у Фонді, робочим органом виконавчої дирекції Фонду, в якому зареєстровано таку особу.

7. Примірники затверджених актів за формою Н-5 і Н-1 протягом доби надсилаються роботодавцем:

– керівникові (спеціалістові) служби охорони праці або посадовій особі (спеціалістові), на яку роботодавцем покладено виконання функцій з охорони праці підприємства, працівником якого є потерпілий;

– потерпілому або уповноваженій ним особі, яка представляє його інтереси;

– Фондові за місцезнаходженням підприємства, на якому стався нещасний випадок;

– територіальному органу Держгірпромнагляду за місцезнаходженням підприємства, на якому стався нещасний випадок;

– первинній організації профспілки, представник якої брав участь у роботі комісії, або уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці, якщо профспілка на підприємстві відсутня.

Копії актів за формою Н-5 і Н-1 надсилаються органу управління підприємства, а у разі його відсутності — місцевій держадміністрації.

У разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) копія акта за формою Н-1 надсилається закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством і веде облік випадків гострих професійних захворювань (отруєнь).

8. Примірники актів за формою Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом), примірник картки за формою П-5 (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) разом з матеріалами розслідування зберігаються на підприємстві протягом 45 років, у разі реорганізації підприємства передаються його правонаступникові, який бере на облік нещасний випадок, а у разі ліквідації підприємства – до державного архіву.

У робочому органі виконавчої дирекції Фонду примірники актів за формою Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом), примірник картки за формою П-5 (у разі

виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) зберігаються протягом 45 років.

Нещасний випадок, про який своєчасно не повідомлено керівника підприємства чи роботодавця потерпілого або внаслідок якого втрата працездатності настала не одразу, розслідується і береться на облік згідно з цим Порядком протягом місяця після надходження заяви потерпілого чи уповноваженої ним особи, яка представляє його інтереси (незалежно від строку настання нещасного випадку).

У разі реорганізації підприємства, на якому стався такий нещасний випадок, розслідування проводиться його правонаступником, а у разі ліквідації підприємства встановлення факту настання нещасного випадку розглядається у судовому порядку.

Якщо факт настання нещасного випадку встановлено рішенням суду, розслідування організує територіальний орган Держгірпромнагляду за місцем настання нещасного випадку та утворює комісію у складі не менш як чотири особи.

До складу комісії входять представник територіального органу Держгірпромнагляду (голова комісії) за місцем настання нещасного випадку та представники Фонду і місцевої держадміністрації за місцем настання нещасного випадку та первинної організації профспілки, членом якої є потерпілий, або представник територіального профоб'єднання за місцем настання нещасного випадку, якщо потерпілий не є членом профспілки.

У разі встановлення факту виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) до складу комісії також входить представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби за місцем настання нещасного випадку.

Облік таких нещасних випадків ведеться місцевими держадміністраціями за місцезнаходженням підприємства.

Нещасний випадок, що стався на підприємстві з працівником іншого підприємства під час виконання ним завдання в інтересах свого підприємства, розслідується комісією, утвореною підприємством, на якому стався нещасний випадок, за участю представників підприємства, працівником якого є потерпілий. Такий нещасний випадок береться на облік підприємством, працівником якого є потерпілий.

Підприємство, на якому стався нещасний випадок, зберігає примірник акта за формою Н-5 протягом періоду, необхідного для здійснення передбачених актом заходів щодо усунення причин настання нещасного випадку, але не менш як один рік.

9. Посадова особа органу Держгірпромнагляду в разі відмови роботодавця скласти або затвердити акт за формою Н-5 або Н-1 чи незгоди потерпілого або уповноваженої ним особи, яка представляє його інтереси, із змістом зазначеного акта, надходження скарги або незгоди з висновками про обставини і причини настання нещасного випадку чи приховування факту настання нещасного випадку має право видавати обов'язкові для виконання роботодавцем приписи за формою Н-9 згідно з додатком 10 щодо необхідності

проведення розслідування (повторного розслідування) нещасного випадку, затвердження чи перегляду затвердженого акта за формою Н-5 або Н-1, визнання чи невизнання нещасного випадку таким, що пов'язаний з виробництвом, складення акта за формою Н-5 або Н-1.

Рішення посадової особи органу Держгірпромнагляду може бути оскаржено у судовому порядку. На час розгляду справи у суді дія припису за формою Н-9 зупиняється.

2.2.4. Спеціальне розслідування.

Спеціальному розслідуванню підлягають:

- нещасні випадки із смертельними наслідками;
- групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками, незалежно від ступеня тяжкості отриманих ними травм;
- випадки смерті працівників на підприємстві;
- випадки зникнення працівників під час виконання трудових (посадових) обов'язків;
- нещасні випадки, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого.

Спеціальне розслідування нещасних випадків, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого, проводиться за рішенням Держгірпромнагляду або його територіальних органів залежно від характеру і ступеня тяжкості травми.

Якщо територіальним органом Держгірпромнагляду протягом доби не прийнято рішення про проведення спеціального розслідування такого нещасного випадку, розслідування проводиться роботодавцем.

Віднесення нещасних випадків до таких, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого, здійснюється відповідно до Класифікатора розподілу травм за ступенем тяжкості, затвердженого МОЗ.

1. Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок із смертельним наслідком, нещасний випадок, що спричинив тяжкі наслідки, випадок смерті або зникнення працівника під час виконання трудових (посадових) обов'язків роботодавець зобов'язаний протягом однієї години повідомити з використанням засобів зв'язку та протягом трьох годин подати на паперовому носії повідомлення згідно з додатком 2:

- територіальному органу Держгірпромнагляду за місцезнаходженням підприємства;
- органу прокуратури за місцем настання нещасного випадку;
- Фондові за місцезнаходженням підприємства;
- органу управління підприємства (у разі його відсутності – місцевій держадміністрації);
- закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострих професійних захворювань (отруень);
- первинній організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці (у разі наявності на підприємстві кількох профспілок – профспілці,

членом якої є потерпілий, а у разі відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці);

– органів галузевої профспілки вищого рівня, а у разі його відсутності – територіальному профоб'єднанню за місцем настання нещасного випадку;

– органів з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій за місцем настання нещасного випадку (у разі необхідності).

Зазначені у цьому пункті органи та організації негайно повідомляють про нещасний випадок органи та організації вищого рівня.

Повідомлення надсилається також у разі, коли смерть потерпілого настала внаслідок нещасного випадку, що стався раніше. Спеціальне розслідування такого нещасного випадку проводиться в установленому порядку з використанням матеріалів раніше проведеного розслідування.

2. Спеціальне розслідування нещасного випадку проводиться комісією із спеціального розслідування нещасного випадку (далі – спеціальна комісія), утвореною територіальним органом Держгірпромнагляду за місцезнаходженням підприємства або за місцем настання нещасного випадку.

До складу спеціальної комісії входять:

– посадова особа територіального органу Держгірпромнагляду (голова комісії);

– представник Фонду за місцезнаходженням підприємства або за місцем настання нещасного випадку в разі, коли нещасний випадок стався з фізичною особою — підприємцем чи особою, що забезпечує себе роботою самостійно, або внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

– представник органу управління підприємства або місцевої держадміністрації у разі, коли зазначений орган відсутній або нещасний випадок стався з фізичною особою — підприємцем чи особою, що забезпечує себе роботою самостійно, або внаслідок дорожньо-транспортної пригоди;

– представник роботодавця або роботодавця (у виняткових випадках);

– представник первинної організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці (у разі наявності на підприємстві кількох профспілок – представник профспілки, членом якої є потерпілий, а у разі відсутності профспілки – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці);

– представник профспілкового органу вищого рівня або територіального профоб'єднання за місцем настання нещасного випадку;

– представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством, або такого закладу за місцем настання нещасного випадку, якщо він стався з фізичною особою – підприємцем чи особою, що забезпечує себе роботою самостійно, у разі розслідування випадку гострого професійного захворювання (отруєння);

– представник Держсільгоспінспекції у разі, коли нещасний випадок стався під час експлуатації зареєстрованих в ній сільськогосподарських машин (тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, тракторних причепів, обладнання тваринницьких ферм, посівних та збиральних машин).

Потерпілий, члени його сім'ї або уповноважена особа, яка представляє його інтереси, не входять до складу спеціальної комісії, але мають право брати участь у засіданнях спеціальної комісії, висловлювати свої пропозиції, додавати до матеріалів розслідування документи, що стосуються нещасного випадку, викладати особисту думку щодо обставин і причин нещасного випадку та одержувати від голови спеціальної комісії інформацію про хід проведення розслідування.

Факт перебування потерпілого у трудових відносинах з роботодавцем, якщо відповідні документи не оформлені роботодавцем, але потерпілий фактично допущений до роботи, підтверджується в установленому порядку Держпраці на запит голови спеціальної комісії або у судовому порядку.

3. Роботодавець зобов'язаний створити належні умови (надати приміщення, засоби зв'язку, автотранспорт тощо) і сприяти роботі спеціальної комісії з метою своєчасного і об'єктивного спеціального розслідування нещасного випадку.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло від двох до чотирьох осіб, проводиться спеціальною комісією, яка утворюється Держгірпромнаглядом або за дорученням його територіальним органом.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло п'ять і більше осіб або травмовано десять і більше осіб, проводиться спеціальною комісією, яка утворюється Держгірпромнаглядом. До складу такої комісії входять керівники Держгірпромнагляду, органу управління підприємства, місцевого органу виконавчої влади, виконавчої дирекції Фонду, галузевого або територіального об'єднання профспілок, представники роботодавця, відповідних первинних організацій профспілок, уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці (у разі відсутності на підприємстві профспілки), а також представники відповідного органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, закладів та установ охорони здоров'я та інших органів (у разі необхідності).

Спеціальне розслідування нещасних випадків, що сталися на ядерних установках, підконтрольних Держатомрегулюванню, проводиться комісією, яка утворюється Держатомрегулюванням.

Спеціальне розслідування нещасних випадків, що сталися під час катастрофи, аварії чи пригоди (події) на транспорті, проводиться з обов'язковим використанням матеріалів розслідування, підготовлених відповідними органами в установленому порядку.

4. Спеціальне розслідування нещасного випадку проводиться протягом 10 робочих днів. У разі потреби зазначений строк може бути продовжений органом, який утворив спеціальну комісію.

Спеціальна комісія зобов'язана:

1) обстежити місце, де стався нещасний випадок, одержати письмові чи усні пояснення від роботодавця і його представників, посадових осіб, працівників підприємства, потерпілого (якщо це можливо), опитати осіб – свідків нещасного випадку та осіб, причетних до нещасного випадку;

2) визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці;

3) визначити необхідність проведення лабораторних досліджень, випробувань, технічних розрахунків, експертизи для встановлення причини нещасного випадку і розроблення плану заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

4) вивчити первинну медичну документацію (журнал реєстрації травматологічного пункту лікувально-профілактичного закладу, звернення потерпілого до медичного пункту або медико-санітарної частини підприємства, амбулаторну картку та історію хвороби, документацію відділу кадрів, відділу (служби) охорони праці тощо);

5) з'ясувати обставини і причини настання нещасного випадку;

6) визначити, пов'язаний чи не пов'язаний нещасний випадок з виробництвом;

7) установити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці, а також розробити план заходів щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

8) зустрітися з потерпілим (якщо це можливо) або членами його сім'ї чи уповноваженою особою, яка представляє його інтереси, щодо роз'яснення їх прав у зв'язку з настанням нещасного випадку.

Під час спеціального розслідування роботодавець зобов'язаний:

1) зробити за рішенням спеціальної комісії фотознімки місця, де стався нещасний випадок, пошкоджених об'єктів, устаткування, інструментів, а також надати спеціальній комісії технічну документацію та інші необхідні матеріали;

2) створити належні умови для роботи спеціальної комісії (забезпечити приміщенням, засобами зв'язку, оргтехнікою, автотранспортом, канцелярським приладдям);

3) організувати у разі проведення розслідування випадків гострого професійного захворювання (отруєння) медичне обстеження інших працівників відповідної ділянки підприємства;

4) забезпечити проведення необхідних лабораторних досліджень, випробувань, технічних розрахунків, експертизи тощо;

5) організувати друкування, тиражування і оформлення в необхідній кількості матеріалів спеціального розслідування, зазначених у пунктах 50 і 51 цього Порядку;

6) організувати доставку тіла загиблого працівника, його ідентифікацію та відшкодувати пов'язані з цим витрати.

Роботодавець, працівником якого є потерпілий, компенсує витрати, пов'язані з діяльністю спеціальної комісії та залучених до її роботи експертів, інших спеціалістів.

5. За результатами спеціального розслідування складаються акти за формою Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом), картка за формою П-5 (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) стосовно кожного потерпілого.

Акти за формою Н-5 і Н-1 підписуються головою і всіма членами спеціальної комісії протягом п'яти днів після оформлення матеріалів спеціального розслідування. У разі незгоди із змістом акта (актів) член спеціальної комісії підписує його (їх) з відміткою про наявність окремої думки, яку викладає письмово. Окрема думка додається до акта за формою Н-5 і є його невід'ємною частиною.

6. Роботодавець зобов'язаний у п'ятиденний строк після затвердження акта за формою Н-5:

– видати наказ про вжиття запропонованих спеціальною комісією заходів та запобігання виникненню подібних нещасних випадків, який обов'язково додається до матеріалів спеціального розслідування, а також притягти згідно із законодавством до відповідальності працівників, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці, посадових інструкцій та інших актів підприємств з цих питань;

– надіслати за рахунок підприємства копії матеріалів спеціального розслідування органам прокуратури, іншим органам, представники яких брали участь у проведенні спеціального розслідування, Держгірпромнагляду, Фонду, а у разі проведення розслідування випадків виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) також установі державної санітарно-епідеміологічної служби, яка здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством, де працює потерпілий.

7. Примірники затверджених актів за формою Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом) і примірник картки за формою П-5 (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) надсилається:

– потерпілому, членам його сім'ї або уповноваженій особі, яка за довіреністю представляє його інтереси;

– Фондові за місцезнаходженням підприємства;

– територіальному органу Держгірпромнагляду за місцезнаходженням підприємства.

Примірники затверджених актів Н-5 і Н-1 (у разі, коли нещасний випадок визнано таким, що пов'язаний з виробництвом) і примірник картки за формою П-5 (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) разом з іншими матеріалами спеціального розслідування зберігаються на підприємстві протягом 45 років, у разі реорганізації підприємства передаються його правонаступникові, який бере на облік нещасний випадок, а у разі ліквідації підприємства – до державного архіву.

2.2.5. Встановлення зв'язку захворювання з умовами праці, розслідування причин та облік випадків хронічних професійних захворювань

Усі випадки хронічних професійних захворювань незалежно від строку їх настання підлягають розслідуванню.

До хронічного професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок провадження професійної діяльності працівника та

зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, пов'язаних з роботою.

До хронічного професійного захворювання належить також захворювання, що виникло після багатократного та/або тривалого впливу шкідливих виробничих факторів. Хронічне професійне захворювання не завжди супроводжується втратою працездатності.

Випадки професійних інфекційних захворювань та хронічних професійних інтоксикацій розслідуються як хронічні професійні захворювання.

Віднесення захворювання до професійного здійснюється відповідно до процедури встановлення зв'язку захворювання з умовами праці згідно з додатком 14 та переліку професійних захворювань, затвердженого постановою КМУ від 8 листопада 2000 р. № 1662.

Перелік установ і закладів, які мають право встановлювати остаточний діагноз професійних захворювань, переглядається кожні п'ять років та затверджується МОЗ.

1. У разі підозри на професійне захворювання лікувально-профілактичний заклад направляє працівника на консультацію до лікаря-профпатолога, області або міста з документами, перелік яких визначено у додатку 14.

2. Для встановлення остаточного діагнозу та зв'язку захворювання з впливом шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу лікар-профпатолог області або міста направляє хворого до спеціалізованого профпатологічного лікувально-профілактичного закладу з відповідними документами.

3. Спеціалізовані профпатологічні лікувально-профілактичні заклади проводять амбулаторне та/або стаціонарне обстеження хворих і встановлюють діагноз професійного захворювання.

Діагноз професійного захворювання може бути змінений або відмінений спеціалізованим профпатологічним лікувально-профілактичним закладом, який його встановив раніше, на підставі результатів додатково поданих відомостей або проведених досліджень та повторної експертизи.

Рішення про підтвердження або відміну раніше встановленого діагнозу професійного захворювання оформляється висновком лікарсько-експертної комісії.

4. У спірних випадках остаточне рішення щодо встановлення діагнозу професійного захворювання приймається центральною лікарсько-експертною комісією державної установи "Інститут медицини праці Національної академії медичних наук України".

Оскарження рішення зазначеної комісії у разі незгоди хворого або роботодавця здійснюється у судовому порядку.

5. За наявності ознак стійкої втрати професійної працездатності внаслідок професійного захворювання лікувально-профілактичний заклад, що надає медичну допомогу працівникам підприємства, на якому працює хворий, або лікувально-профілактичний заклад за місцем його проживання направляє хворого на медико-соціальну експертну комісію для встановлення ступеня стійкої втрати професійної працездатності.

Повідомлення про професійне захворювання (отруєння)

6. Спеціалізованими профпатологічними лікувально-профілактичними закладами стосовно кожного хворого складається повідомлення про професійне захворювання (отруєння) за формою П-3 (далі – повідомлення за формою П-3) згідно з додатком 15.

7. Повідомлення за формою П-3 протягом трьох днів після встановлення діагнозу надсилається:

– керівникові підприємства, шкідливі виробничі фактори на якому призвели до виникнення професійного захворювання;

– закладові державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством;

– робочому органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства;

– профпатологу, який направив хворого до спеціалізованого лікувально-профілактичного закладу.

У разі коли хворий працював на кількох підприємствах, де були умови для розвитку професійного захворювання, або за кількома професіями, під час роботи за якими були умови для розвитку професійного захворювання, повідомлення за формою П-3 надсилається на останнє підприємство, де він працював за професією, під час роботи за якою були умови для розвитку професійного захворювання.

У разі реорганізації підприємства, шкідливі виробничі фактори на якому призвели до розвитку професійного захворювання, повідомлення за формою П-3 надсилається його правонаступникові, а у разі ліквідації підприємства без правонаступника – місцевій держадміністрації за місцем реєстрації підприємства.

Працівникові видається під розписку медичний висновок лікарсько-експертної комісії спеціалізованого профпатологічного лікувально-профілактичного закладу про наявність (відсутність) у нього професійного захворювання за формою згідно з додатком 16. Медичний висновок також надсилається профпатологу за місцем роботи працівника або проживання (якщо він не працює), який направляв його до спеціалізованого профпатологічного лікувально-профілактичного закладу.

2.2.6. Порядок розслідування обставин і причин виникнення професійних захворювань

1. Головний державний санітарний лікар області або міста утворює протягом трьох днів після отримання повідомлення за формою П-3 комісію з проведення розслідування причин виникнення професійного захворювання (далі – комісія з розслідування).

До складу комісії входять:

– представник закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (голова комісії);

– представники лікувально-профілактичного закладу;

- представники роботодавця;
- представники первинної організації відповідної профспілки або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві відсутня);
- представники вищого органу профспілки;
- представники робочого органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства.

У розслідуванні причин виникнення професійного захворювання інфекційної та паразитарної етіології обов'язково беруть участь фахівці з епідеміології та паразитології закладу державної санітарно-епідеміологічної служби, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством

2. Розслідування випадку професійного захворювання проводиться протягом десяти робочих днів після утворення комісії з розслідування.

Якщо з об'єктивних причин розслідування не може бути проведене у зазначений строк, він може бути продовжений керівником закладу, що утворив комісію, але не більш як на один місяць.

Роботодавець зобов'язаний в установлений для проведення розслідування строк подати комісії з розслідування:

- 1) відомості про професійні обов'язки працівника;
- 2) документи і матеріали, які характеризують умови праці на робочому місці (дільниці, цеху);
- 3) необхідні результати експертизи, лабораторних досліджень для проведення оцінки умов праці;
- 4) матеріали, що підтверджують проведення інструктажів з охорони праці;
- 5) копії документів, що підтверджують видачу працівникові засобів індивідуального захисту;
- 6) приписи або інші документи, які раніше видані закладами державної санітарно-епідеміологічної служби і стосуються даного професійного захворювання;
- 7) результати медичних оглядів працівника (працівників);
- 8) інші матеріали.

Роботодавець повинен забезпечити комісію з розслідування приміщенням, транспортними засобами і засобами зв'язку, організувати друкування, тиражування і оформлення в необхідній кількості матеріалів розслідування, у тому числі акта розслідування хронічного професійного захворювання.

Комісія з розслідування зобов'язана:

- 1) розробити програму розслідування причин виникнення професійного захворювання;
- 2) розподілити функції між членами комісії;
- 3) розглянути питання щодо необхідності залучення до її роботи експертів;
- 4) провести розслідування обставин і причин виникнення професійного захворювання;

5) скласти акт розслідування хронічного професійного захворювання.

4. За результатами розслідування комісія складає акт проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання за формою П-4 (далі – акт за формою П-4) згідно з додатком 17.

5. Акт за формою П-4, підписаний членами комісії з розслідування, затверджується головним державним санітарним лікарем області, міста, району, на водному, залізничному та повітряному транспорті, Міноборони, МВС, СБУ, Адміністрації Держприкордонслужби, ДПтС, Держспецзв'язку, Державного управління справами та завіряється печаткою.

У разі незгоди члена комісії з розслідування із змістом акта за формою П-4 він його підписує, письмово викладає свою окрему думку, яка додається до акта і є його невід'ємною частиною, про що робиться відмітка у зазначеному акті.

6. Акт за формою П-4 складається протягом трьох днів після закінчення розслідування у шести примірниках та надсилається:

- хворому;
- робочому органів виконавчої дирекції Фонду;
- первинній організації відповідної профспілки або уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці (у разі, коли профспілка на підприємстві відсутня);
- вищому профспілковому органів;
- профпатологу, який направив хворого до спеціалізованого профпатологічного лікувально-профілактичного закладу;
- підприємству.

Акт за формою П-4 разом з матеріалами розслідування зберігається на підприємстві, в закладі державної санітарно-епідеміологічної служби та робочому органі виконавчої дирекції Фонду протягом 45 років, а в інших організаціях – не менше строку, передбаченого для вжиття визначених у ньому профілактичних заходів.

2.2.7. Розслідування та облік аварій

1. Про аварію очевидець повинен негайно повідомити безпосереднього керівника робіт або іншу посадову особу підприємства, які зобов'язані повідомити роботодавця для негайного введення в дію плану локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій (у разі наявності).

2. Роботодавець або особа, яка керує виробництвом під час зміни, зобов'язані діяти згідно з планом локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій, вжити першочергових заходів до рятування потерпілих і надання їм медичної допомоги, локалізації аварії, встановлення меж небезпечної зони та обмеження доступу до неї людей, збереження до прибуття комісії з розслідування аварії обстановки на місці аварії.

3. Роботодавець зобов'язаний негайно повідомити про аварію:

- територіальний орган Держгірпромнагляду;
- орган, до сфери управління якого належить підприємство;
- відповідну місцеву держадміністрацію;

– орган з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;

– прокуратуру за місцем виникнення аварії;

– відповідний профспілковий орган;

– у разі травмування або загибелі працівників – відповідний робочий орган Фонду.

4. У разі коли Кабінетом Міністрів України не прийнято спеціального рішення щодо розслідування аварії, під час якої не сталося нещасних випадків, розслідування проводиться відповідними комісіями, що утворюються:

– у разі настання аварії першої категорії – центральним органом виконавчої влади, до сфери управління якого належить підприємство, чи місцевою держадміністрацією за погодженням з відповідними органами державного нагляду за охороною праці та МНС;

– у разі настання аварії другої категорії – керівником органу, до сфери управління якого належить підприємство, чи місцевою держадміністрацією за погодженням з Держгірпромнаглядом та МНС.

Головою комісії з розслідування аварії призначається представник органу, до сфери управління якого належить підприємство, або представник територіального органу Держгірпромнагляду чи МНС.

5. У ході розслідування комісія з розслідування аварії:

1) визначає:

масштаб аварії;

необхідність утворення експертної комісії, яка встановлює обставини і причини аварії, фактори, що призвели до аварії, розробляє план заходів щодо запобігання подібним аваріям та у разі потреби готує пропозиції стосовно коригування нормативної та проектної документації;

2) підтверджує факти порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці, встановлює осіб, що несуть відповідальність за виникнення аварії, розробляє план заходів щодо ліквідації її наслідків та запобігання подібним аваріям.

6. Комісія з розслідування аварії зобов'язана протягом десяти робочих днів провести розслідування обставин і причин аварії та скласти акт за формою Н-5.

Залежно від масштабу аварії у разі потреби зазначений строк може бути продовжений органом, який утворив комісію з розслідування аварії, з метою проведення додаткових досліджень або експертизи.

7. За результатами розслідування аварії роботодавець видає наказ, яким на підставі висновків відповідної комісії затверджує план заходів щодо запобігання подібним аваріям і згідно із законодавством притягає до відповідальності працівників за порушення вимог законодавства про охорону праці.

8. Друкування, тиражування і оформлення в необхідній кількості матеріалів розслідування аварії проводить підприємство, де сталася аварія, яке у п'ятиденний строк після закінчення розслідування надсилає їх прокуратурі та органам, представники яких брали участь у її розслідуванні.

У разі розслідування аварії, що не спричинила нещасних випадків, примірник акта за формою Н-5 зберігається на підприємстві до завершення вжиття заходів, визначених комісією, але не менш як два роки.

Роботодавець зобов'язаний проаналізувати причини аварії та розробити заходи щодо запобігання таким випадкам.

Облік аварій першої і другої категорій ведуть підприємства і органи державного управління охороною праці та органи державного нагляду за охороною праці з реєстрацією у журналі.

2.3. Відповідальність і гарантії для постраждалих від НВ.

Особи, право яких на отримання відшкодування шкоди раніше було встановлено згідно із законодавством СРСР або законодавством України про відшкодування шкоди, заподіяної працівникам внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання, пов'язаних з виконанням ними трудових обов'язків, мають право на забезпечення із Фонду соціального страхування від нещасного випадку. Завданнями страхування від нещасного випадку є:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;

- відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

- відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

Держава гарантує усім застрахованим громадянам забезпечення прав у страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Основними принципами страхування від нещасного випадку є:

- паритетність держави, представників застрахованих осіб та роботодавців в управлінні страхуванням від нещасного випадку;

- своєчасне та повне відшкодування шкоди страховиком;

- обов'язковість страхування від нещасного випадку осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, а також добровільність такого страхування для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;

- надання державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав;

- обов'язковість сплати страхувальником страхових внесків;

- формування та витрачання страхових коштів на солідарній основі;

- диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві;

- економічна заінтересованість суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці;

- цільове використання коштів страхування від нещасного випадку.

У результаті запровадження соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, з 2001 року потерпілі на виробництві після тривалої затримки почали отримувати регресні виплати, практично немає заборгованості з виплат поточних платежів.

Було не тільки зупинено зростання заборгованості з виплат відшкодування шкоди потерпілим на виробництві, а й суттєво зменшено заборгованість з цих виплат. Якщо на початок 2001 року заборгованість за регресними виплатами складала 614,5 млн грн, то на кінець року вона становила 483,3 млн грн, або зменшилась на 21,3 %. У сфері соціального страхування у 2002 році вперше вдалося забезпечити стовідсоткове фінансування виплат потерпілим на виробництві і на 43 % зменшити заборгованість із регресних виплат.

Кількість страхувальників Фонду соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання на 01.01.2003 р. становила 625 026 осіб, що на 18,9 % більше, ніж на цю дату 2002 року.

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є:

- застраховані громадяни, а в окремих випадках – члени їх сімей та інші особи, передбачені законодавством;

- страхувальники;

- страховик.

Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування.

Обов'язковому страхуванню у разі нещасного випадку та професійного захворювання підлягають:

1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

2) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

3) особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами. Страхуванню підлягає зародок та новонароджений. Заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим. Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою, та до 16 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення 23 років їй подається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

Для страхування від нещасного випадку на виробництві не потрібно згоди або заяви працівника. Страхування здійснюється в безособовій формі. Всі особи, перелічені у статті 8 Закону України "Про загальнообов'язкове державне

соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, вважаються застрахованими з моменту набрання чинності цим Законом незалежно від фактичного виконання страхувальниками своїх зобов’язань щодо сплати страхових внесків.

Усі застраховані є членами Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

Добровільно, за письмовою заявою, від нещасного випадку у Фонді соціального страхування від нещасних випадків можуть застрахуватися:

1) священнослужителі, церковнослужителі та особи, які працюють у релігійних організаціях на виборних посадах;

2) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

3) громадяни – суб’єкти підприємницької діяльності.

Строк страхування розпочинається з дня, який настає за днем прийняття заяви, за умови сплати страхового внеску.

Страхування припиняється, якщо страховий внесок до Фонду соціального страхування від нещасних випадків не перераховано протягом трьох місяців з дня подання заяви.

Особам, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, видається свідоцтво про загальнообов’язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування та є документом суворої звітності.

Страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи.

Роботодавцем вважається:

- власник підприємства або уповноважений ним орган та фізична особа, яка використовує найману працю;

- власник розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (у тому числі міжнародних), філії або представництва, який використовує найману працю, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України.

Реєстрація страхувальників у робочому органі виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків провадиться:

- страхувальників – юридичних осіб – у десятиденний строк після одержання свідоцтва про державну реєстрацію суб’єкта підприємницької діяльності;

- страхувальників – фізичних осіб, які використовують найману працю, – у десятиденний строк після укладення трудового договору (контракту) з першим із найманих працівників.

Факт реєстрації страхувальника страховиком засвідчується страховим свідоцтвом, форма якого встановлюється Фондом соціального страхування від нещасних випадків.

Розрахунок розміру страхового внеску для кожного підприємства провадиться Фондом соціального страхування від нещасних випадків відповідно до Порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ та організацій на загальнообов’язкове соціальне страхування від нещасного

випадку на виробництві та професійного захворювання, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Страховик – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі – Фонд соціального страхування від нещасних випадків).

Страховання від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також емблему, яка затверджується його правлінням, що знаходиться у місті Києві.

Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють його правління та виконавча дирекція.

До складу правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків включаються представники трьох сторін:

- держави;
- застрахованих осіб;
- роботодавців.

Представники держави призначаються Кабінетом Міністрів України, а представники застрахованих осіб і роботодавців обираються (делегуються) об'єднаннями профспілок та роботодавців, які мають статус всеукраїнських. Порядок виборів (делегування) представників визначається кожним об'єднанням самостійно.

Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків створюється на шестирічний строк.

Виконавча дирекція Фонду соціального страхування від нещасних випадків є постійно діючим виконавчим органом правління Фонду.

У разі настання страхового випадку Фонд соціального страхування від нещасних випадків зобов'язаний у встановленому законодавством порядку:

1) Своєчасно та в повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, виплачуючи йому або особам, які перебували на його утриманні:

а) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності;

б) одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;

в) щомісяця грошову суму в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого;

г) пенсію у зв'язку з інвалідністю внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

д) пенсію у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

е) грошову суму за моральну шкоду за наявності факту заподіяння цієї шкоди потерпілому;

є) допомогу дитині.

2) Організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних з цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов.

3) Сприяти створенню умов для своєчасного надання кваліфікованої першої невідкладної допомоги потерпілому в разі настання нещасного випадку, швидкої допомоги в разі потреби його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання.

4) Організувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірній основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого.

5) Забезпечити потерпілому разом із відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повний обсяг постійно доступної, раціонально організованої медичної допомоги, яка повинна включати:

а) обслуговування вузькопрофільними лікарями та лікарями загальної практики;

б) догляд медичних сестер удома, в лікарні або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

в) акушерський та інший догляд удома або в лікарні під час вагітності та пологів;

г) утримання в лікарні, реабілітаційному закладі, санаторії або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

д) забезпечення необхідними лікарськими засобами, протезами, ортопедичними, коригуючими виробами, окулярами, слуховими апаратами, спеціальними засобами пересування, зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів).

б) Вжити всіх необхідних заходів для підтримання, підвищення та відновлення працездатності потерпілого.

7) Забезпечити згідно з медичним висновком домашній догляд за потерпілим, допомогу у веденні домашнього господарства (або компенсувати йому відповідні витрати), сприяти наданню потерпілому, який проживає в гуртожитку, ізольованого житла.

8) Відповідно до висновку лікарсько-консультаційної комісії (далі – ЛКК) або медико-соціальної експертної комісії (далі – МСЕК) проводити навчання та перекваліфікацію потерпілого у власних навчальних закладах або на договірній основі в інших закладах перенавчання інвалідів, якщо внаслідок ушкодження здоров'я або заподіяння моральної шкоди потерпілий не може виконувати попередню роботу; працевлаштовувати осіб із зниженою працездатністю.

9) Організовувати робочі місця для інвалідів самостійно або разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування чи з іншими

заінтересованими суб'єктами підприємницької діяльності; компенсувати при цьому витрати виробництва, які не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду.

10) У разі невідкладної потреби надавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу у вирішенні соціально-побутових питань за їх рахунок або за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь – за рахунок Фонду.

11) Сплачувати за потерпілого внески на медичне та пенсійне страхування.

12) Організовувати залучення інвалідів до участі у громадському житті.

Усі види соціальних послуг та виплат надаються застрахованому та особам, які перебувають на його утриманні, незалежно від того, зареєстровано підприємство, на якому стався страховий випадок, у Фонді соціального страхування від нещасних випадків чи ні.

Фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків здійснюється за рахунок:

- внесків роботодавців: для підприємств – з віднесенням на валові витрати виробництва, для бюджетних установ та організацій – з асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

- капіталізованих платежів, що надійшли у випадках ліквідації страхувальників;

- прибутку, одержаного від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;

- коштів, одержаних від стягнення відповідно до законодавства штрафів і пені з підприємств, а також штрафів з працівників, винних у порушенні вимог нормативних актів з охорони праці;

- добровільних внесків та інших надходжень, отримання яких не суперечить законодавству.

Працівники не несуть ніяких витрат на страхування від нещасного випадку.

Кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не включаються до складу Державного бюджету України, використовуються виключно за їх прямим призначенням і зараховуються на єдиний централізований рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків в установах банків, визначених Кабінетом Міністрів України для обслуговування коштів Державного бюджету України, або спеціалізованого банку, який обслуговує фонди соціального страхування.

Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працездатність.

ЛЕКЦІЯ 3.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ

Функціонування підприємств в умовах ринкових відносин означає, що нещасні випадки і захворювання на виробництві призводять до суттєвих економічних втрат не тільки держави, а й конкретного підприємства, вони впливають на рентабельність і конкурентоспроможність підприємств, на прибутки трудового колективу.

Незадовільні умови праці негативно позначаються на продуктивності праці, якості і собівартості продукції, зменшують валовий національний дохід країни. Тому всебічна турбота про охорону праці, активна соціальна політика стають важливою проблемою для власників і керівників підприємств, державних та профспілкових органів.

СУОП створюється всіма юридичними та фізичними особами відповідно до законодавства (ст.2 ЗУ ОП) які використовують найману працю.

Одними з основних принципів державної політики в галузі охорони праці, відповідно до Закону України «Про охорону праці», є пріоритет життя і здоров'я працівників щодо результатів виробничої діяльності підприємства; підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції; обов'язковий соціальний захист працівників, повне відшкодування збитків особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності. Встановлена повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці згідно ст.13 Управління охороною праці та обов'язки роботодавця.

Роботодавець економічно зацікавлений в тому, щоб люди, які працюють на його підприємстві, не травмувались та не хворіли, і тому забезпечує виконання нормативно-правових актів з охорони праці. Окрім того, механізм соціального страхування передбачає збільшення страхового внеску, якщо на підприємстві зростає травматизм та профзахворювання працівників. Істотного значення у системі управління охороною праці на підприємстві набувають громадські інституції в особі профспілок, уповноважених трудових колективів та комісії з питань охорони праці.

Працівники повинні відповідально ставитись до охорони праці, знати та виконувати вимоги, визначені нормативною документацією. У сучасних умовах кожен працівник повинен постійно підтримувати високий фізичний, психологічний та фаховий рівень, програмувати шляхи здорового довголіття, запобігати виникненню випадків травматизму та профзахворювань. Інакше у нього буде значно менше шансів отримати роботу на ринку праці.

Отже, у сучасних ринкових умовах лише комплексне управління охороною праці з боку держави, роботодавця та працівників здатне забезпечити підвищення ефективності у цій сфері (рис. 3.1.). У той же час, як свідчить практика на підприємствах, поодинокі заходи з охорони праці не дають

необхідного ефекту, тому в даному питанні потрібний системний підхід, за якого заходи з охорони праці застосовуються виважено, взаємопов'язано, комплексно. З цією метою на підприємстві, з урахуванням його особливостей, розробляється система управління охороною праці.

Рис. 3.1. Комплексне управління охороною праці (Лисюк, 2012)

Система управління охороною праці (СУОП) – це сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, планомірну діяльність щодо здійснення завдань і функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці, запобігання травматизму та профзахворюванням, а також додержання прав працівників, гарантованих законодавством з питань охорони праці.

Створення СУОП здійснюється шляхом послідовного визначення мети і об'єкта управління, завдань і заходів щодо охорони праці, функцій і методів управління, побудови організаційної структури управління, складання нормативно-методичної документації. У спрощеному вигляді будь-яку систему управління можна розділити на дві підсистеми: таку, що управляє, і таку, якою управляють (рис. 3.2.).

У свою чергу в сітсемі управління виділяють об'єкт, яким управляють та орган, який здійснює таке управління. Останній, на основі аналізу отриманої інформації – зовнішньої, наприклад наказу Міністерства або внутрішньої – про стан об'єкта розробляє і видає управлінську інформацію, наприклад наказ по

підприємству. Як правило, на великих та середніх підприємствах на підставі управлінської інформації деякий виконавчий орган здійснює управлінську дію на об'єкт. У багатьох випадках орган, що здійснює управління та виконавчий орган об'єднані одним поняттям – суб'єкт управління. Отже СУОП підприємства можна зобразити у вигляді структурної схеми (Рис. 3.3.).

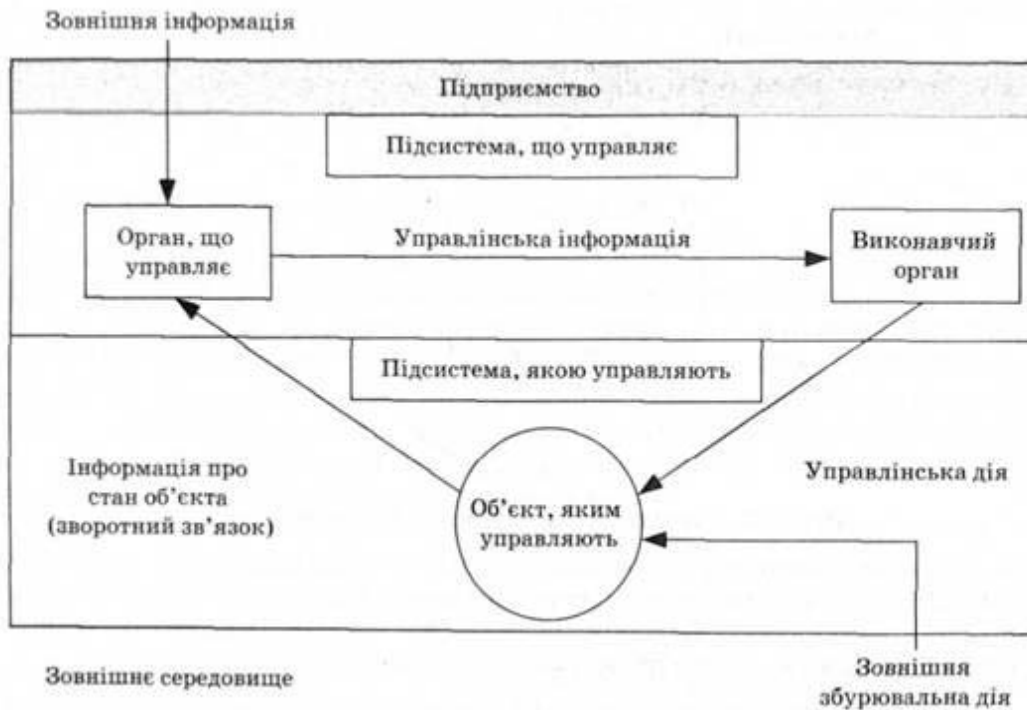

Рисунок 3.2. Спрощена структурна схема СУОП підприємства.

Рисунок 3.3. Структурна система СУОП підприємства.

Основним обов'язком керівника підприємства стає створення такої організації виробництва, за якої досягатиметься найбільший прибуток. Кожен нещасний випадок на виробництві означатиме для підприємства серйозну моральну й економічну втрату.

Не менш важливим завданням є забезпечення високої якості продукції або послуг, їх конкурентоспроможності, а якість праці і якість продукції прямо залежать від якості умов праці, від санітарно-гігієнічного та ергономічного комфорту на робочому місці.

Одним із найвідповідальніших етапів формування діяльності підприємства є створення системи управління охороною праці (СУОП) відповідно до ст. 13 Закону України «Про охорону праці». Система управління охороною праці – це сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації цілеспрямовано, планомірно виконують завдання і функції управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці, запобігання травматизму та профзахворювань, а також додержання прав працівників, гарантованих законодавством з питань охорони праці.

Створюють СУОП шляхом послідовного визначення мети і об'єкта управління, завдань і заходів щодо охорони праці, функцій і методів управління, побудови організаційної структури управління, складання нормативно-методичної документації.

До основних функцій управління охороною праці належать:

- прогнозування і планування робіт, їх фінансування;
- організація та координація робіт;
- облік показників стану умов і безпеки праці;
- аналіз та оцінка стану умов і безпеки праці;
- контроль за функціонуванням СУОП;
- стимулювання діяльності з охорони праці.

Основними завданнями управління охороною праці є:

- навчання працівників безпечним методам праці та пропаганда питань охорони праці;
- гарантування безпеки технологічних процесів, виробничого устаткування, будівель і споруд; нормалізація санітарно-гігієнічних умов праці;
- забезпечення працівників засобами колективного та індивідуального захисту;
- оптимальні режими праці та відпочинку;
- організація лікувально-профілактичного та санітарно-побутового обслуговування працівників; професійний відбір працівників з окремих професій;
- удосконалення нормативної бази підприємства з питань охорони праці.

Власники підприємств, установ, організацій або уповноважені ними органи розробляють на підставі державних нормативних актів з охорони праці і

затверджують власні положення, інструкції або інші нормативні акти про охорону праці, що діють в межах підприємства, установи, організації. При управлінні охороною праці не можна приймати рішення та вживати заходів, що суперечать чинному законодавству, державним нормативним актам про охорону праці, стандартам безпеки праці, правилам та нормам охорони праці.

Процеси економічної інтеграції України в міжнародне співтовариство висувають нові вимоги до системи управління охороною праці, орієнтовані на міжнародні стандарти, наприклад, стандарт OHSAS 18001-1999, посібник Міжнародної організації праці ILO-OSH 2001, OHSAS 18002-2007 тощо.

Під час співпраці з іноземними підприємствами часто умовою налагодження партнерських стосунків є забезпечення відповідного рівня культури виробництва, комфорту і безпеки праці, пожежної безпеки і охорони навколишнього середовища, оскільки закордонні партнери наших підприємств ґрунтуються на положенні, що належні умови праці, порядок і чистота на підприємстві, мінімізація впливу на довкілля є необхідними передумовами належної якості виробів та екологічно безпечної виробничої діяльності.

Система управління охороною праці на підприємстві (в організації) створюється у вигляді підсистеми в рамках єдиної інтегрованої системи управління (менеджменту), що дає змогу ефективніше вирішувати питання безпеки праці. Таким чином підприємство забезпечить свою привабливість для інвесторів, які будуть упевнені в тому, що система управління безпекою на даному підприємстві відповідає світовим стандартам, буде гарантом унеможливлення позапланових економічних втрат, аварій, нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань, а також поліпшити свій імідж і підвищити конкурентоспроможність на ринку.

Це підтверджено практикою тих підприємств з іноземним капіталом, де така система запроваджена або перебуває на стадії впровадження. Як з'ясувалося, впровадження вказаної системи і організація її функціонування в порядку, передбаченому законодавством України з охорони праці, можливі лише за умови залучення усіх ланок управління підприємством і за участю їх працівників. Керівництво підприємства відповідає за стан охорони праці і повинно забезпечувати розроблення, впровадження і функціонування системи управління охороною праці відповідно до встановлених вимог.

Розробляє проект та впроваджує СУОП на підприємстві служба охорони праці.

Служба охорони праці створюється на підприємстві відповідно до вимог Закону України «Про охорону праці» незалежно від кількості працівників. Згідно з 15 ст. на підприємстві з кількістю 50 і більше працівників роботодавець створює службу охорони праці як окремий підрозділ. Якщо на підприємстві працює менше, ніж 50 осіб, функції служби охорони праці можуть виконувати за сумісництвом особи, які мають відповідну підготовку, а якщо працівників менше 20, до виконання функцій служби охорони праці можна залучати сторонніх спеціалістів на договірних засадах. У разі кількості працівників понад 51 особу службу охорони праці комплектують відповідно до рекомендацій щодо структури та чисельності

служби охорони праці, затверджених наказом Держнаглядохоронпраці України №255 від 15.11.2004 р.

Служба охорони праці укомплектується спеціалістами, які мають вищу освіту та стаж роботи за профілем виробництва не менше ніж 3 роки. Спеціалістів із середньою спеціальною освітою приймають в службу охорони праці у виняткових випадках (обмеження щодо виробничого стажу не стосується осіб, які мають спеціальну освіту з охорони праці).

Функції служби охорони праці підприємства наведені у відповідних нормативно-правових актах з охорони праці (НПАОП).

Створення служби охорони праці (далі – служба) і налагодження її функціонування передбачає шість основних етапів.

1) Визначення статусу служби – опрацювання і затвердження у керівника підприємства «Положення про службу охорони праці підприємства». За наявності в службі кількох працівників – розроблення посадових інструкцій.

2) Ознайомлення зі станом охорони праці у структурних підрозділах підприємства та визначення найнебезпечніших з них.

3) Забезпечення необхідними нормативно-правовими актами з охорони праці.

4) Заповнення журналу для обліку передбачених нормативно-правовими актами з охорони праці документів та вжитих заходів.

5) Організація збору та зберігання документів, які характеризують діяльність підприємства з питань охорони праці та визначають справжній стан умов та безпеки праці.

6) Підготовка проектів нормативно-правових актів та наказів, що регулюють діяльність підприємства з питань охорони праці, затвердження їх у керівника підприємства.

Особливістю невеликого деревообробного підприємства (до 50 осіб) є те, що, на перший погляд, контролювати його функціонування з позицій охорони праці легко. Проте з урахуванням того, що інженерно-технічним працівникам часто доводиться суміщати декілька посад (в тому числі обов'язки інженера з охорони праці), наявність значної кількості об'єктів (обладнання, машин, механізмів) підвищеної небезпеки, інтенсивні транспортні потоки та складні з погляду охорони праці, технологічні процеси утруднюють функціонування служби охорони праці.

Незважаючи на благородну мету – сприяти безпеці та комфорту працівників, соціальне забезпечення – законодавство України з охорони праці є недосконалим. Розроблення НПАОП підприємства, ведення численної документації з охорони праці становлять більшу частину робочого часу інженера з охорони праці (принаймні, упродовж перших кварталів після створення служби) – це суто «паперова» робота, хоча важливішою, певна річ, є організаційно-технічна робота на виробничих дільницях.

Так, спеціалісту служби охорони праці необхідно підготувати (у співпраці з іншими спеціалістами підприємства) величезну кількість НПАОП підприємства залежно від його особливостей, зокрема:

1) Положення про службу охорони праці підприємства;

- 2) Положення про СУОП підприємства;
- 3) Положення про роботу уповноважених найманими працівниками (представників трудового колективу) з питань охорони праці на підприємстві;
- 4) Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві;
- 5) Положення про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві;
- 6) Положення про службу пожежної безпеки;
- 7) Положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємстві;
- 8) Перелік посад та відповідальних осіб на підприємстві, при призначенні на які особи зобов'язані проходити спеціальне навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки, та порядок їх організації;
- 9) Положення про пожежно-технічну комісію підприємства;
- 10) Положення про добровільні пожежні дружини (команди);

Спеціалісту служби охорони праці необхідно підготувати величезну кількість нормативно-правових актах з охорони праці (НПАОП), зокрема:

- Положення про організацію попереднього (у разі прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників певних категорій;
- Положення про розробку інструкцій з охорони праці;
- Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту;
- Положення про виконання робіт з підвищеною небезпекою;
- Положення про комісію з питань охорони праці підприємства;
- Перелік інструкцій з охорони праці, які повинні діяти на підприємстві;
- Інструкції з охорони праці для відповідальних осіб;
- Інструкції з охорони праці для професій та за видами виконуваних робіт;
- Інструкції про заходи пожежної безпеки і підтримання протипожежного режиму на підприємстві;
- Тематичний план та програми спеціального навчання з охорони праці;
- План-графік навчання і перевірки знань з питань охорони праці на підприємства;
- Графік проведення повторних інструктажів та перевірки знань працівників з питань охорони праці;
- Графік проходження періодичних медичних оглядів працівників підприємства;
- Програма вступного інструктажу з охорони праці для працівників підприємства;
- Програма інструктажів з пожежної безпеки для працівників підприємства;
- Програма стажування працівників на право самостійного виконання робіт з підвищеною небезпекою на підприємстві;
- Перелік робіт з підвищеною небезпекою на підприємстві;

- Перелік робіт на підприємстві, де є потреба у професійному доборі;
- Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам підприємства;
- Перелік професій працівників, які повинні проходити попередній та періодичні медичні огляди;
- Перелік посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню та періодичну перевірку знань з питань охорони праці;
- Перелік існуючих на підприємстві професій та посад, працівники яких мають право на отримання молока або інших рівноцінних харчових продуктів;
- Графік перевірки стану умов та безпеки праці у структурних підрозділах на поточний рік;
- Атестація робочих місць за умовами праці;
- Перелік працівників, які відповідальні за пожежну безпеку в структурних підрозділах підприємства;
- Перелік працівників, закріплених за обладнанням;
- Комплексні плани щодо покращення рівня охорони праці підприємства на поточний рік;
- План локалізації і ліквідації аварійних ситуацій та аварій (ПЛАС);
- Перелік виробництв, цехів, відділень, виробничих дільниць і окремих об'єктів, для яких розробляється ПЛАС;
- Обов'язки відповідальних за пожежну безпеку;
- Проекти наказів щодо охорони праці та пожежної безпеки (більше трьох десятків);

Крім того, документація для обліку та реєстрації подій (заходів) щодо охорони праці містить близько 20 журналів та низку бланків спеціальних актів;

Журнали:

- робочий журнал інженера з охорони праці;
- реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці;
- реєстрації інструктажів з питань пожежної безпеки;
- обліку медоглядів;
- реєстрації інструкцій з охорони праці на підприємстві;
- реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці;
- ведення протоколів засідання комісії з перевірки знань з питань охорони праці;
- обліку вогнегасників на об'єкті;
- реєстрації осіб, що потерпіли від нещасних випадків;
- реєстрації нещасних випадків невиробничого характеру;
- обліку видачі інструкцій з охорони праці на підприємстві;
- обліку професійних захворювань (отруень);
- обліку об'єктів підвищеної небезпеки;
- реєстрації аварій;
- реєстрації протоколів лабораторних досліджень умов праці.

Акти:

- Акти про нещасні випадки на виробництві за формою Н-1;

- Акти розслідування нещасних випадків (аварій) за формою Н-5;
- Акти розслідування нещасних випадків (аварій) за формою НПВ;
- Акти розслідування професійних захворювань за формою П-4;

Створення і забезпечення належного функціонування системи управління охороною праці підприємства є запорукою забезпечення належних санітарно-гігієнічних умов, дотримання вимог техніки безпеки, пожежної безпеки та трудового законодавства, що є передумовою успішної діяльності підприємства. Проте іноді цьому перешкоджає брак кваліфікованих фахівців, нечітке уявлення керівництва про раціональну структуру управління підприємством.

У сучасних умовах на підприємствах недержавних форм власності добір кадрів відбувається незалежно від виду і рівня базової освіти претендентів, відповідності напряму освітньої підготовки тощо. Брак належної фахової підготовки посадових осіб не дає можливості фірмі розвиватися максимально ефективно, створювати належні умови праці, гарантувати відповідний рівень безпеки праці.

Багато хто помилково вважає, що питання охорони праці є прерогативою лише служби охорони праці підприємства. Згідно з законодавством України про охорону праці, служба охорони праці створюється роботодавцем для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям під час роботи. А безпосереднє управління охороною праці (планування заходів з охорони праці, їх впровадження, контроль за дотриманням, проведення відповідних інструктажів тощо) повинні здійснювати посадові особи в межах своїх повноважень.

Функціональні обов'язки посадових осіб з охорони праці та кваліфікаційні вимоги формуються відповідно до посадових інструкцій із врахуванням «Національного класифікатора професій України ДК 003:2010» та «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» (Випуск 1).

Так, із врахуванням типової виробничої структури, обов'язки з охорони праці деяких посадових осіб можуть бути сформульовані таким чином.

Начальник цеху або начальник дільниці: контролює додержання працівниками правил і норм охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту, виробничої і трудової дисципліни, правил внутрішнього трудового розпорядку. Подає пропозиції щодо заохочення працівників, накладання дисциплінарних стягнень на порушників виробничої та трудової дисципліни, вживання в разі потреби заходів матеріального впливу. Організовує роботу з підвищення кваліфікації працівників цеху, проводить виховну роботу в колективі. Координує роботу майстрів змін. Кваліфікаційні вимоги: повна вища освіта відповідного напряму підготовки (магістр, спеціаліст). Стаж роботи за фахом – не менше 2 років.

Начальник зміни: контролює додержання працівниками технологічної, виробничої і трудової дисципліни, правил і норм охорони праці, виробничої

санітарії та протипожежного захисту, подає пропозиції щодо заохочення працівників, які відзначилися, накладання дисциплінарних стягнень на порушників виробничої і трудової дисципліни. Координує роботу майстрів. Повна або базова вища освіта відповідного напрямку підготовки (спеціаліст або бакалавр). Стаж роботи з оперативного управління виробництвом – не менше 2 років.

Майстер виробничої дільниці: проводить виробничий інструктаж робітників, заходи, які забезпечують виконання правил охорони праці, виробничої санітарії, технічної експлуатації устаткування та інструменту, а також контроль за їх додержанням. Бере участь у розробленні заходів для створення сприятливих умов праці, підвищення культури виробництва. Контролює дотримання робітниками правил з охорони праці, виробничої і трудової дисципліни, правил внутрішнього трудового розпорядку. Готує пропозиції щодо заохочення згідно з установленим порядком кращих працівників, а також подає пропозиції щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності за порушення виробничої і трудової дисципліни.

На керівників структурних підрозділів, ланок виробництва покладається велика відповідальність, оскільки вони повинні забезпечувати високопродуктивну безаварійну роботу своїх підрозділів і запобігати нещасним випадкам та професійним захворюванням працівників, гарантувати дотримання законодавства про охорону праці.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» (ст. 44) за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності.

На підприємствах, де введена корпоративна система управління охороною праці відповідно до законодавства, розробляються нормативно-правові акти підприємства, в яких чітко визначені посадові обов'язки керівників усіх рівнів: від генерального директора до майстра і бригадира, в тому числі головного бухгалтера. За такої системи керівник служби охорони праці (а за відсутності такої служби – фахівець з охорони праці) по суті виконує управлінські функції від імені керівника підприємства. Він контролює виконання посадовими особами функцій з охорони праці, передбачених в їхніх посадових інструкціях, інформує про результати керівника підприємства, який вживає відповідних заходів до керівників, що не виконують належним чином свої обов'язки у сфері охорони праці.

Такий розподіл обов'язків дає змогу не лише більш грамотно вирішувати поточні питання щодо безпеки праці, а й визначати перспективні напрями діяльності в цій сфері, передбачати можливі ризики, які можуть призвести до тяжких наслідків, чи аварій, і завдати збитків підприємству. Вирішувати такі завдання можуть лише висококваліфіковані професіонали, якими є головний механік, головний енергетик, головний технолог тощо.

Інженеру з охорони праці навіть з великим досвідом роботи непросто розібратися в тонкощах діяльності, наприклад, головного механіка. Якщо внести до посадової інструкції останнього питання охорони праці і встановити

відповідальність за їх виконання, то він завжди зможе знайти оптимальне рішення. Контролювати належне виконання ним своїх посадових обов'язків у сфері охорони праці повинен фахівець з охорони праці, уповноважений відповідним наказом керівника підприємства. Це вже не вузькоінженерні функції, а функції управлінця, тобто менеджера. Фахівець з охорони праці не повинен обмежуватися тільки інженерними питаннями або традиційними питаннями забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, милом, молоком, скеруванням їх на медичні огляди і т. д., які повинні вирішувати інші посадові особи. Він не повинен підраховувати, який кошт нещасних випадків на виробництві в аспекті виплат тимчасової непрацездатності за рахунок страхових внесків страхувальників, тобто роботодавців (цим займається Фонд соціального страхування від нещасних випадків), а безпосередньо визначати упущену вигоду підприємства у зв'язку з невідповідністю балансу розрахункового робочого часу й реального його використання. Втрати робочого часу у зв'язку з нещасними випадками на виробництві завдають підприємствам збитків у вигляді зниження обсягів випуску продукції, який іноді обчислюється великими сумами. Проте керівники підприємств не зауважують цього, вважаючи заходи щодо охорони праці збитковими. Насправді такі заходи дають підприємству додатковий прибуток. Потрібно лише навчитися грамотно цей прибуток враховувати, – цим має займатися менеджер з охорони праці. Якщо він не може або не хоче це робити, то керівник організації повинен вжити відповідних заходів.

Традиційне тлумачення призначення фахівців з охорони праці тільки з точки зору техніки безпеки в нових економічних відносинах неприйнятне, оскільки в міжнародній практиці політика управління охороною праці є складовою системи економічного й соціального розвитку. Приділяти належну увагу здоров'ю й безпеці працівників необхідно зараз, щоб у недалекому майбутньому не довелося вишукувати додаткові засоби на професійну й соціальну реабілітацію працівників, які одержали на виробництві каліцтво або професійне захворювання, а також на утримання інвалідів праці.

Проте доводиться враховувати ситуацію, яка склалась у нас з управлінням охороною праці безпосередньо на підприємствах. На жаль, ще в багатьох організаціях, які проводять виробничу діяльність, не дотримуються навіть елементарних норм законодавства про охорону праці, про що свідчать дані про підвищення останнім часом рівня травматизму, зокрема, в деревообробній галузі. Часто причиною цього є легковажне ставлення керівників підприємств до безпеки праці.

Роботодавець більше орієнтується не на специфіку виробництва, а на надану йому можливість не дотримуватись норми закону. Думка про необхідність мати хоча б одного фахівця з охорони праці з належним рівнем підготовки виникає, коли створюється цілком очевидна небезпечна ситуація або у зв'язку з нещасним випадком на виробництві й приписами інспекторів органів державного нагляду за охороною праці, які вимагають усунути порушення законодавства й інших нормативних правових актів з охорони праці. Таке ставлення характерне для організацій комерційного сектору

економіки, а також середнього й малого бізнесу, де, як правило, взагалі немає поняття про корпоративну систему керування охороною праці. У таких організаціях роботодавці не задумуються про соціальне партнерство, систему управління охороною праці й громадський контроль над дотриманням вимог охорони праці.

Формально вимог чинного трудового законодавства повинні дотримуватися організаціями всіх типів і розмірів, незалежно від сектору економіки, організаційно-правових форм і форм власності. Фактично ж ці вимоги багатьма роботодавцями, особливо в сфері середнього й малого бізнесу, взагалі не сприймаються. Тому треба знайти дієві способи впливу й вжити відповідних заходів щодо виконання вимог законодавства України та міжнародних вимог з охорони праці, щоб унеможливити перешкоди для інтеграції нашої країни в міжнародне економічне співтовариство й вступу до ВТО. В умовах, коли практично зникло галузеве управління охороною праці й усе навантаження в цій сфері перейшло на регіональний рівень, де органи виконавчої влади мають повноваження впливати на роботодавців, у першу чергу, необхідно запобігти зниженню ефективності функціонування створених систем управління охороною праці. Це буде сприяти подальшому зниженню рівня виробничого травматизму й професійної захворюваності, тобто збереженню потенціалу трудових ресурсів для підвищення економічного й соціального благополуччя в регіоні.

ЛЕКЦІЯ 4.

НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Навчання та систематичне підвищення рівня знань працівників, населення України з питань охорони праці – один з основних принципів державної політики в галузі охорони праці, фундаментальна основа безпеки праці та необхідна умова вдосконалення управління охороною праці та забезпечення ефективної профілактичної роботи щодо запобігання аварій і травматизму на виробництві.

Основним нормативним актом, що регламентує порядок та види навчання, а також форми перевірки знань з охорони праці є НПАОП 0.00 – 4.12 – 05 "Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці". Даний нормативний документ спрямований на реалізацію в Україні системи безперервного навчання з питань охорони праці, яке проводиться з працівниками в процесі трудової діяльності, а також з учнями, курсантами, слухачами та студентами навчальних закладів під час трудового та професійного навчання.

Вимоги Типового положення є обов'язковими для виконання усіма центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, бюджетними установами та суб'єктами господарської діяльності незалежно від форми власності та видів діяльності.

Нагляд за дотриманням даного Типового положення здійснюють органи державного нагляду за охороною праці, а контроль служби охорони праці центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та підприємств.

4.1. Організація навчання і перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві.

Працівники під час прийняття на роботу і в процесі роботи, а також учні, курсанти, слухачі й студенти під час трудового та професійного навчання проходять на підприємстві за рахунок роботодавця інструктажі, навчання і перевірку знань з питань охорони праці, надання першої допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також правил поведінки у разі виникнення аварії. Допуск до роботи (виконання навчальних практичних завдань) без навчання і перевірки знань з питань охорони праці забороняється.

На підприємствах на основі Типового положення, з урахуванням специфіки виробництва та вимог нормативно-правових актів з охорони праці, розробляються і затверджуються наказом керівника відповідні положення підприємств про навчання з питань охорони праці та формується плани-графіки проведення навчання і перевірки знань з охорони праці, з якими мають бути ознайомлені працівники. Відповідальність за організацію цієї роботи на підприємстві покладається на його керівника, а в структурних підрозділах – на керівників цих підрозділів.

Організація навчання і перевірки знань з питань охорони праці працівників, у тому числі під час професійної підготовки, перепідготовки і

підвищення кваліфікації на підприємстві, здійснюють працівники служб кадрів або інші спеціалісти, яким роботодавець доручає організацію роботи.

На підприємстві для перевірки знань працівників з питань охорони праці наказом керівника створюється відповідна комісія. Головою комісії призначається керівник підприємства або його заступник, до службових обов'язків якого належить організація роботи з охорони праці. У разі потреби створення комісій в окремих структурних підрозділах їх очолюють керівник цього підрозділу чи його заступник.

До складу комісії підприємства входять спеціалісти служби охорони праці, представники юридичної, виробничих, технічних служб, представник профспілки або вповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці та ін.. Комісія вважається правомочною, якщо до її складу входять не менше трьох осіб.

Усі члени комісії у порядку, встановленому Типовим положенням, повинні пройти навчання та перевірку знань з питань охорони праці в спеціалізованих навчальних закладах.

Перед перевіркою знань на підприємстві організують заняття: лекції, семінари та консультації. Перевірка знань працівників з питань охорони праці здійснюється за тими нормативно-правовими актами з ОП, додержання яких входить до їх функціональних обов'язків. Формою перевірки знань з питань ОП є тестування, залік або іспит. Тестування проводиться комісією за допомогою технічних засобів, залік або іспит – за екзаменаційними білетами у формі усного або письмового опитування. Результати перевірки знань оформляються відповідним протоколом. Працівникам, які при перевірці знань виявили задовільні результати, видають посвідчення. При незадовільних результатах перевірки знань працівник повинен протягом одного місяці пройти повторне навчання та повторну перевірку знань.

Працівники які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань ОП, до роботи не допускаються.

Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою, проходять щорічне спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з ОП.

Робота з підвищеною небезпекою – це робота в умовах впливу шкідливих та небезпечних виробничих чинників або така, де є потреба в професійному доборі, чи пов'язана з обслуговуванням, управлінням, застосуванням технічних засобів праці або технологічних процесів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику виникнення аварій, пожеж, загрози життю, заподіяння шкоди здоров'ю, майну, навколишньому природному середовищу.

Відповідальність за організацію та здійснення інструктажів, навчання та перевірки знань з питань ОП покладається на роботодавця.

4.2. Види та порядок проведення навчання з охорони праці

Види та порядок проведення навчання з охорони праці визначені Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з

питань охорони праці, затвердженим наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці № 15 від 26.01.2005 р. (далі – Типове положення).

Визначення понять і термінів, наведених у Типовому положенні:

навчання з питань охорони праці – це навчання працівників, учнів, курсантів, студентів, слухачів з метою отримання необхідних знань і навичок з питань охорони праці або безпечного ведення робіт;

робота з підвищеною небезпекою – є робота в умовах впливу шкідливих та небезпечних виробничих чинників або така, де є потреба в професійному доборі, чи пов'язана з обслуговуванням, управлінням, застосуванням технічних засобів праці або технологічних процесів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику виникнення аварій, пожеж, загрози життю, заподіяння шкоди здоров'ю, майну, довкіллю;

спеціальне навчання – є щорічне вивчення працівниками, які залучаються до виконання робіт з підвищеною небезпекою або там, де є потреба в професійному доборі, вимог відповідних нормативно-правових актів з охорони праці.

4.3. Спеціальне навчання і перевірка знань з питань охорони праці.

Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах, зазначених у Переліку робіт з підвищеною небезпекою та Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі, (далі – роботи підвищеної небезпеки), проходять щорічне спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці.

Спеціальне навчання з питань охорони праці може проводитись як безпосередньо на підприємстві, так і іншим суб'єктом господарювання, який в установленому Типовим положенням порядку проводить відповідне навчання. У разі здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безпосередньо на підприємстві спеціальне навчання з питань охорони праці є складовою зазначеної професійної підготовки.

Спеціальне навчання з питань охорони праці проводиться роботодавцем на підприємстві за навчальними планами та програмами, які розробляються з урахуванням конкретних видів робіт, виробничих умов, функціональних обов'язків працівників і затверджуються наказом.

Перевірка знань з питань охорони праці після проведення спеціального навчання проводиться комісією підприємства.

У разі неможливості створити комісію з перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві перевірка знань проводиться комісією спорідненого підприємства або територіального управління спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

4.4. Навчання і перевірка знань з питань охорони праці посадових осіб.

Перелік посад посадових осіб, які проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці під час прийняття на роботу і періодично, один раз на три роки:

Підприємства, установи й організації, об'єднання підприємств

Керівники, заступники керівників, головні спеціалісти, керівники основних та технічних служб підприємств, установ й організацій, об'єднань підприємств від форм власності та характеру виробничої діяльності, які безпосередньо пов'язані з організацією безпечного ведення робіт.

Керівники та спеціалісти науково-дослідних, конструкторських, проектних і технологічних відділів, які проведенням експертизи проектно-конструкторської документації, на яку поширюються вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, а також ті, які виконують розробки з питань охорони праці.

Навчальні заклади

Керівники, заступники керівників навчальних закладів, на яких покладена відповідальність за організацію безпечного ведення робіт, керівники та викладачі кафедр охорони праці, керівники та штатні викладачі навчальних закладів, які здійснюють навчання з питань охорони праці посадових осіб.

Майстри та інструктори виробничого навчання, керівники виробничої практики та інші посадові особи, які викладають питання охорони праці, безпечного ведення робіт або проводять інструктажі з охорони праці з учнями, студентами, курсантами, слухачами.

Керівники підприємств (чисельністю понад 1000 працівників), керівники та фахівці служб охорони праці, члени комісій з перевірки знань з питань охорони праці цих підприємств; керівники та викладачі кафедр охорони праці вищих навчальних закладів, керівники і штатні викладачі галузевих навчальних центрів проходять навчання у Головному навчально-методичному центрі Держгірпромнагляду.

Перевірка знань з питань охорони праці цієї категорії посадових осіб проводиться комісією, створеною наказом Держгірпромнагляду. Очолює комісію Голова (заступник Голови), до складу комісії входять керівники управлінь та відділів цього органу та представники інших органів державного нагляду.

Керівники підприємств чисельністю менше 1000 працівників, керівники та спеціалісти служб охорони праці, члени комісій з перевірки знань з питань охорони праці підприємств проходять навчання з питань охорони праці у галузевих навчальних центрах або навчальних закладах та установах, які в установленому Типовим положенням порядку проводять відповідне навчання.

Перевірка знань з питань охорони праці посадових осіб, які пройшли навчання у галузевих навчальних центрах проводиться комісією, створеною наказом вищого органу. Очолює комісію керівник або заступник керівника цього органу, до службових обов'язків якого входить організація роботи з охорони праці, чи керівник служби охорони праці цього органу.

До складу комісії входять представники органів державного нагляду за охороною праці та відповідних профспілок. До складу комісії можуть також залучатися представники відповідних обласних галузевих структурних підрозділів, інших органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також викладачі охорони праці того суб'єкта господарювання, де проводилося навчання.

Перевірка знань з питань охорони праці посадових осіб, які пройшли навчання в інших навчальних закладах та установах, проводиться комісією відповідного територіального управління спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці за участю представників інших органів державного нагляду за охороною праці або комісією, створеною місцевим органом виконавчої влади.

Посадові особи малих підприємств, де немає можливості провести навчання безпосередньо на підприємстві та створити комісію з перевірки знань з питань охорони праці, проходять навчання у навчальних закладах та установах, які в установленому Типовим положенням порядку проводять відповідне навчання. Перевірка знань з питань охорони праці таких посадових осіб проводиться комісією, створеною місцевим органом виконавчої влади або територіальним управлінням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці за участю представників інших органів державного нагляду за охороною праці.

Особи, відповідальні за технічний стан і безпечну експлуатацію машин, механізмів, обладнання підвищеної небезпеки, та посадові особи, службові обов'язки яких пов'язані з:

а) керівництвом та контролем за виконанням робіт з підвищеною небезпекою;

б) будівництвом, експлуатацією, реконструкцією, технічним переоснащенням, консервацією та ліквідацією об'єктів підвищеної небезпеки;

в) розробкою проектів, технологічних регламентів та іншої технічної документації для робіт підвищеної небезпеки;

г) підготовкою персоналу для обслуговування машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки;

г) розробкою нормативно-правових актів з питань виготовлення, монтажу та експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та об'єктів підвищеної небезпеки, під час навчання згідно з п. 5.1 Типового положення, проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці в обов'язку виконуваної ними роботи.

Позачергове навчання і перевірка знань посадових осіб, а також фахівців з питань охорони праці проводяться при переведенні працівника на іншу роботу або призначенні його на іншу посаду, що потребує додаткових знань з питань охорони праці;

Посадові особи, у тому числі фахівці з питань охорони праці підприємств, де стався нещасний випадок (професійне отруєння) груповий або із смертельним наслідком, повинні протягом місяця пройти позачергове навчання і перевірку знань з питань охорони праці в порядку, встановленому Типовим положенням, якщо комісією з розслідування встановлено факт порушення ними вимог нормативно-правових актів з охорони праці.

Позачергове навчання з метою ознайомлення з новими нормативно-правовими актами з охорони праці може проводитися у формі семінарів.

ЛЕКЦІЯ 5. САНІТАРІЯ ТА ГІГІЄНА РОБОЧОГО МІСЦЯ

Відповідно до ч. 1 ст. 6 **умови праці на робочому місці**, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови **повинні відповідати вимогам законодавства**.

На практиці, нажаль, ці вимоги не завжди дотримуються. Тема умовно розбита на два розділи:

- загальні положення та нормативно-правові акти, що регулюють санітарно-гігієнічні норми робочого місця;
- санітарно-гігієнічні вимоги:
 - вимоги до приміщення;
 - вимоги до організації робочого місця;
 - вимоги до освітлення;
 - вимоги до вентиляції, опалення, кондиціонування, мікроклімату;
 - вимоги електробезпеки;
 - вимоги до рівнів шуму та вібрації;
 - вимоги до рівня неіонізуючих електромагнітних випромінювань, електростатичних та магнітних полів.

5.1. Загальні положення та нормативно-правові акти, що регулюють санітарно-гігієнічні норми робочого місця.

Санітарно-гігієнічні вимоги до робочих місць в офісах регулюються:

- Законом України «Про охорону праці»;
- Правилами охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин затверджених наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 26 березня 2010 року N 65 (далі- Правила) та іншими нормативно-правовими актами;
- гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу N 4137-86, затвердженою МОЗ СРСР 12.08.86 р. та іншими нормативно-правовими актами.
- Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу наказ №248 від 08.04.2014 року МОЗ України

Частина 1 ст. 6 Закону України «Про охорону праці» **умови праці на робочому місці** вже процитована вище. Відповідно до ч.1 ст. 13 Закону України «Про охорону праці» **роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів**.

5.2. Санітарно-гігієнічні вимоги

Вимоги до приміщення

Площу приміщень, в яких розташовують персональні комп'ютери, визначають згідно з чинними нормативними документами з розрахунку на одне робоче місце, обладнане ПК:

- **площа** – не менше 6,0 кв.м,
- **обсяг** – не менше 20,0 куб.м, з урахуванням максимальної кількості осіб, які одночасно працюють у зміні.
- робочі місця повинні бути розташовані на відстані не менше ніж 1 м. від стіни з вікном,
- відстань між бічними поверхнями комп'ютерів має бути не меншою за 1,2 м;
- відстань між тильною поверхнею одного комп'ютера та екраном іншого не повинна бути меншою 2,5 м;
- **прохід між рядами робочих місць** має бути не меншим 1 м.

Заземлені конструкції, що знаходяться в приміщеннях (батареї опалення, водопровідні труби, кабелі з заземленим відкритим екраном тощо), мають бути надійно захищені діелектричними щитками або сітками від випадкового дотику.

У приміщеннях з персональними комп'ютерами слід щоденно проводити вологе прибирання.

Також в цих приміщеннях повинні бути медичні аптечки першої допомоги та система автоматичної пожежної сигналізації з димовими пожежними сповіщувачами та переносними вуглекислотними вогнегасниками з розрахунку 2 шт. на кожні 20 кв.м площі приміщення. Підходи до засобів пожежогасіння повинні бути вільними.

Вимоги до організації робочого місця

Конструкція робочого місця користувача ПК має забезпечувати підтримання оптимальної робочої пози з такими ергономічними характеристиками:

- ступні ніг – на підлозі або на підставці для ніг;
- стегна – в горизонтальній площині;
- передпліччя – вертикально;
- лікті – під кутом 70 – 90 град. до вертикальної площини;
- зап'ястя зігнуті під кутом не більше 20 град. відносно горизонтальної площини, нахил голови – 15 – 20 град. відносно вертикальної площини.

Якщо користування ПК є основним видом діяльності, то ПК і його периферійні пристрої (принтер, сканер тощо) розміщується на основному робочому столі, як правило, з лівого боку.

Якщо використання ПК є періодичним, то він, як правило, розміщується на приставному столі, переважно з лівого боку від основного робочого столу.

Кут між поздовжніми осями основного та приставного столів має бути 90 – 140 град.

Висота робочої поверхні столу для ПК має бути в межах 680 – 800 мм, а ширина – забезпечувати можливість виконання операцій в зоні досяжності моторного поля.

Рекомендовані розміри столу: висота – 725 мм, ширина – 600 -1400 мм, глибина – 800 – 1000 мм.

Робочий стіл для ПК повинен мати простір для ніг висотою не менше 600 мм, шириною не менше 500 мм, глибиною на рівні колін не менше 450 мм, на рівні витягнутої ноги – не менше 650 мм.

Робочий стіл для ПК, як правило, має бути обладнаним підставкою для ніг шириною не менше 300 мм та глибиною не менше 400 мм, з можливістю регулювання по висоті в межах 150 мм та кута нахилу опорної поверхні – в межах 20 град. Підставка повинна мати рифлену поверхню та бортик на передньому краї заввишки 10 мм. Застосування підставки для ніг тими, у кого ноги не дістають до підлоги, є обов'язковим.

Робоче сидіння (сидіння, стілець, крісло) користувача ПК повинно мати такі основні елементи:

- сидіння,
- спинку
- стаціонарні або знімні підлокітники.

У конструкцію сидіння можуть бути введені додаткові елементи, що не є обов'язковими: підголовник та підставка для ніг. Робоче сидіння користувача ПК повинно бути підйомно-поворотним, таким, що регулюється за висотою, кутом нахилу сидіння та спинки, за відстанню спинки до переднього краю сидіння, висотою підлокітників. Регулювання кожного параметра має бути незалежним, плавним або ступінчатим, мати надійну фіксацію.

Хід ступінчатого регулювання елементів сидіння має становити для лінійних розмірів 15 – 20 мм, для кутових – 2 – 5 град. Зусилля під час регулювання не повинні перевищувати 20 Н. Ширина та глибина сидіння повинні бути не меншими за 400 мм. Висота поверхні сидіння має регулюватися в межах 400 – 500 мм, а кут нахилу поверхні – від 15 град. вперед до 5 град. назад. Поверхня сидіння має бути плоскою, передній край – заокругленим. Висота спинки сидіння має становити 300+ -20 мм, ширина – не менше 380 мм, радіус кривизни в горизонтальній площині – 400 мм. Кут нахилу спинки повинен регулюватися в межах 0 – 30 град. відносно вертикального положення. Відстань від спинки до переднього краю сидіння повинна регулюватись у межах 260 – 400 мм.

Для зниження статичного напруження м'язів рук необхідно застосовувати стаціонарні або знімні підлокітники довжиною не менше 250 мм, шириною – 50 – 70 мм, що регулюються по висоті над сидінням у межах 230+30 мм та по відстані між підлокітниками в межах 350 – 500 мм.

Поверхня сидіння, спинки та підлокітників має бути напівм'якою, з неслизьким, ненаелектризуючим, повітронепроникним покриттям та забезпечувати можливість чищення від бруду.

Монітор та клавіатура мають розташовуватися на оптимальній відстані від очей користувача, але не ближче 600 мм, з урахуванням розміру алфавітно-

цифрових знаків та символів. Відстань від екрана до ока працівника наведена у таблиці нижче (табл. 5.2.1.).

Таблиця 5.2.1.

Показники відстані від екрана до ока працівника

При розмірі екрану по діагоналі	Відстань від екрана до ока працівника
35/38 см (14"/15")	600 – 700 мм
43 см (17")	700 – 800 мм
48 см (19")	800 – 900 мм
53 см (21")	900 – 1000 мм

Розташування монітору має забезпечувати зручність зорового спостереження у вертикальній площині під кутом ± 30 град. від лінії зору працівника.

Клавіатуру слід розміщувати на поверхні столу або на спеціальній, регульованій за висотою, робочій поверхні окремо від столу на відстані 100 – 300 мм від краю, ближчого до працівника. Кут нахилу клавіатури має бути в межах 5 – 15 град.

Робоче місце з ПК слід оснащувати пюпітром (тримачем) для документів, що легко переміщується. Пюпітр (тримач) для документів повинен бути рухомим та встановлюватись вертикально (або з нахилом) на тому ж рівні та відстані від очей користувача ПК, що і монітор.

Розміщення принтера або іншого пристрою введення-виведення інформації на робочому місці має забезпечувати добру видимість монітору, зручність ручного керування пристроєм введення-виведення інформації в зоні досяжності моторного поля: по висоті 900 – 1300 мм, по глибині 400 – 500 мм.

При потребі високої концентрації уваги під час виконання робіт з високим рівнем напруженості суміжні робочі місця з ПК необхідно відділяти одне від одного перегородками висотою 1,5 – 2 м.

Вимоги до освітлення приміщень.

Відносно вікон робоче місце повинно бути розміщено так, щоб природне світло було збоку, переважно з лівого та забезпечувати коефіцієнт природної освітленості не нижче 1,5 %. Робоче місце, в т.ч. обладнане ПК повинно бути розташоване так, щоб уникнути попадання в очі прямого світла. Джерела штучного світла рекомендується розташувати з обох сторін від екрану паралельно напрямку зору. Щоб уникнути світових блисків від екрану, клавіатури, освітлювальних пристроїв, сонця в напрямку очей необхідно застосовувати антиблискові сітки, спеціальні фільтри для екрану, захисні козирки, жалюзі на вікнах. Вікна приміщень повинні мати регульовальні пристрої для відкривання.

Штучне освітлення приміщення має бути обладнане системою загального рівномірного освітлення. У приміщеннях, де переважають роботи з

документами, допускається вживати систему комбінованого освітлення (додатково до загального освітлення встановлюються світильники місцевого освітлення). Загальне освітлення має бути виконане у вигляді суцільних або переривчатих ліній світильників, що розміщуються збоку від робочих місць (переважно зліва) паралельно лінії зору працівників. Допускається застосовувати світильники таких класів світлорозподілу:

- світильники прямого світла – П;
- переважно прямого світла – Н;
- переважно відбитого світла – В.

Застосування світильників без розсіювачів та екранних сіток забороняється.

Як джерело світла при штучному освітленні повинні застосовуватися, як правило, люмінесцентні лампи типу ЛБ. Допускається у світильниках місцевого освітлення застосовувати лампи розжарювання. Яскравість світильників загального освітлення в зоні кутів випромінювання від 50 град. до 90 град. відносно вертикалі в подовжній і поперечній площинах повинна складати не більше 200 кд/кв. м, а захисний кут світильників повинен бути не більшим за 40 град. Коефіцієнт запасу для освітлювальної установки загального освітлення слід приймати рівним 1,4. Коефіцієнт пульсації повинен не перевищувати 5 %. Рівень освітленості на робочому столі в зоні розташування документів має бути в межах 300 – 500 лк.

У разі неможливості забезпечити даний рівень освітленості системою загального освітлення допускається застосування світильників місцевого освітлення, але при цьому не повинно бути відблисків на поверхні екрану та збільшення освітленості екрану більше ніж до 300 лк. Світильники місцевого освітлення повинні мати напівпрозорий відбивач світла з захисним кутом не меншим за 40 град. Необхідно передбачити обмеження прямої близькості від джерела природного та штучного освітлення, при цьому яскравість поверхонь, що світяться (вікна, джерела штучного світла) і перебувають у полі зору, повинна бути не більшою за 200 кд/кв. м. Необхідно обмежувати відбиту близькість шляхом правильного вибору типів світильників та розміщення робочих місць відносно джерел природного та штучного освітлення. При цьому яскравість відблисків на моніторі не повинна перевищувати 40 кд/кв. м, яскравість стелі при застосуванні системи відбивного освітлення не повинна перевищувати 200 кд/кв. м. Необхідно обмежувати нерівномірність розподілу яскравості в полі зору осіб, що працюють з монітором, при цьому відношення значень яскравості робочих поверхонь не повинно перевищувати 3:1, а робочих поверхонь і навколишніх предметів (стіни, обладнання) – 5:1.

Необхідно використовувати систему вимикачів, що дозволяє регулювати інтенсивність штучного освітлення залежно від інтенсивності природного, а також дозволяє освітлювати тільки потрібні для роботи зони приміщення. Для забезпечення нормованих значень освітлення необхідно очищати віконне скло та світильники не рідше ніж 2 рази на рік, та своєчасно проводити заміну ламп, що перегоріли.

Вимоги до вентиляції, опалення, кондиціонування, мікроклімату

Таблиця 5.2.2.

Параметри мікроклімату приміщень

Пора року	Категорія робіт згідно з ГОСТ 12.1-005-88	Температура повітря, град. С	Відносна вологість повітря, %	Швидкість руху повітря, м/с
		оптимальна	оптимальна	оптимальна
Холодна	легка-1 а	22 – 24	40 – 60	0,1
	легка-1 б	21 – 23	40 – 60	0,1
Тепла	легка-1 а	23 – 25	40 – 60	0,1
	легка-1 б	22 – 24	40 – 60	0,2

Таблиця 5.2.3.

Рівні іонізації повітря приміщень

Рівні	Кількість іонів в 1 см куб. повітря	
	n+	n-
Мінімально необхідні	400	600
Оптимальні	1500 – 3000	3000 – 5000
Максимально допустимі	50000	5000

Для підтримки допустимих значень мікроклімату та концентрації позитивних та негативних іонів (табл. 5.2.2. та 5.2.3.) необхідно передбачати установки або прилади зволоження та/або штучної іонізації, кондиціонування повітря.

Вимоги електробезпеки

Лінія електромережі для живлення персональних комп'ютерів, їх периферійних пристроїв (принтер, сканер тощо) виконується як окрема групова трипровідна мережа, шляхом прокладання фазового, нульового робочого та нульового захисного провідників. Нульовий захисний провідник використовується для заземлення (занулення) електроприймачів. Використання нульового робочого провідника як нульового захисного провідника забороняється. Нульовий захисний провід прокладається від стійки групового розподільчого щита, розподільчого пункту до розеток живлення. Не допускається підключення на щиті до одного контактного затискача нульового робочого та нульового захисного провідників.

Площа перерізу нульового робочого та нульового захисного провідника в груповій трипровідній мережі повинна бути не менше площі перерізу фазового провідника. Усі провідники повинні відповідати номінальним параметрам

мережі та навантаження, умовам навколишнього середовища, умовам розподілу провідників, температурному режиму тощо. У приміщенні, де одночасно експлуатується або обслуговується більше п'яти персональних комп'ютерів, на помітному та доступному місці встановлюється аварійний резервний вимикач, який може повністю вимкнути електричне живлення приміщення, крім освітлення.

Персональний комп'ютери, периферійні пристрої повинні підключатися до електромережі тільки з допомогою справних штепсельних з'єднань і електророзеток заводського виготовлення. Штепсельні з'єднання та електророзетки крім контактів фазового та нульового робочого провідників повинні мати спеціальні контакти для підключення нульового захисного провідника. Конструкція їх має бути такою, щоб приєднання нульового захисного провідника відбувалося раніше ніж приєднання фазового та нульового робочого провідників. Порядок роз'єднання при відключенні має бути зворотним. Необхідно унеможливити з'єднання контактів фазових провідників з контактами нульового захисного провідника. Неприпустимим є підключення комп'ютерів, периферійних пристроїв до звичайної двопровідної електромережі, в тому числі – з використанням перехідних пристроїв.

Електромережі штепсельних з'єднань та електророзеток для живлення персональних комп'ютерів, периферійних пристроїв слід виконувати за магістральною схемою, по 3 – 6 з'єднань або електророзеток в одному колі.

Штепсельні з'єднання та електророзетки для напруги 12 В та 36 В за своєю конструкцією повинні відрізнятися від штепсельних з'єднань для напруги 127 В та 220 В.

Штепсельні з'єднання та електророзетки, розраховані на напругу 12 В та 36 В, мають бути пофарбовані в колір, який візуально значно відрізняється від кольору штепсельних з'єднань, розрахованих на напругу 127 В та 220 В.

Індивідуальні та групові штепсельні з'єднання та електророзетки необхідно монтувати на негорючих або важкогорючих пластинах. Електромережу штепсельних розеток для живлення персональних комп'ютерів, периферійних пристроїв при розташуванні їх уздовж стін приміщення прокладають по підлозі поряд зі стінами приміщення, як правило, в металевих трубах і гнучких металевих рукавах з відводами відповідно до затвердженого плану розміщення обладнання та технічних характеристик обладнання. При розташуванні в приміщенні за його периметром до 5 персональних комп'ютерів, використанні трипровідникового захищеного проводу або кабелю в оболонці з негорючого або важкогорючого матеріалу дозволяється прокладання їх без металевих труб та гнучких металевих рукавів. Електромережу штепсельних розеток при розташуванні комп'ютерів та периферійних пристроїв у центрі приміщення, прокладають у каналах або під знімною підлогою в металевих трубах або гнучких металевих рукавах. При цьому не дозволяється застосовувати провід і кабель в ізоляції з вулканізованої гуми та інші матеріали, що містять сірку. Відкрита прокладка кабелів під підлогою забороняється. Металеві труби та гнучкі металеві рукави повинні бути заземлені.

Конструкція знімної підлоги повинна бути такою, щоб забезпечувались: вільний доступ до кабельних комунікацій під час обслуговування; стійкість до горизонтальних зусиль при частково знятих плитах; вирівнювання поверхні підлоги за допомогою регульовальних опорних елементів; взаємозамінюваність плит. Плити знімної підлоги повинні бути важкогорючими, з межею вогнестійкості не менше 0,5 год., або негорючими. Покриття плит виконують з матеріалів, які під час горіння не виділяють шкідливих токсичних речовин та газів, що сприяють корозії. Опори та стояки знімної підлоги повинні бути негорючими. Покриття плит підлоги повинно бути гладеньким, міцним, антистатичним, таким, яке легко чистити пилососом або прибирати вологим способом. Необхідно забезпечити відведення з покриття підлоги статичних зарядів.

Отвори в плитах для прокладання кабелів електроживлення виконуються безпосередньо в місцях встановлення устаткування. Простір під знімною підлогою розділяють негорючими діафрагмами на відсіки площею не більше 250 кв. м. Межа вогнестійкості діафрагми повинна бути не меншою за 0,75 год. Комунікації прокладають крізь діафрагми в спеціальних обоймах з застосуванням негорючих ущільнювачів для запобігання проникненню вогню з одного відсіку в інший, а також з підпільного простору в приміщення. Підпільний простір під знімною підлогою має бути оснащений системою автоматичної пожежної сигналізації та засобами пожежогасіння. Для протирання підлоги застосовують рідини, пара яких не утворює вибухопожежонебезпечних сумішей з повітрям та не викликає корозії контактів електричних з'єднань.

Для підключення переносної електроапаратури застосовують гнучкі проводи в надійній ізоляції. Тимчасова електропроводка від переносних приладів до джерел живлення виконується найкоротшим шляхом без заплутування проводів у конструкціях машин, приладів та меблях.

Доточувати проводи можна тільки шляхом паяння з наступним старанним ізолюванням місць з'єднання.

Є неприпустимими:

- експлуатація кабелів та проводів з пошкодженою або такою, що втратила захисні властивості за час експлуатації, ізоляцією; залишення під напругою кабелів та проводів з неізольованими провідниками;
- застосування саморобних подовжувачів, які не відповідають вимогам ПВЕ до переносних електропроводок;
- застосування для опалення приміщення нестандартного (саморобного) електронагрівального обладнання або ламп розжарювання;
- користування пошкодженими розетками, розгалужувальними та з'єднувальними коробками, вимикачами та іншими електровиробами, а також лампами, скло яких має сліди затемнення або випинання;

- підвішування світильників безпосередньо на струмопровідних проводах, обгортання електроламп і світильників папером, тканиною та іншими горючими матеріалами, експлуатація їх зі знятими ковпаками (розсіювачами);
- використання електроапаратури та приладів в умовах, що не відповідають вказівкам (рекомендаціям) підприємств-виготовлювачів.

Вимоги до рівнів шуму та вібрації

Рівні шуму та вібрації на робочих місцях осіб, що працюють з ПК, визначаються відповідно до ДсанПіН 3.3.2-007-98.

Таблиця 5.2.4.

Допустимі рівні звуку, еквівалентні рівні звуку і рівні звукового тиску в октавних смугах частот

Вид трудової діяльності, робочі місця	Рівні звукового тиску в дБ в октавних смугах з середньгеометричними частотами, Гц									Рівні звуку, еквівалентні рівні звуку, дБА/дБАекв.
	31,5	63	125	250	500	1000	2000	4000	8000	
Програмісти	86	71	61	54	49	45	42	40	38	50
Оператори в залах обробки інформації на ПК та оператори комп'ютерного набору	96	83	74	68	63	60	57	55	54	65
В приміщеннях для розташування шумних агрегатів	103	91	83	77	73	70	68	66	64	75

Для забезпечення нормованих рівнів шуму у виробничих приміщеннях та на робочих місцях застосовуються шумопоглинальні засоби, вибір яких обґрунтовується спеціальними інженерно-акустичними розрахунками. Як засоби шумопоглинання повинні застосовуватися негорючі або важкогорючі спеціальні перфоровані плити, панелі, мінеральна вата з максимальним коефіцієнтом звукопоглинання в межах частот 31,5 – 8000 Гц, або інші матеріали аналогічного призначення, дозволені для оздоблення приміщень органами державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Крім того, необхідно застосовувати підвісні стелі з аналогічними властивостями.

Вимоги до рівня неіонізуючих електромагнітних випромінювань, електростатичних та магнітних полів

Вимоги щодо рівня неіонізуючих електромагнітних випромінювань, електростатичних та магнітних полів встановлюються відповідно до ДсанПіН 3.3.2-007-98.

Допустимі параметри електромагнітних неіонізуючих випромінювань і
електростатичного поля

Види поля	Допустимі параметри поля		Допустима поверхнева щільність потоку енергії (інтенсивність потоку енергії), Вт/кв.м
	за електричною складовою (E), В/м	за магнітною складовою (H), А/м	
Напруженість електромагнітного поля			
60 кГц до 3 мГц	50	5	
3 кГц до 30 мГц	20	-	
30 кГц до 50 мГц	10	0,3	
30 кГц до 300 мГц 5	5	-	
300 кГц до 300 гГц	-	-	
Електромагнітне поле оптичного діапазону в ультрафіолетовій частині спектру			
УФ-С (220 – 280 нм)			0,001
УФ-В (280 – 320 нм)	-	-	0,01
УФ-А (320 – 400 нм)			10,0
в видимій частині спектру 400 – 760 нм			10,0
0,76 – 10,0 мкм			35,0 – 70,0
Напруженість електричного поля ВДТ			20кВ/м

Таким чином, облаштування робочих місць повинно забезпечувати:

- належні умови освітлення приміщення і робочого місця, відсутність відблисків;
- оптимальні параметри мікроклімату (температура, відносна вологість, швидкість руху, рівень іонізації повітря);
- належні ергономічні характеристики основних елементів робочого місця;

а також враховувати такі небезпечні і шкідливі фактори:

- наявність шуму та вібрації;
- м'яке рентгенівське випромінювання;
- електромагнітне випромінювання;
- ультрафіолетове і інфрачервоне випромінювання;
- електростатичне поле між екраном і оператором;
- наявність пилу, озону, оксидів азоту й аероіонізації.

Усі матеріали і дані щодо допустимих рівнів показників наведені у стандартах і сніпах. То є розраховані табличні дані, які необхідно знати або розрахувати для кожного окремого приміщення з урахуванням умов, конструкцій і виробничих факторів і перевіряти при атестації робочих місць.

5.3. Атестація робочих місць.

Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.92 р. № 442.

Атестація робочих місць за умовами праці (далі – атестація) проводиться на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працівників, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому.

Основна мета атестації – регулювання відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками в галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу в несприятливих умовах.

Атестація проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначаються наказом по підприємству, організації в строки, передбачені колективним договором, але не рідше від одного разу на п'ять років.

Позачергово атестація проводиться в разі докорінної зміни умов і характеру праці з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, профспілкового комітету, трудового колективу або його виборного органу, органів Державної експертизи умов праці з участю установ санітарно-епідеміологічної служби МОЗ.

До проведення атестації можуть залучатися проектні та науково-дослідні організації, технічні інспекції праці профспілок, інспекції Держгірпромнагляду.

Атестація робочих місць передбачає:

- установлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці;
- санітарно-гігієнічне дослідження факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;
- комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці на відповідність їхніх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним та санітарним нормам і правилам;
- установлення ступеня шкідливості й небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією;
- обґрунтування віднесення робочого місця до категорії із шкідливими (особливо шкідливими), важкими (особливо важкими) умовами праці;
- визначення (підтвердження) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення за роботу в несприятливих умовах;
- складання переліку робочих місць, виробництв, професій та посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників;
- аналіз реалізації технічних й організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці.

Санітарно-гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища і трудового процесу проводяться санітарними лабораторіями підприємств й організацій, атестованих органами Держстандарту і МОЗ за списками, що узгоджуються з органами Державної експертизи умов праці, а також на договірній основі лабораторіями територіальних санітарно-епідеміологічних станцій.

Відомості про результати атестації робочих місць заносяться до карти умов праці, форма якої затверджується Мінсоцполітики спільно з МОЗ.

Перелік робочих місць, виробництв, професій і посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників після погодження з профспілковим комітетом затверджується наказом по підприємству, організації і зберігається впродовж 50 років.

Витяги з наказу додаються до трудової книжки працівників, професії та посади яких внесено до переліку.

Результати атестації використовуються під час установа пенсій за віком на пільгових умовах, пільг і компенсацій за рахунок підприємств та організацій, обґрунтування пропозицій про внесення змін і доповнень до Списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, а також для розробки заходів щодо поліпшення умов праці та оздоровлення працівників.

Також підприємства й організації використовують результати атестації для надання пільг і компенсацій, передбачених чинним законодавством.

Так, наприклад, як результати атестації використовуються під час встановлення пенсій за віком на пільгових умовах.

Пунктом «а» ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» (далі – Закон) передбачено, що право на пенсію за віком на пільгових умовах незалежно від місця останньої роботи мають працівники, зайняті повний робочий день на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими й особливо важкими умовами праці, – за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним урядом, і за результатами атестації робочих місць:

чоловіки – після досягнення 50 років і за стажу роботи – не менш як 20 років, з них не менш як 10 років на таких роботах;

жінки – після досягнення 45 років і за стажу роботи не менш як 15 років, з них не менш як сім років шість місяців на таких роботах.

Працівникам, які мають не менш як половину стажу роботи в особливо шкідливих та особливо важких умовах праці, пенсії на пільгових умовах призначаються із зменшенням віку, передбаченого ст. 12 Закону на один рік за кожен повний рік такої роботи чоловікам і на один рік чотири місяці – жінкам.

Відповідно до **п. «б» ст.13** Закону право на пенсію за віком на пільгових умовах незалежно від місця останньої роботи мають працівники, зайняті повний робочий день на роботах у шкідливих і важких умовах праці, – за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України, і за результатами атестації робочих місць:

- чоловіки – після досягнення 55 років і за стажу роботи – не менш як 25 років, з них не менш як 12 років шість місяців на таких роботах;

- жінки – після досягнення 50 років і за стажу роботи – не менш як 20 років, з них не менш як 10 років на таких роботах.

Працівникам, які мають не менш як половину стажу роботи із шкідливими і важкими умовами праці, пенсії на пільгових умовах призначаються зі зменшенням віку, передбаченого ст. 12 Закону, на один рік за кожні два роки шість місяців такої роботи – чоловікам і за кожні два роки такої роботи – жінкам.

Порядок застосування Списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 18.11.2005 р. № 383, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 01.12.2005 р. за № 1451/11731.

Згідно із цим Порядком під час визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах застосовуються Списки, що були чинними в період роботи особи. При цьому до пільгового стажу зараховується весь період роботи на відповідних посадах або за професіями незалежно віддати внесення цієї посади чи професії до Списків.

Під повним робочим днем слід вважати виконання робіт в умовах, передбачених Списками, не менш як 80% робочого часу, встановленого для працівників цього виробництва, професії чи посади, з урахуванням підготовчих, допоміжних, поточних ремонтних робіт, пов'язаних з виконанням певних трудових обов'язків.

Слід пам'ятати, що під час призначення пенсії за віком на пільгових умовах відповідно до ст.13 Закону для зарахування до стажу, який дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, певного п'ятирічного періоду роботи зі шкідливими і важкими умовами праці після 21 серпня 1992 р.. відповідне право впродовж цього періоду має бути підтверджене за результатами атестації.

Результати атестації (як уперше проведеної, так і чергової) застосовуються для обчислення стажу, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, упродовж п'яти років після затвердження її результатів, якщо впродовж цього часу на такому підприємстві не змінювалися докорінно умови і характер праці (виробництво, робота, робоче місце), які дають право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах. У разі докорінної зміни умов і характеру праці для підтвердження права на пенсію за віком на пільгових умовах має бути проведено позачергову атестацію.

Такий самий порядок застосовується в разі припинення діяльності підприємства, установи, організації з визначенням правонаступника.

У разі підтвердження цього права за результатами атестації, вперше проведеної до 21 серпня 1997 р. (упродовж п'яти років після набрання чинності Порядком проведення атестації робочих місць), до стажу, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, зараховується весь період роботи на такому підприємстві у виробництвах, передбачених Списками, тобто період роботи із шкідливими умовами праці, до дати видання наказу на підприємстві про результати проведення атестації та період роботи впродовж наступних п'яти років за умови, що впродовж цього часу на підприємстві не

змінювалися докорінно умови і характер праці (виробництво, робота, робоче місце).

Якщо атестація була вперше проведена після 21 серпня 1997 р. у разі підтвердження права на пенсію за віком на пільгових умовах до пільгового стажу зараховується весь період роботи до 21 серпня 1992 р., п'ятирічний період роботи на такому підприємстві, що передує даті видавання наказу про її результати, та період роботи впродовж наступних п'яти років за умови, що впродовж цього часу на підприємстві не змінювалися докорінно умови і характер праці (виробництво, робота, робоче місце).

Якщо атестація з 21 серпня 1992 р. не проводилася чи за результатами атестації, вперше проведеної після 21 серпня 1997 р., право не підтвердилось, до пільгового стажу зараховується лише період роботи із шкідливими умовами праці на такому підприємстві, в установі чи організації до 21 серпня 1992 р. включно, тобто до набрання чинності Порядком проведення атестації робочих місць. У такому самому порядку зараховується пільговий стаж, якщо за результатами атестації, вперше проведеної до 21 серпня 1997 р., право на пільгове пенсійне забезпечення не підтвердилось.

У разі не підтвердження права на пенсію за віком на пільгових умовах за результатами чергової атестації, проведеної впродовж п'яти років з дати проведення попередньої атестації, до пільгового стажу зараховується період роботи на такому підприємстві, в установі чи організації до дати видання наказу на підприємстві про результати проведення чергової атестації, якою відповідне право не підтверджене.

Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на керівника підприємства, організації.

Контроль за якістю проведення атестації, правильністю застосування Списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, пільги і компенсації, покладається на органи Державної експертизи умов праці.

Міністерству соціальної політики надано право давати роз'яснення щодо порядку атестації робочих місць, а Міністерству охорони здоров'я – здійснювати методичне керівництво проведенням гігієнічної оцінки умов праці.

Під час визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах відповідно до ст.100 Закону застосовується Список № 1 або 2 виробництв, цехів, професій, посад, робота в яких дає право на державну пенсію на пільгових умовах і в пільгових розмірах, затверджений постановою Ради Міністрів СРСР від 22.08.56 р. № 1173. Пільговий стаж при цьому зараховується до 1 січня 1992 р. й обчислюється за законодавством, що було чинним до цієї дати. Проведення атестації робочих місць у такому разі не вимагається.

Отже, право на пільгову пенсію за нормами ст.100 Закону матимуть лише ті особи, які працювали на посадах, передбачених Списком № 1 або 2 виробництв, цехів, професій, посад, робота в яких дає право на державну пенсію на пільгових умовах і в пільгових розмірах, затвердженим постановою Ради Міністрів СРСР від 22.08.56 р. № 1173.

Якщо будь-яка з пільгових посад уперше була введена до Списків після 1 січня 1992 р. і людина після цієї дати (тобто в період чинності Списків) не працювала за цією посадою, навіть якщо на підприємстві було проведено атестацію робочого місця (після 1992 р.), вона не буде мати права на зниження пенсійного віку.

Для підтвердження спеціального трудового стажу приймаються уточнюючі довідки підприємств, установ, організацій або їхніх правонаступників, у яких має бути зазначено: періоди роботи, що зараховуються до спеціального стажу; професію або посаду; характер виконуваної роботи; розділ, підрозділ, пункт, найменування Списків або їхні номери, куди включається цей період роботи; первинні документи за час виконання роботи, на підставі яких видано таку довідку, що передбачено п.20 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.93 р. № 637 (зі змінами, внесеними постановою від 05.07.2006 р. №920).

Крім довідки подається копія (копії) наказу (наказів) підприємства про результати атестації робочих місць з додатком, у якому зазначено перелік робочих місць та їхнє право на пенсію за віком на пільгових умовах за Списком № 2 чи за Списком № 1.

Згідно Положення про Державну експертизу умов праці працівники цієї служби зобов'язані подавати органам, що призначають та виплачують пенсії, висновок щодо підтвердження (скасування) права працівників на пенсію на пільгових умовах.

У разі ліквідації підприємства без визначення правонаступника періоди роботи, котрі зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах, підтверджуються згідно з Порядком, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 10.11.2006 р. № 18-1, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 24.11.2006 р. за № 1231/13105, на засіданнях комісій, створених при головних управліннях Пенсійного фонду України в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

ЛЕКЦІЯ 6.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ПЕРЕБУВАННЯ ТА РОБОТИ У ЛІСІ

За даними міжнародної організації праці за останні роки в Україні на виробництві щорічно травмується понад 21 тис. працівників, у тому числі близько 1 тис. – зі смертельними наслідками. Рівень ризику загибелі та травмування працівників у розрахунку на 100 тис. працюючих в Україні порівняно з Японією вищий утричі, з Німеччиною – вдвічі. Тому закономірно, що Законом України "Про охорону праці" на першому місці визначений пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці. Згідно статті 13 названого Закону роботодавець зобов'язаний створити на кожному робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до вимог нормативно-правових актів. З цією метою він впроваджує прогресивні технології, досягнення науки, засоби механізації виробництва. Для реалізації вимог Закону на лісових підприємствах Держкомлісгоспу України впроваджуються багаточисельні працезахоронні заходи, однак відвернути виробничий травматизм у повному обсязі не вдається. Разом з цим, як свідчать аналізи, далеко не всі резерви зниження числа нещасних випадків, у тому числі – організаційні, у галузі задіяні.

Один з найбільш високих рівнів виробничого травматизму спостерігається на лісосічних роботах. Тут на першому місці стоять нещасні випадки, що трапляються з лісорубами, зайнятими звалюванням лісу, на другому – перебування третього працівника у небезпечній зоні звалювання дерев. Тому знання і розуміння норм і правил є основоположною складовою безпеки праці. Не можна ставитися до охорони праці, тим більше в лісовій і деревообробній галузі легковажно, як до обузи, якою силою займається і вести безліч документації. Треба чітко розуміти, що якісне і вчасне виконання усіх заходів безпеки з відповідним, повним і вчасним оформленням документації може врятувати життя і здоров'я людини, що, як вже було згадано – є головним пріоритетом на виробництві.

У зв'язку з вищенаведеним, у даному розділі буде наведено короткі орієнтири і джерела, де студент повинен вивчити усі, чинні на теперішній час норми і нормативи роботи і перебування у лісі чи лісопереробному виробництві.

6.1. Правила перебування у лісі.

Людині або групі людей, що прийняли рішення побувати в лісі і, передусім в незнайомому, в першу чергу корисно було б отримати (уточнити) наступне:

- чи не ведеться, або чи не велася в останні тижні хіміобробка лісу з метою знищення шкідливих комах, небажаної рослинності, чи не планується відстріл тварин;

- чи не зафіксовано захворювання сказом диких лісових звірів, чи не нападають масово вовки на людей в зоні розташування лісового масиву;

- чи не виявлені в лісі енцефалітні кліщі;

- чи не ведеться вирубування дерев і передусім на схилах крутістю більше 15 град., при якому може мати місце сповзання як дерев або їх частин так і зрушених при русі деревини інших предметів, знярядь виробництва. Сповзання і скачування каменів уздовж схилів може мати місце і під час механізованих робіт при залісенні схилів, починаючи з названої крутості. Виявити об'єкти, де при роботах створюються небезпечні зони, можна і помітивши знаки безпеки, якими небезпечні зони огорожені. Проте такі знаки встановлюються на дорогах і ясно видимих стежках, а людина може вийти до об'єкту в стороні від них, не помітивши небезпек. До того ж знаки можуть бути відкинуті убік дітьми і іншими безвідповідальними відвідувачами лісу.

У зв'язку з цим, попередню інформацію про хімооброблення територій і про проведення інших небезпечних робіт, про наявність природних небезпек перед виходом в незнайомий ліс украй бажано отримати з місцевої преси, радіо і телебачення, уточнити у працівників місцевих лісництв, сільських (селищних) рад. Працівник лісової охорони, як правило, є в кожному населеному пункті, що прилягає до лісу, і покликаний інформувати місцеве населення і туристів про небезпеки, що підстерігають людину в лісі. У посушливі періоди року, і це передусім відноситься до хвойних лісів, відвідування останніх сторонніми може бути заборонено в інтересах їх же безпеки при виникненні пожеж та відвернення збитків від пожеж.

Найбільшу небезпеку для людини, як правило, представляє хімообробіток територій. Тому відповідно встановленого порядку лісові підприємства не менше чим за 10 днів до початку хімооброблення лісів проводять широке інформування (за допомогою радіо, преси, телебачення, листівок) населення про терміни проведення хімооброблення, називають оброблювані території (конкретні лісництва і їх квартали), називають основні профілактичні заходи.

Перед виходом в ліс і, передусім з відхиленням від доріг, має бути перевірена справність одягу, взуття, необхідного спорядження. Виходити в ліс необхідно маючи в наявності мисливський ніж, сірники або запальничку, а в зимовий період і сокиру. Мисливський ніж під час переходів має бути складеним, на лезо ножа, яке не складається, і на сокири в інтересах безпеки слід одягати чохла. Сірники або запальничка мають бути в упаковці, яка не промокає. Рухаючись в лісових заростях, необхідно захищати обличчя і очі від ушкоджень гілками і суччям, стежити за тим, хто йде попереду, ухилятися від відведених їм гілок, не ударяти попутників гілками, які відхиляються, і своїм рухом. Інтервал при русі має бути не менше 3 м. Під час переходів рушниця в якості опор використовувати забороняється. Необхідно обходити лісові завали. При необхідності руху між ними не слід проходити під завислими суччям, гілками і верхівками, ставати на гнилі і нестійкі, такі що лежать, дерева.

Значну небезпеку для людини представляють небезпечні дерева. Це дерева з гнилизною, вигорілою чи механічно ушкодженою більше як на 0,4 діаметра частиною стовбура; сухостійні (поступово відмерлі); завислі, навіть, якщо вони відділилися від пенька «зламанця»; з видимими давніми тріщинами в стовбурі; переламані та розчахнені, злами та відчахнуті стовбури –

конкуренти яких не відокремлені від пенька «зламанця»; вивернені з корінням, що не лежать стійко на землі; нахилені під кутом понад 30 град. у результаті ушкодження кореневої системи, повного чи часткового відриву її від ґрунту або перенасичення ґрунту водою; дерева, підтримуючі злами (відчахнення) сусідніх дерев; злами, що відокремились від пенька «зламанця», але верхівкою чи стовбуровою частиною вгрузли в землю в положенні, близькому до вертикального, іноді спираючись на підтримуючі дерева. Такі дерева або їх частини частіше чим інші, падають на землю від притиснення, поштовху, удару, розгойдування, потрясіння повітря або ґрунту під час руху технічних засобів і звалюванні інших дерев, а також від дії вітру, смерча, граду, навантаженою снігом або ожеледицею крони. Території з наявністю небезпечних дерев національними віднесені до небезпечних територій. Для робітників заборонено виконувати які-небудь роботи і рухатися на таких територіях за наявності на гілках дерев снігу або обмерзання і під час вітру швидкістю понад 5,2 м/с (при якому вітер піднімає пил, сухе листя і папір, приводить в рух тонкі гілки дерев). Стороннім відвідувачам лісу за названих умов не рекомендується наближатися до небезпечних територій, а при швидкості вітру понад 15,2 м/с (коли вітер ламає тонкі гілки і сухі сучки, утрудняє рух) заходити в ліс і без наявності в нім неприземлених небезпечних дерев.

Рухаючись в лісі слід обходити місця, де найбільш висока вірогідність зустрічі з молодняком диких тварин, особливо – хижих. При виявленні молодняка і дорослих тварин необхідно від них триматися чимдалі.

Одяг людини повинен унеможлиблювати потрапляння під неї кліщів. Проводити огляд одягу і тіла необхідно не менше двох разів впродовж дня. Знятих з одягу кліщів треба знищувати, але не роздавлювати руками. Під час розчавлювання інфікованого кліща через травмовану шкіру можливе зараження людини кліщовим енцефалітом. Для знищення кліща, який присмоктався, місце укусу треба змастити бензином, гасом, маслом або іншим рідким жиром і через 10-15 хвилин обережно, щоб не обірвати хоботок кліща, видалити останнього.

Видалення кліща доцільно робити шляхом його прокручування в напрямі проти годинникової стрілки, краще пінцетом. При неможливості "викрутити" кліща, його слід видалити ниткою з петлею, двома загостреними сірниками або іншими предметами, за допомогою яких кліща можна схопити. У районах, де виявлені енцефалітні кліщі, вихід в ліс слід здійснювати після попередніх противоенцефалітних щеплень.

Для запобігання сонячному удару під час переходів по не покритій лісом місцевості необхідно носити широкополі повсякденні капелюхи або головні убори з довгими козирками. При появі ознак теплового удару у когось з учасників переходу (почуття загальної слабкості, головного болю, запаморочення, різке почервоніння шкіри, підвищення температури тіла, мигання в очах, погіршення слуху, неприємне відчуття в ділянці серця) перехід з віддаленням від об'єктів, на яких може бути надана необхідна медична допомога потерпілому, має бути припинений.

Під час переходів серед схилів, а також місцевості, що розтинається глибокими ярами і з наявністю карсту можна травмуватися при падіннях з

наступним переміщенням уздовж схилу або в глибокі каньйони, тіснини, яри, при обвалах або сповзаннях ґрунту разом з людиною, каменями, льодом, снігом, під час ударів і засипань людини названими складовими середовища. Найчастіше каменепади в горах спостерігаються незабаром після сходу і заходу сонця, а також після дощів і снігопадів. При переходах на схилах крутістю більше 15 град. зі зволеним ґрунтом, а також при крутості більше 25 град., завжди слід використовувати взуття з шипами завдовжки не менше 1 см або прикріпленими до нього триконями (кішками, рачками) з гострими кінцями.

Якщо ґрунт мерзлий або покритий льодом, використання взуття з триконями обов'язкове для переміщень на схилах крутістю більше 8 град. Під час руху по схилах необхідно пам'ятати, і це передусім відноситься до Карпат, що ярами, які переходять іноді в тіснини і каньйони більше розітнута частина схилів, що тяжіє до їх підніжжя. При необхідності переходу через такі елементи гідрографічної мережі слід враховувати що вона менш глибока при перетині так званих нагірних терас, що представляють менш круті схили серед крутих. При необхідності пересування поблизу крайок глибоких ярів, обривів коло річок необхідно обходити карнізи, які можуть відірватися і впасти при вході на них людини, а також небезпечні зони, що створюються під ними. Не слід відпочивати і рухатися в руслах, затоках і у вузьких долинах гірських річок, на ділянках, де спостерігаються каменепади, осипання або сповзання ґрунту, переходити по скелях під час стікання дощових вод. Якщо доводиться рухатися на місцевості з наявністю карсту, слід обходити блюдцеподібні і обривисті западини. Рухатися на схилах зі скельними і сніговими карнізами, у вузьких ущелинах з малостійкими стінками слід тихо, не стріляти, якщо останнє не викликане необхідністю самооборони.

Помітивши в лісі знак з написами: "Обережно! Застосовані отрутохімікати. Забороняється перебування людей до (дата), збір грибів і ягід до" чи інший застережливий знак, сторонній людині в інтересах його ж безпеки слід повернути назад, не намагаючись обійти стороною оброблювані території.

Побачивши уздовж дороги (просіки, стежки) знак з написом " Валка лісу. Стороннім прохід і проїзд заборонені", людина повинна згадати, що такий знак встановлюється підрозділами лісозаготівельника на відстані 60-70 м від місць проведення лісосічних робіт, що передбачають валку дерев, очищення їх від суччя, первинне переміщення деревини до місць її вантаження на автомобільний, залізничний або водний транспорт (трелювання), саме вантаження. Знак дозволяє наступне пересування до наступних знаків, що додатково встановлюються лісорубами. Працівникам, які прибувають на робочу територію для виконання покладених на них обов'язків, повинні пройти перевірку знань по вимогах безпеки праці на лісозаготівлях, мають каски або можливість використовувати резервні каски, що повинні бути в обігрівальному приміщенні лісозаготівельної бригади.

Під час виконання лісосічних робіт на схилах крутизою понад 15 град. Такі знаки повинні встановлюватися також уздовж маршрутів найбільш вірогідного пересування людей, які перетинають підгірну небезпечну зону, на межі з нею. Межами цієї зони служать підніжжя схилу і вертикалі, розташовані

не менше, чим на 60 м від меж робочої території лісозаготівельної бригади, поперек схилу. На межі з підгірною небезпечною зоною має перебувати сигнальник, у якого слід попросити дозволу на подальший рух. Такий дозвіл може видаватися лише після тимчасового призупинення робочих операцій вище по схилу, які можуть привести до гравітаційних переміщень деревини та інших предметів уздовж схилу.

Сторонній людині в небезпечні зони лісозаготівель заходити не слід, як би йому не хотілося подивитися на нові для нього технологічні процеси. Але якщо він при непередбачених обставинах зайшов в ці зони, то повинен усвідомлювати, що тут підстерігають його небезпеки. Він не повинен підходити до дерев, які зрізуються, тому що вони можуть самі впасти на нього або привести до поломки чи звалювання біля нього дрібніших дерев. Від завислих дерев, що зрізуються або стягваних, як і небезпечних, треба триматися на відстані, не менш подвійної їх висоти.

Не можна близько підходити до трактора, який натягує на щит або підтягує по землі дерева (їх частини), бо зіткнувшись торцями з пнями або іншими перешкодами вони приходять в некерований рух, частіше паралельно поверхні землі, описуючи півколо і зона можливого їх переміщення смертельно небезпечна, як і зона з частинами дерев, що лежать, які можуть бути зрушені тими, що прийшли в некерований рух при їх переміщенні трактором. Небезпечні і місця поворотів тракторів з деревами або їх частинами на вузьких смугах серед лісу, бо перемішуваний вантаж може зламати і відкинути на людину дрібні дерева або завислі предмети на великих. Дуже небезпечною є вертикальна площина натягнутих металевих канатів (при підтягуванні дерев або їх частин на трактор, стягненні завислих дерев, буксируванні технічних засобів та ін.). З цієї площини необхідно виходити убік під кутом 40-50 град. до неї, але не вниз по схилу.

Пасажирам необхідно покидати технічні засоби при їх витягуванні з бруду, підтяганні на підйом. Опинившись на так званому "верхньому лісоскладі", людина не повинна підходити як мінімум на 30 м до дерев або їх частин, що скидаються з трактора або іншого технічного засобу на землю. Особливо небезпечно знаходитися поблизу деревних хлестів (обезвершинених і очищених від суччя дерев) або довготи під час вирівнювання їх комлевої частини, бо при цьому увійшовши до зіткнення з пнями деревний хлист або одиниця довготи можуть відскочити убік, смертельно травмувати людину. Хлист (довгоття) можуть привести в рух і інші частини дерев, що лежать на землі.

При необхідності спілкування з робітниками – механізаторами стороннім особам, що заблукали, необхідно почекати доки механізатори припинять які-небудь роботи з використанням технічних засобів але не перебувати нижче по схилу від робітників або техніки. Перед заходом на робочий об'єкт необхідно запросити у робітників дозвіл підійти до них. Не слід наближатися до робочих коней, оскільки, за певних обставин, кінь може вдарити або вкусити незнайому людину; до диких тварин що у вольєрах; до землеробних технічних засобів виробництва, особливо на не розкорчованих зрубках, виходити у напрямку руху трактора, машини.

6.2. Особливості ОП лісового комплексу.

Усі показники щодо вимог охорони праці та техніки безпеки при лісозаготівлях докладно наведені в Правилах охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості (НПАОП 02.0-1.04.05).

До складу лісового комплексу входять три промисловості: лісова, деревообробна та целюлозно-паперова. В лісовій промисловості найбільш розвинутими є лісозаготівельне та лісохімічне виробництва. Лісозаготівельне виробництво забезпечує заготівлю круглих лісоматеріалів, виробництво технологічної тріски та транспортування їх на кінцеві пункти (нижні склади, пункти споживання), заготівлю та вивезення осмолу та деревної зелені.

Лісохімічне виробництво в складі лісової промисловості забезпечує переробку осмолу на каніфоль, скипидар, а деревної зелені – на вітамінне борошно екстракт, пасту, віск та інші продукти, заготівлю та переробку живиці.

Лісову промисловість відносять до видобувних галузей важкої промисловості. Продукцію лісової промисловості використовують головним чином як предмет праці. Практично всі галузі народного господарства споживають лісоматеріали або вироби, виготовлені з деревини.

Основне завдання лісової промисловості й інших галузей лісового комплексу на сучасному етапі розвитку економіки України, який характеризується загостренням економічних і екологічних протиріч, – це нарощування обсягів виробництва за рахунок комплексного та ефективного використання лісосічного фонду та використання ресурсів деревини (без нарощувань обсягів лісозаготівель).

До деревообробної промисловості належать підприємства, які здійснюють механічну та хіміко механічну обробку, а також переробку деревини. В складі деревообробної промисловості виділяють три групи виробництв:

- перша – виробництва, які здійснюють первинну обробку деревини (лісопильне, шпалопильне);
- друга – вторинна обробка деревини (паркетне, фанерне, меблеве, деревостружкових плит, сірників, стандартних будинків і деталей та ін.);
- третя – хіміко-механічна переробка деревини (деревоволокнистих плит, деревних пластиків).

Особливе місце тут належить виробництву деревостружкових і деревоволокнистих плит, що дає змогу ефективно використовувати відходи лісопиляння та інших деревообробних виробництв, отримуючи продукцію, яка користується підвищеним попитом і є основним матеріалом для розвитку меблевої промисловості.

Виробництво деревостружкових і деревоволокнистих плит динамічно розвивається. З 1980 по 1995 рік виробництво деревостружкових плит в Україні збільшилось в 2,3 рази, деревно-волокнистих плит – у 3,1 рази.

Деревообробна промисловість є важливою галуззю лісового комплексу. Її підприємства виготовляють головним чином товари народного споживання.

Однак значна частина продукції деревообробної промисловості споживається в народному господарстві як предмети та знаряддя праці.

Продукцію деревообробної промисловості використовують будівельна індустрія, транспорт, сільське господарство, майже всі галузі промисловості.

Целюлозно-паперова промисловість, входячи до складу хіміко-лісового комплексу, тісно пов'язана з лісовою промисловістю поставками сировини (балансів, технологічної тріски). Галузь має чітку соціальну спрямованість, оскільки її продукція сприяє більш повному задоволенню потреб населення в товарах, його культурному та духовному розвитку.

Продукція целюлозно-паперової промисловості є ефективним заміником цільної деревини. Тому прискорений розвиток целюлозно-паперової промисловості дає змогу економити ресурси деревини, сприяє поліпшенню структури споживання деревини та збереженню лісів.

Целюлозно-паперова промисловість представлена наступними виробництвами: деревної маси та целюлози; паперу та картону; виробів з паперу та картону. Всі три виробництва взаємопов'язані, задовольняють різноманітні потреби галузей народного господарства та населення.

Відзначимо, що рівень розвитку целюлозно-паперової промисловості не відповідає сучасним вимогам. Більшість підприємств лісового господарства комплексні. Крім лісовирощування вони займаються лісоексплуатацією та переробкою деревини на товари широкого вжитку. Як правило, деревообробні виробництва підприємства лісового господарства характеризується низьким рівнем технічного розвитку, організації виробництва та праці неефективним використанням сировинних ресурсів.

6.2.1. Вимоги безпеки на лісосічних роботах.

Загальні вимоги.

Ці вимоги є обов'язковими для виконання під час проведення рубок головного користування та рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства: проріджень, прохідних, лісовідновних, санітарних рубок (включаючи суцільні) та інших лісогосподарських рубок, у тому числі в насадженнях, ушкоджених стихійними явищами природи (вітровалами, буреломами, сніговалами, сніголамами, льодоламами, пожежами, шкідниками та хворобами), за винятком рубок у молодняках та вирубування підліска.

Під час проведення рубок, слід забезпечувати безпеку всього комплексу лісосічних робіт, включаючи відведення лісосік, та інших підготовчих робіт як на лісосіках, так і на додатковій робочій території бригад, у зовнішніх зонах безпеки. Деревя, що заважають звалюванню та/або трелюванню інших, намічених до рубання, необхідно включати під час відводів лісосік у число тих, які підлягають спилюванню, і вчасно приземлювати.

Лісосічні роботи слід виконувати відповідно до вимог ГОСТ 12.3.002-75, ГОСТ 12.3.015-78 "ССБТ. Работы лесохозяйственные. Требования безопасности" (далі – ГОСТ 12.3.015-78), ГОСТ 12.1.004-91 "ССБТ. Пожарная безопасность. Общие требования" (далі – ГОСТ 12.1.004-91), НАПБ А.01.002-2004, НАПБ А.01.001-2004, Правил охорони праці для працівників лісового

господарства та лісової промисловості (НПАОП 02.0-1.04-05), типових інструкцій охорони праці, експлуатаційної документації на технічні засоби та інструкцій підприємства-виробника, інструкцій з охорони праці, що затверджуються та діють на підприємстві, карт технологічного процесу, нарядів-допусків.

Карта технологічного процесу розробки лісосіки повинна складатись для кожної лісосіки. За необхідності дозволяється розробляти її для окремої ділянки лісосіки, якщо в одній карті технологічного процесу неможливо в повному обсязі показати необхідні рішення щодо безпечного розроблення кожної з ділянок або лісосіки розробляються двома бригадами.

У карту технологічного процесу розроблення лісосіки (ділянки) необхідно включати таку інформацію та рішення, що впливають на безпеку праці:

- характеристику лісосіки та виділених в її межах ділянок, необхідну для вибору найбільш безпечної технології робіт (механічний склад ґрунту, ступінь його зволоження, рельєф місцевості, розподіл території за крутістю схилів, експозиції схилів тощо);
- перерахування чисельного та професійного складу бригади (ланки), виділених їй знарядь праці (робочих машин, тракторів, устаткування, мотоінструменту), державні номери та номери за паспортами рухомих технічних засобів;
- повний перелік засобів індивідуального та колективного захисту працівників, протипожежного захисту;
- технологічну схему лісосіки з умовними позначеннями;
- дані про порядок та послідовність виконання робіт, черговість розроблення пасік, показ варіантів розташування ланок працівників та техніки на безпечних відстанях;
- опис безпечних способів праці на підготовчих та основних роботах, не відображених в інструкціях з охорони праці та інших документах, які надаються бригаді (ланці);
- природоохоронні вимоги;
- акт готовності лісосіки до розроблення, в якому перераховуються підготовчі роботи, вказується термін їх проведення, підтверджується виконання.

За необхідності дозволяється внесення в карту технологічного процесу та інших показників і вимог з охорони праці. Якщо для робіт на лісосіці виділяється декілька тракторів та/або машин, у карті технологічного процесу повинна бути відображена безпечна взаємодія між ними та звалювальною машиною.

На технологічній схемі лісосіки необхідно показувати:

- границі лісосіки та їх розміри, напрямки повздовжніх і поперечних схилів, водорозділи, напрямки переважаючих вітрів та одностороннього нахилу дерев, території з наявністю додаткових небезпек (зі зсувами, обвалами, кам'яними розсипами, крутоярами,

приярками, водотоками, урвищами), небезпечні зони вздовж електрота телефонної мережі, трас газо-або нафтопроводів, гідроспоруд;

- верхні лісосклади та проміжні лісовантажні пункти, транспортні, під'їзні та трелювальні шляхи, інші місця переміщення техніки та людей, границі внутрішніх та зовнішніх зон безпеки вздовж перерахованих виробничих елементів;
- границі пасік та ділянок, їх номери; напрями розроблення пасік, звалювання дерев, трелювання деревної сировини та її вивезення; границі підгірної небезпечної зони; місця чергування працівників, виконуючих функції сигнальників;
- місця встановлення за межами лісосіки заборонних знаків безпеки побутового приміщення та інших елементів облаштування бригади, зберігання паливно-мастильних матеріалів, техніки, відпочинку коней;
- шляхи переходу працівників з пасіки на пасіку.

Показ варіантів безпечного розташування ланок працівників та рухомих технічних засобів з дотриманням необхідних зон безпеки між місцями звалювання дерев (наземного спускання круглих лісоматеріалів) та виконанням інших операцій необхідно відображати у розділі V карти технологічного процесу. У цьому розділі необхідно показувати, де і якій ланці працівників (робочій машині) дозволяється працювати при кожному варіанті їх розташування.

На значних за розмірами лісосіках зони безпеки між місцями звалювання дерев та виконанням інших операцій або роботою другої ланки лісорубів, які звалюють дерева, слід встановлювати у вигляді однієї пасіки шириною, не меншою, ніж радіус небезпечної зони звалювання дерев.

Запроектвані границі пасік та шляхи переходу працівників з пасіки в пасіку повинні чітко позначатися на місцевості. На схилах крутістю понад 15 град. границі пасік необхідно намічати вздовж схилів.

Для лісосік, незначних за площею, або при проведенні підготовчих робіт, де неможливо безпечно розташувати ланки працівників за допомогою встановлення черговості виконання окремих операцій на різних пасіках, рекомендується приймати рішення щодо одночасної роботи окремих ланок бригади на двох лісосіках, на лісосіці та винесеному за її межі на безпечну відстань верхньому лісоскладі або тимчасового припинення звалювання дерев у періоди, коли на лісосіці потрібно виконувати інші операції. Про це в карті технологічного процесу необхідно робити чіткий, зрозумілий для керівника робіт та працівників запис.

Карту технологічного процесу слід розробляти за встановленим на підприємстві порядком у трьох примірниках. Для рубок головного користування на підприємствах Держкомлісгоспу України карта технологічного процесу повинна узгоджуватись з інженером з лісозаготівель або іншою особою, що суміщує його обов'язки, і керівником служби охорони праці, а для рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, – з інженером лісового господарства та керівником служби охорони праці.

Затверджувати карту технологічного процесу повинна особа, яка отримала від роботодавця необхідні повноваження, після приземлення небезпечних дерев на територіях, на яких ці дерева підлягають звалюванню під час підготовчих робіт відповідно до вимог Правил, підтвердження виконання вищезгаданих робіт у карті технологічного процесу особою, уповноваженою для перевірки виконання робіт роботодавцем, а для лісосік зимового розроблення – і вирубування на робочій території підліску.

На підприємствах Держкомлісгоспу України один примірник погодженої карти технологічного процесу повинен реєструватись і зберігатись у інженера з лісозаготівель (лісового господарства). Два її узгоджених примірники необхідно передавати у виробничий підрозділ (лісництво, лісопункт), керівник якого зобов'язаний їх також зареєструвати та передати майстрові чи іншому керівнику робіт під розпис один примірник карти разом з завданням на виконання підготовчих робіт. Після затвердження двох примірників карти технологічного процесу керівник виробничого підрозділу або його помічник (заступник) зобов'язаний зробити відмітку про затвердження карти у примірнику, що був у керівника лісосічних робіт, і безпосередньо чи через нього передати її бригадирові лісозаготівельної бригади під розпис. Керівник лісосічних робіт для подальшого керівництва роботами повинен отримати перший примірник затвердженої карти технологічного процесу і її зміст довести під розпис до відома всіх членів бригади (ланки).

На підприємствах, не підпорядкованих Держкомлісгоспу України, порядок розроблення, погодження, затвердження та використання карти технологічного процесу повинен уточнюватись роботодавцем.

Після закінчення лісосічних робіт карта технологічного процесу повинна передаватись керівниками лісосічних робіт у виробничий підрозділ для зберігання на термін не менше 3-х років. Для лісосіки, при розробленні якої мав місце нещасний випадок, карту технологічного процесу з підписами працівників слід зберігати на підприємстві з терміном, установленим для зберігання актів розслідування причин нещасних випадків.

Лісосічні роботи повинні припинятись під час зливи, граду, грози, хуртовини, густого туману при видимості менше 50 м, у темряві без штучного освітлення, а звалювання дерев моторними пилками – в усіх випадках з настанням темряви.

Звалювання дерев та інші роботи під наметом насаджень слід виконувати: у рівнинних умовах за швидкості вітру не більше 11 м/с, гірських та на схилах крутістю понад 15 град., горбистій місцевості – при вітрі зі швидкістю, що не перевищує 8,5 м/с.

На небезпечних територіях у додаток до обмежень повинна припинятись всяка робота за наявності снігу або ожеледі (льоду) на деревах, ожеледиці на замерзлому ґрунті, вітрі зі швидкістю понад 5,2 м/с (коли вітер піднімає сухе листя, приводить в рух тонкі гілки дерев), а на схилах крутістю понад 15 град. – також за товщини снігового покриву понад 30 см. Тут до приземлення небезпечних дерев, яке приводить лісові ландшафти до територій помірного ризику, за відносно безпечних погодних умов дозволяється виконувати лише

вкрай необхідні такі роботи: розмітка границь лісосік, інших виробничих об'єктів та елементів облаштування бригади, а також відведення лісосік, звалювання заважаючих безпечній роботі дерев.

Роботи на небезпечних територіях необхідно виконувати під безпосереднім керівництвом майстра або іншої посадової особи, яка пройшла перевірку знань з охорони праці на лісозаготівлі і отримала від роботодавця необхідні повноваження.

Заїзди трактора на небезпечну територію дозволяється здійснювати лише за вказівкою керівника лісосічних робіт для приземлення небезпечних (завислих) дерев та їх витягування на території помірному ризику, а також для розтягування завалів. Під час звалювання, трелювання (уключаючи наземне спускання круглих лісоматеріалів) та навантажування деревини необхідно користуватися надійними засобами сигналізації. Сигнал "пуск" має подавати працівник, який призначається керівником лісосічних робіт для безпечного виконання відповідних операцій, або сам керівник. Тимчасова зупинка руху (роботи) технічного засобу або коней повинна здійснюватись за сигналом будь-якої особи.

Перед відпилюванням (відрубанням) верхівок повалених дерев їх слід звільняти від деревини, що притискує верхівку. Під час відокремлення верхівок від нестійко лежачих дерев та тих, що лежать серединою на випуклих елементах рельєфу чи на інших деревах, працівник не повинен перебувати поруч з приверхівковою частиною стовбура, яка після обезвершинення часто приходить у швидкий некерований рух, а також нижче стовбура на схилі крутістю понад 20 град., якщо стовбур не прив'язаний.

У місцях виконання лісосічних операцій, крім звалювання дерев та ведення наземного спускання деревини, небезпечна зона між окремими ланками працівників повинна встановлюватись за висотою найбільш високих дерев (хлистів), що очищаються від сучків, трелюються або відвантажуються, збільшеній на 5 м, але становити не менше 25 м на рівнині і 30 м на схилах.

Робота на одній вертикалі схилів крутістю понад 150 двох і більше працівників (тракторів, машин) не повинна допускатись, оскільки деревина та інші предмети, що під час роботи часто зрушуються, некеровано переміщуючись вздовж схилу, можуть на своєму шляху травмувати людину та пошкодити засоби виробництва. Дотримання цих зон повинне здійснюватись самими працівниками з встановленням переносних заборонних знаків безпеки, виготовлених відповідно до вимог ГОСТ 12.4.026-76. Додаткові заборонні знаки безпеки необхідно встановлювати перед проведенням лісосічних робіт вздовж шляхів найбільш вірогідного переміщення людей (доріг, стежок, волоків, водних об'єктів тощо), що перетинають лісосіку, а також додаткову робочу територію бригад або наближаються до неї на відстань, меншу, ніж радіус небезпечної зони звалювання дерев. При машинному звалюванні або трелюванні дерев у темряві заборонні знаки необхідно штучно освітлювати. Знаки слід оформляти відповідно до вимог ГОСТ 12.4.026-76 у вигляді круга діаметром 450 мм. Смуга шириною 5 см, що тягнеться до крайки круга, повинна

бути пофарбована в червоний колір, а на білому полі чорними літерами слід наносити напис "Стороннім прохід та проїзд заборонені.

Лісозаготівля". Знак необхідно встановлювати на висоті 1,5-1,7 м від землі на відстані 60-70 м від місць проведення лісосічних робіт. Він дозволяє подальший рух до знаків, що встановлюються окремими членами бригади, лише працівникам, які прибувають на робочу територію бригад для виконання покладених на них обов'язків, пройшли перевірку знань з вимог безпеки праці на лісозаготівлі, мають каски або можливість використати резервні каски, що повинні бути в обігрівальному приміщенні бригади. Під час виконання лісосічних робіт на схилах крутістю понад 15 град. Знаки повинні встановлюватись також уздовж місць найбільш вірогідного переміщення людей, які пересікають підгірну небезпечну зону. На межі з нею переїзди на дорогах допускаються лише з дозволу членів бригади, що призначаються керівником лісосічних робіт для чергування за межами цієї зони на період звалювання дерев, очищення їх від сучків, розкрязування та наземного трелювання. Дозвіл такий може видаватися лише після тимчасового призупинення перерахованих операцій вище щодо схилу.

Якщо лісосічні роботи виконуються на територіях, що прилягають до доріг, які з'єднують населені пункти, вздовж них необхідно встановлювати також знаки безпеки, передбачені ДСТУ 4100-2002. Проведення лісосічних робіт у заболоченій місцевості та в заплавах місцях дозволяється лише після замерзання або підсихання ґрунту.

На лісосяках з масовим однобічним нахилом дерев лісосічні роботи дозволяється виконувати в періоди, коли напрямок нахилу дерев збігається з напрямком переважаючого вітру. Усі працівники, які зайняті на лісосічних роботах або на переміщеннях круглих лісоматеріалів, повинні працювати в захисних касках, а лісоруби на звалюванні дерев та чокерівник – у сигнальних жилетках.

Працівники, що працюють на схилах, повинні бути додатково забезпечені роботодавцем засобами проти ковзання. При виконанні лісосічних операцій бригада повинна складатись не менше ніж з двох працівників, один з яких повинен призначатись старшим. Під час роботи вони повинні бачити один одного.

До лісосічних робіт допускаються особи чоловічої статі, які досягли 18 років, пройшли підготовку за фахом відповідно до діючих нормативних актів, освоїли вимоги з охорони праці і не мають медичних протипоказань для виконання закріплених за ними робіт.

Для виконання робіт на висоті (на кінцевих чи проміжних опорах канатних установок, на деревах при закиданні канатів з гаками на завислі предмети, роботі на драбинах) необхідно призначати людей, які за станом здоров'я придатні для виконання відповідних робіт, що повинно підтверджуватись результатами медичних оглядів.

Використовувати працю жінок (віком старше 18 років) дозволяється для проведення лісосічних робіт на рівнині та схилах крутістю до 15 град. На операціях, не пов'язаних зі звалюванням дерев, обрубанням (обрізуванням)

сучків та гілля, розкрязуванням і трелюванням деревини. До таких робіт відносяться очищення лісосік від дрібномірної захаращеності, вирубування підліска, піднесення, навантажування і вивантажування короткомірної деревини (баланси, гірничі стояки, технологічна сировина, дрова паливні, осмол та інші), довжина яких не перевищує 2 м, а вага не перевершує 7 кг.

6.2.2. Лісосічні роботи.

Лісосічні роботи включають операції з заготівлі лісу, здійснювані безпосередньо на лісосіках. До складу підготовчих лісосічних робіт входять:

- приймання лісосіки, розробка технологічних карток і планів організації робіт,
- підготовка лісосіки на експлуатацію,
- організація навантажувальних пунктів – верхніх лісових складів для тимчасового складування і відвантаження деревини,
- монтаж устаткування,
- будівництво тимчасових лісовозних доріг.

До основних робіт відносяться виробничі операції з обробки та переміщення заготовлених лісоматеріалів: валка дерев, обрубання сучків, трелювання хлестів до навантажувальних пунктів, раскрязування хлестів, штабелювання і навантаження сортиментів на лісовозний транспорт.

Допоміжні операції на лісосічних роботах включають утримання обігрівальних і побутових пунктів, обслуговування та ремонт машин і устаткування, постачання паливно-мастильних матеріалів та інших.

6.2.2.1. Валка лісу й обрізка сучків.

Під час розробки лісосіки вальники лісу послідовно виконують такі технологічні операції, і прийоми:

валять дерева;

обрізають з дерев сучки з укладанням їх у волок і частковим залишенням приземленими на пасіці для перегнивання;

розмічають і розкрязовують хлести;

підносять (підтягуючи) сортименти до зони дії маніпулятора форвардера і вкладають в пачки.

Кожен вальник оснащується легкою бензиномоторною пилкою.

У поєднанні з бензиномоторною пилкою вальнику доцільно мати спеціальну рулетку для виміру довжин при розкрязуванні та валочну лопатку.

Для підтягування сортиментів використовують легкі гаки.

Найбільш передовою та поширеною формою організації лісосічних робіт є мала комплексна бригада, що виконує крім валки лісу обрізку сучків.

Вантаження деревини на рухомий склад виділяється, зазвичай, на самостійну операцію. Валка дерев починається з підпила з боку напрямку валки на глибину – діаметра дерева з заснуванням вирізки скибки. Пропил дерева проводять у площині верхньої крайки підпилу і з боку, протилежного напрямку валки. Така техніка валки лісу виключає відколи дерев, безпечна,

забезпечує сувору спрямованість падіння дерев. Валка дерева полегшується застосуванням гідроклинів, уведених в дію бензиномоторними пилками. Іноді для цієї мети застосовуються важелі і лопатки. Дерева валять з таким розрахунком, щоб максимально зберегти життєздатний підріст, і полегшити обрізку сучків, зформувати пачку для трелювання. Після валки від одного до 3–5 дерев, забезпечуючи безпеку подальшої роботи, вальник розмічає стовбур дерева, для чого він закріплює на зрізі дерева кінець рулетки і, рухаючись від окоренку до верхівки, проводить обрізку сучків на необхідну довжину, відрізає відміряну рулеткою колоду. Рулетка далі автоматично скручується на барабан і використовується для виміру довжини наступного сортаменту. Відрізнана вершина і сучки залишаються на волоці.

Для валки лісу застосовують бензиномоторні пилки одиночного управління з консольним ланцюговим пильним апаратом. Найпоширеніша пила має потужність двигуна 2,9–3,7 кВт (4–5 к.с.) й вагу в заправленому стані 13,6 кг. Зарубіжні фірми на теперішній час випускають надлегкі пилки (масою до 5 кг), легкі пилки (масою до 10 кг), пилки середньої важкості (масою до 14 кг) і досить важкі пилки – понад 14 кг з набором шин довжиною 0,3–1,5 м. Поруч з переносними моторними пилками для валки лісу застосовують валочно-трелювальні машини.

6.2.2.2. Розкрязування.

Процес поперечного розділу хлестів на сортименти відповідно до вимог Держстандарту на лісопродукцію називається розкрязування. Розміри сортаментів за довжиною і товщиною коливаються в значних межах. По довжині сортаменти поділяють на короткомірні, середні, довгомірні і довгоття. Короткомірні сортаменти мають довжину до 2 м включно; середні – 2–6,5; довгомірні – більш 6,5 метрів і доготя – відрізок довжиною, кратною довжині сортаменту з припуском на розкрязування. По діаметру сортаменти поділяються на тонкомірні з діаметром верхнього зрізу 0,06–0,13 м; середні з діаметром 0,14–0,24 м; крупні з діаметром 0,25 метрів і більше. Розкрязування хлестів може виконуватися на лісосіках, лісозаготівельних пунктах чи нижніх складах, біржах сировини, великих деревообробних чи переробних підприємствах. Місце виконання розкрязування визначається прийнятим технологічним процесом. При вивезенні хлестів чи дерев, розкрязування проводять на нижньому складі. Там трудомісткість здійснення операції зменшується, з'являється, зокрема, можливість використання високопродуктивних стаціонарних автоматизованих розкрязувальних установок.

При вивезенні сортиментів розкрязування проводять на лісосіці чи верхньому складі. Така технологія застосовується при вивозке безпосередньо на склади споживачів; при вивезенні дорогами з малим радіусом кривих чи з крутими підйомами та спусками; можлива також за виконання рубки догляду, будівництва доріг, трас під лінії електропередач тощо. Для раціонального використання деревини в господарстві необхідно, щоб кожен хлист був розкрязований оптимально. Оптимальність розкрязування визначається

об'ємним виходом ділової деревини, виходом планових сортиментів, товарним виходом сортиментів в грошах. Збільшення об'ємного виходу сортиментів при розкряжуванні хлестів дозволяє оптимальний вихід ділових сортиментів з одного гектара площі лісу.

При розкряжуванні хлестів переносними моторними інструментами застосовується індивідуальний метод розкряжування. Він залежить від візуальної оцінки хлеста, його розміткою на сортаменти. Разметка хлестів повинна перевірятися з урахуванням вимог стандарту, товарного виходу лісоматеріалів, сортаментного плану підприємства. При розкряжуванні переносними пилами довжину сортаментів розмічають спеціальною мірною лінійкою довжиною 2 м з поділами через 0,1 м, діаметр вимірюється мірною скобою. Мітки завдають легкою сокирою чи різцем. Іноді вальник сам проводить розмітку. І тут на пилці встановлюється мірна рулетка, кінець стрічки якої кріпиться за окоренок хлеста. Застосування переносних моторних інструментів для розкряжування хлестів малоефективне: низька продуктивність праці, значна частка ручних робіт, не виключена можливість травматизму робочих.

Раскряжування може виконуватися багатоопераційними машинами з урахуванням гусеничних чи колісних тракторів. Харвестер – це мобільна багатоопераційна лісозаготівельна машина для обрізання і валки дерев, очищення їх стовбурів від сучків і розкряжування стовбурів на сортаменти на лісосіці (останніми роками термін «харвестер» дедалі ширше використовується замість терміна «валочно-сучкорізно-раскряжувальна машина»). Харвестери за принципом роботи можуть бути цикличної і безперервної дії.

6.2.2.3. Трелювання лісу.

Трелюванням називається переміщення дерев, хлестів чи сортаментів від місця валки до лісонавантажувального пункту. Необхідність цієї операції очевидна, оскільки лісовозним автомобілям чи вузкоколейним транспортом не можна взяти деревину безпосередньо на лісосіці, її попередньо необхідно зібрати.

Трелювання є транспортною операцією. Але вона різко відрізняється решти транспортних операцій. У зв'язку з тим, що трелювальні засоби переміщуються по великій території і працюють на одній лісосіці протягом короткого часу, капітальні видатки влаштування шляхів не робляться. Трелювання проходить у виключно важких умовах – за повного бездоріжжя, будь-яких ґрунтах влітку чи при засніженій цілині взимку, з подоланням численних перешкод як пнів, вітролому, валунів тощо.

Завдяки трелюванню досягається концентрація деревини в певних місцях біля лісовозних доріг, що дозволяє застосувати сучасні технічні засоби: автомобілі та вузкоколейний залізничний транспорт на вивозці, різних видів навантажувачі для навантаження, сучкорізні машини на обрізування сучків.

Є різноманітні засоби та способи трелювання. Їх можна класифікувати так:

- за видом трелювання – за окоренки, за вершини;

- за засобами – гусеничні трактори, колісні трактори, канатні установки, технічно можливе трелювання гелікоптерами, в окремих випадках трелювання кіньми;

- за способом формування пачки – чокерне, безчокерне;

- за характером переміщення вантажу – волоком, напівнавантажено, напівпідвішено, навантажено і підвішено.

Різниця в видах трелювальних засобів викликано більшою розмаїтістю виробничих умов, у яких проводяться лісозаготівлі. Основним трелювальним механізмом є трактор.

Відповідно до правил техніки безпеки, трелювальні трактори можна використовувати на схилах крутизною трохи більше 25°, а взимку і в дощ до 15°. У гірських умовах на крутосхилах чи пак, де застосування тракторів обмежується лісогосподарськими вимогами, застосовуються канатні установки різних систем. Головною вимогою до трелювальних тракторів є прохідність, яка повинна забезпечувати роботу тракторів на будь-яких лісових ґрунтах з подоланням звичайних для умов лісосіки перешкод: пнів, вітролому, мікронеровностей, валунів, болотистої місцевості тощо.

6.2.2.4. Вантаження лісу.

Основне значення лісонавантажувальних пунктів – перевантаження деревини з первинного (трелювального) транспорту на лісовозний. Разом з тим, на навантажувальних пунктах часто виконують і інші операції. Кількість та їх види визначаються способом трелювання і вивезення деревини. На лісосіках можуть влаштовуватися навантажувальні пункти наступних типів:

майданчики для навантаження лісу наантажувачами;

майданчики до створення запасів хлестів з наступним відвантаженням навантажувачами;

майданчики для навантаження лісу автомобілями, обладнаними навантажувальними маніпуляторами;

майданчики для крупнопакетного навантаження лісу;

навантажувальні пункти з сучкорізними машинами.

Основним призначенням лесопогрузочних пунктів (верхніх складів) є створення запасів лісоматеріалів і організація робіт. Там можуть виконуватися: очищення дерев від сучків, розкрязування хлестів, сортування, навантаження. Лісонавантажувальні пункти можуть облаштовуватися відповідними пристроями і спорудами, необхідними для виконання планованих робіт. При виборі місця для навантажувального пункту необхідно, щоб відстані до місця трелювання були найменшими. Площа навантажувального пункту повинна бути достатньою щоб розміщувати у ньому необхідні запаси деревини.

6.2.2.5. Транспортування лісу.

Транспорт лісу або вивозка лісу виконує технологічну роль, будучи окремою технологічною частиною лісозаготівельного процесу, що сполучає дві інші фази – лісосічні роботи, складування і первинну обробку деревини на лісових складах і біржах сировини. У зв'язку з технологічним характером,

транспорт лісу має низку специфічних особливостей: специфічний вантаж – деревина як дерев, хлестів, круглих лісоматеріалів (сортаментів) – усе це зумовлює необхідність спеціального рухомого складу і, як наслідок, труднощі повного використання вантажопідйомності.

Транспорт лісу ділиться на водний і сухопутний (автомобільний і залізничний). Сухопутний транспорт відіграє головну роль у освоєнні сировинної бази як країни, так і усередині місцевих перевезень, успішно служить виконанню лісогосподарських, сільськогосподарських і багатьох інших завдань і цілей. Навіть якщо після освоєння лісосировинної бази, автомобільні дороги залишаються і слугують господарству. До основних особливостей сухопутного лісовозного транспорту відносяться:

- збірний характер роботи лісовозних шляхів;
- односторонній напрям перевезення лісових вантажів;
- сезонність роботи багатьох ділянок мережі лісовозних доріг;
- тимчасовість роботи.

Збірний характер роботи лісовозних шляхів визначається наявністю кількох навантажувальних пунктів, розміщених у різних точках лісового масиву, де ведеться заготівля лісу. Усе це зумовлює необхідність будівництва у межах лісосировинної бази густої мережі колій з різними термінами дії.

Односторонній напрям перевезення лісових вантажів обумовлюється вивезенням лісу з лісосік на нижній склад. А у напрямку до місць заготівлі лісу підвозять паливо, трактори, запчастини, робочих підприємства, жителів містечок і сіл тощо.

Сезонність роботи на багатьох ділянках мережі лісовозних доріг, а часто й самої дороги, обумовлюється труднощами роботи у весняний, чи осінній періоди, коли відбувається танення снігу навесні і випадання великої кількості опадів восени. Аби зберегти шлях у робочому стані, у ці періоди вивозку лісу припиняють. Сезонність роботи доріг чи окремих їх ділянок залежить також від рельєфу місцевості, ґрунтів, наявності боліт тощо. Так, з важкодоступних заболочених масивів вивозка лісу може проводитися тільки в зимовий період, коли облаштовуються тимчасові крижані дороги. Тимчасовий характер роботи окремих ділянок дорожньої мережі визначається періодом освоєння окремих лісосік, частин лісового масиву і навіть періодом вирощування насаджень.

До сухопутному транспорту лісу відносять, передусім, лісовозні дороги, які призначаються для вивезення з лісосік лісу у вигляді круглих сортиментів, хлестів чи дерев до місць складування і переробки. По виду рухомого складу, функціонуючого на лісовозних дорогах, їх поділяють на рейкові, автомобільні, тракторні, кінні. Лісовозні дороги зазвичай прилягають або до залізниць, або до водних шляхів, якими деревина доставляється споживачам. Залежно від терміну експлуатації розрізняють постійні (магістралі й дрібні гілки) і тимчасові (вуса) лісовозних доріг.

Магістральний шлях – основний ділянку лісовозної дороги, зв'язуючий лісовий масив з нижнім лісовим складом у період експлуатації лісосировинної бази підприємства. Гілка – відгалуження магістралі, обслуговує частини лісосировинної бази протягом кількох років. Вус – тимчасовий лісовозний

шлях з терміном експлуатації трохи більше року, примикає до гілки чи магістралі і призначається для освоєння окремих лісосік.

Найпростіший тип автомобільних лісовозних доріг – ґрунтові дороги. Для транспортування лісу застосовують автомобілі (ЗІЛ, МАЗ, КрАЗ) зі спеціальним причепним складом. Рельсові лісовозні дороги бувають з нормальною шириною колії (1524 мм) чи з вузькою (750 мм). Вузькоколіїні лісовозні дороги постійної дії міцну основу; для будівництва тимчасових доріг шпали і рейки вкладають на спрощену нижню основу. Для вивезення сортamentів як причіпного складу використовують платформи (грузопідйемністю 8–20 т), а хлестів – вагони-зчепи (24–25 т).

6.2.2.6. Нижній склад.

Технологічний процес лісового складу включає великий обсяг підйомно-транспортних операцій, виконуваних різними підйомно-транспортними установками, конструктивні особливості і параметри яких мають відповідати виду переміщуваних вантажів і характерові їх переміщення. Залежно від характеру переміщення вантажу підйомно-транспортні установки можна розділити на вантажопідйомні і транспортні. До підйомно-транспортних установок, виконуючих вантажно-розвантажувальні роботи, ставляться крани різних конструкцій (мостові, козлові, кабельні істреловіе), самохідні навантажувачі, лебідки з канатно-блочними системами та інші види устаткування.

Навантажувально-розвантажувальні установки повинні переміщувати пачки, як у обертальному, так і у горизонтальному напрямках. При вивезенні дерев обрізки сучків переносять на нижній склад, де умови роботи сприятливіші, ніж на лісосіках чи навантажувальних пунктах. Тому під час використання сучкорізних інструментів продуктивність праці на нижньому складі істотно зростає. На нижніх складах для обрізки сучків застосовують електросучкорізи, пересувні сучкорізні машини та стаціонарні сучкорізні установки.

Значне підвищення продуктивності праці обрізування сучків можна досягнути під час використання пересувних сучкорізних машин і стаціонарних сучкорізних установок для поштучної і груповий обробки дерев.

Поперечна розпилка є найпоширенішим видом первинної обробки лісу. Поперечна обробка хлестів (називається розкрязуванням) є одним з найважливіших операцій, що проводяться на лісових складах. Розкрязування хлестів і розбирання довгоття на лісових складах може здійснюватися переносними механізованими інструментами і стаціонарними установками. Переносні інструменти – електромоторні і бензомоторні ланцюгові пилки.

Сортування. Сортування лісоматеріалів на сучасних лісових складах одна з основних видів робіт. Залежно від компонування складу, на сортування надходять або всі сортаменти, одержані при розкрязуванні, чи їх частина, передаються у виробничі цехи для переробки.

Штабелювання готової продукції на лісових складах необхідне для створення запасів і перевезень вантажів у зв'язку з нерівномірністю відвантаження лісової

продукції України. Для штабелювання зазвичай використовують те устаткування, що і для навантаження лісоматеріалів на рухомий склад. Найчастіше для штабелювання круглих і пиляних лісоматеріалів на прирельсових складах застосовують консольно-козлові крани та автонавантажувачі. На лісоперевалочних базах і лісових складах, де повинні створюватися великі запаси лісоматеріалів – пересувні кабельні і мосто-кабельні крани.

6.3. Карта технологічного процесу розробки лісосіки.

Карта технологічного процесу розробки лісосіки (далі – техкарта) – це документ встановленої форми, наведеної у додатку 3 до Правил охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості (НПАОП 02.0-1.04-05). Техкарта коротко згадана в контексті виконання лісосічних робіт у п. 6.2.1. даного розділу. У цьому підрозділі мова піде про власне конкретні показники і методи оформлення техкарти. Матеріал підібрано за даними В.В. Данилова (2015).

Даний документ оформляється у трьох примірниках, де наводяться усі необхідні розрахунки і операції у відповідному порядку їх виконання, які роблять роботу на лісосіках максимально безпечною. Примірник техкарти повинен бути на виробництві з обов'язковим ознайомленням усіх задіяних у лісозаготівельній бригаді працівників з їх підписом. Нижче наведено окремі норми і методи їх розрахунків.

Радіус небезпечної зони звалювання дерев, відповідно до вимог НПАОП 02.0-1.04-05 приймається за подвійною висотою найбільш високих дерев, що звалюються, але повинен бути при проріджуваннях, прохідних, санітарних та рубках головного користування не меншим за 50 м на рівнині і 60 м на схилах. Збільшення радіуса небезпечної зони звалювання дерев у 2 рази порівняно з висотою дерев пов'язане з тим, що людина у цій зоні може травмуватися не лише тим деревом з першого ярусу, що звалюється, а й зваленим чи виверненим ним деревом з другого ярусу, або ще й з третього.

Відповідно до підпункту 15.3.13 НПАОП 02.0-1.04-05 уздовж стежок, трелювальних волоків, доріг та шляхів переходу працівників з пасіки в пасіку, які перетинають небезпечну зону звалювання дерев, ланкою вальника повинні встановлюватися переносні заборонні знаки з написом "Прохід і проїзд заборонено. Звалювання лісу".

Колишнім СРСР вимога щодо встановлення такого знака вздовж трелювального волока була внесена в пункт 218 Правил по охране труда в лесной, деревообрабатывающей промышленности и лесном хозяйстве. Проте знак не завжди встановлювався, а вимоги не входили в небезпечну зону звалювання дерев працівниками, не задіяними на звалювальних роботах, часто не виконувалася. Тому ще під час розроблення Правил СРСР було визнано за необхідне в технологічній карті розроблення лісосіки (тепер – карта технологічного процесу) показувати не лише черговість розроблення пасік, що вимагалось і раніше, а й розташування на них працівників.

Розроблені рішення (Данилов, 1988, 1989, 1994), базуються на спостереженнях за ходом технологічних процесів на лісових підприємствах

України, пошуках технологій, що відповідають вимогам безпеки праці і запобігають організаційним простоям працівників та засобів виробництва, збільшують продуктивність праці.

Ці рішення передбачають:

- можливість роботи на небезпечних територіях (з наявністю не приземлених небезпечних дерев) лише вальника лісу та помічника вальника під час відносно безпечних погодних умов;

- роботу працівників, не задіяних на звалювальних роботах, та трелювальних засобів лише на відстанях від місць звалювання лісу, що перевершують радіус небезпечної зони звалювання дерев, як правило – з бар'єром безпеки в одну пасіку, якщо її мінімальна ширина не менша від значень такого радіусу;

- перерахування у розділі V карти технологічного процесу працівників, що виконують лісосічні операції у порядку суміщення професій;

- виконання робіт зі спалювання відходів лісозаготівлі на відстанях від місць звалювання дерев, що перевершують 100 м;

- для лісосік, на яких або поруч з ними улаштовуються верхні лісосклади, можливість навантажування деревини лише тоді, коли у зонах безпеки навкруги них або у пасіках, які виконують функції таких зон безпеки, зтрельована уся заготовлена ліквідна деревина.

Відповідно до вимог НПАОП 02.0-1.04-05 вимоги щодо розташування ланок працівників з засобами виробництва на безпечних відстанях, починаючи з 2006 року повинні відображатися на технологічній схемі лісосіки та у таблиці, що є відповідно розділами IV та V техкарти.

У розділі V техкарти повинні міститися вказівки де і яким ланкам працівників та робочій машині дозволяється працювати, якщо у якійсь пасіці проводиться звалювання дерев і коли вальник лісу та помічник вальника працюють на проміжному лісоскладі.

Якщо на лісосіці під час проведення підготовчих робіт небезпечні дерева не приземлені, то єдино можливою є смужно-послідовна черговість виконання робіт. Під час такої черговості (таблиця I) варіанти робіт I... VII та IX є і етапами розроблення лісосіки. Варіант I повинен бути перехідним, під час якого на пасіках 1 та 2 працює лише ланка вальника. Вона вирубує підлісок, звалює дерева, але якщо є виробнича необхідність доручати їй і інші роботи (у нашому прикладі очищення дерев від сучків, гілок, верховіття та часткове розкрашування стовбурів) то ці роботи також називаються як такі, що виконуються ланкою вальника. На пасіці 3 при цьому варіанті звалюються лише ті небезпечні дерева, які можуть упасти на пасіку 2 під час роботи на ній ланки вальника, що рекомендується відображати позначкою "***". Роботи інших ланок при варіанті розташування I дозволяється виконувати лише на лісосіці попереднього розроблення, (ЛПР). Проти робіт, які бригадою під час кожного з варіантів не виконуються, слід ставити знак "-".

Варіант розташування II починається з виконанням робіт на пасіці 3 та з приземлення частини небезпечних дерев на пасіці 4. Під час роботи за цим варіантом розташування операції послідовностей III та I V уже дозволяється

виконувати не лише на ЛПР, а і в пасіці 1. Ця пасіка відокремлена від місць звалювання дерев пасікою 2, ширина якої перевищує радіус небезпечної зони звалювання дерев. Під час варіанта III на лісосіці дозволяється виконання усіх робіт, включаючи спалювання відходів лісозаготівлі у пасіці 1, що відокремлена від пасіки 4, де працює ланка вальника, бар'єром у 2 пасіки. Роботи III та IV послідовності за цим варіантом мають виконуватися переважно на пасіці 2. Якщо ж ці роботи (укладання гілок на тракторні дороги та навантажування круглих лісоматеріалів під час попереднього варіанту не скінчені, то вони продовжуються, тому в техкарті називаються обидві пасіки. По такому ж принципу виконуються роботи за варіантами IV... VII. Варіант VIII не є етапом розроблення лісосіки, за ним лісозаготівельна бригада працює, коли ланка вальника залишається працювати на проміжному лісоскладі (ПЛ) Він може повторюватися щоденно. При ньому робітникам, окрім ланки вальника, дозволяється працювати на усій території лісосіки, тобто на пасіках 1...8 як і під час варіанта IX, за яким ланка вальника уже працює на лісосіці наступного розроблення.

Смужно – послідовна черговість виконання робіт має ті переваги, що вона може застосовуватися на лісосіках з не приземленими під час їх готування небезпечними деревами (на проріджуваннях, прохідних та санітарних рубках та рубках головного користування за наявності на них понад 20 відсотків небезпечних дерев. Її недоліком є те, що з її використанням відповідно до вимог підпункту 15.2.3 дозволяється розробляти лісосіки за відсутності снігу та льоду на деревах, а також снігу на поверхні ґрунту товщиною понад 30 см і швидкості вітру не вище 5,2 м/с. При її застосуванні бригада повинна працювати одночасно на двох лісосіках доти, доки ланка вальника не звалить усі дерева на пасіках 1 та 2. А це ускладнює керівництво роботами, приводить до додаткових переїздів автотранспорту, що задіяний на перевезенні робітників.

Черезсмужно – зворотня черговість виконання робіт має ту перевагу в порівнянні із смужно – послідовною, що при її застосуванні бригаду у повному складі дозволяється перебазувати на лісосіку у перший же день виконання на ній основних лісосічних робіт. Після того, як на пасіці 3 буде заготовлено лісоматеріалів у кількості, достатній для рейсового завантаження візка, усі працівники бригади забезпечуються роботою. Її перевагою є також те, що основні лісосічні роботи на рівнині тут дозволяється вести за швидкості вітру, що не перевищує 11 м/с, а також за наявності снігу на деревах та на ґрунті товщиною і понад 30 см, що значно скорочує число днів, у які на лісосіках забороняється працювати. Однак розроблення лісосік за цією черговою виконання робіт дозволяється лише за відсутності на них небезпечних дерев, або якщо вони приземлені під час підготовчих робіт.

При застосуванні черезсмужно – зворотної черговості одночасно ведуться роботи, переважно на двох пасіках: 3 та 1, 4 та 2, 7 та 5, 8 та 6. Ланка вальника декілька раз на день переходить з однієї пасіки на іншу, а на її місце приходять працювати інші ланки. Це попереджує захаращеність робочих місць ланки вальника, збільшує її виробіток, у порівнянні з роботою за смужно-

послідовною черговою. За першим та другим варіантом розташування деякі працівники можуть іще працювати на ЛПР.

Наведені у цій статті рішення рекомендується використовувати на підприємствах при складанні карт технологічного процесу і розробленні актів з охорони праці щодо порядку включення вимог безпеки праці у карту технологічного процесу.

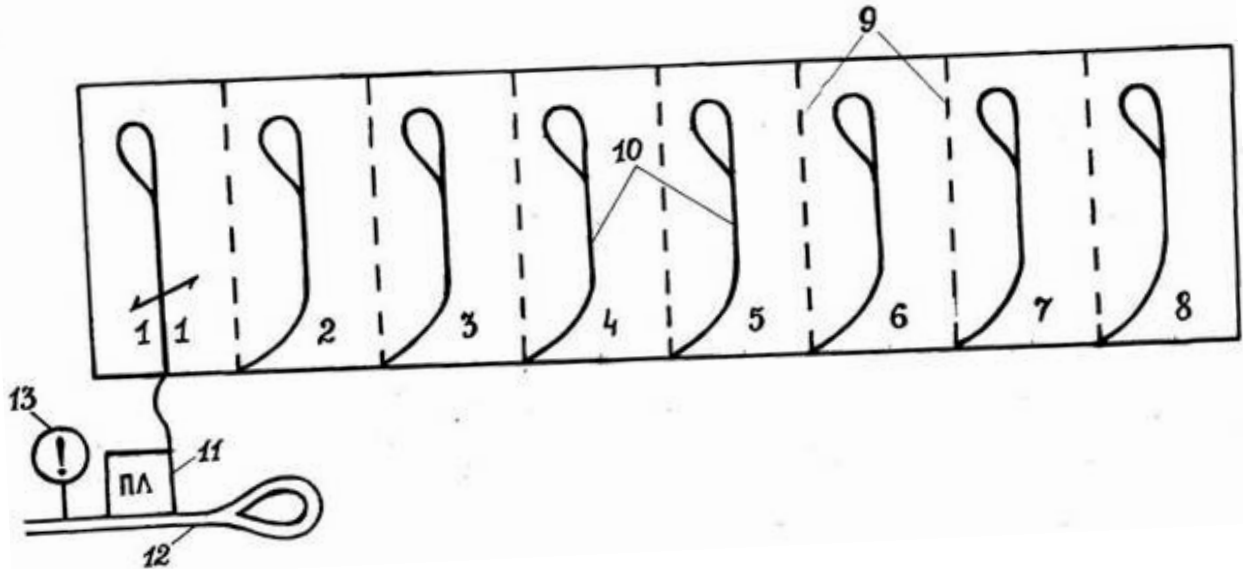

Рисунок 6.3.1. Технологічна схема лісосіки з основними виробничими елементами:

- 1...8-номери пасік;
- 9-границі пасік;
- 10-тракторні дороги;
- 11-проміжний лісосклад;
- 12-автодорога;
- 13-знак безпеки.

ЛЕКЦІЯ 7. НАДАННЯ ПЕРШОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Перша медична допомога (ПМД) – комплекс негайних заходів, які проводяться людині, що раптово захворіла або постраждала від дії зовнішніх факторів до її передачі, в разі потреби, під опіку кваліфікованому медичному персоналу.

Не дивлячись на те, що всі люди знають про потенційні небезпеки і всіляко намагаються їх уникнути – нещасні випадки все ж таки трапляються. Причиною може бути власна неуважність, втома, переоцінка власних сил, недостатня підготовка. Також інциденти можуть трапитись через фактори, що знаходяться поза межами контролю постраждалого – як то дії інших осіб або природні катаклізми чи техногенні аварії.

Коли трапляється нещасний випадок, час не на Вашому боці. Постраждалому треба якнайшвидше надати ефективну допомогу, від якої часто залежить не тільки тривалість та важкість процесу відновлення його здоров'я, а можливо навіть і життя людини. Тому, щоби діяти ефективно в таких ситуаціях, необхідно пригадати головні принципи ПМД.

7.1. Головні принципи першої медичної допомоги

1. **“Не панікуйте”**. Незалежно від того чи в людини зупинилося серце, чи просто біжить кров з глибоко порізаного пальця, люди, які стали свідками таких випадків, можуть піддатися паніці та діяти неадекватно. Завжди зберігайте спокій та здоровий глузд, не піддавайтеся паніці оточуючих та самі не створюйте її. Для того, щоби не піддатися паніці, треба знати **що і як робити**. Бути готовим це зробити привчають вишколи, тренування, практичні ігри відповідної тематики. **Вчити іншого – найкращий спосіб навчитись чогось самому!** При цьому дуже важливо уявляти собі, як би саме Ви повелися в тій чи іншій реальній чи уявній ситуації, де була б необхідна перша медична допомога. **Знання, вміння і готовність діяти – головні передумови, що дають можливість не піддатися паніці і зберегти життя!**

2. **“Припиніть дію ушкоджуючого фактору”**. Якщо Ви стали свідком нещасного випадку, перше що треба зробити – припинити дію ушкоджуючого фактору – витягти з води, відтягти від електричного струму, загасити одяг, припинити дію газів, підвищеної температури, холоду та таке інше.

3. **“Визначте, хто тут головний”**. Якщо ви не медик, з'ясуйте чи немає їх серед оточуючих. Якщо ви виявились самим кваліфікованим – беріть ситуацію під свій контроль. Якщо постраждалий при свідомості скажіть йому хто Ви, швидко з'ясуйте з ним всі обставини інциденту та скажіть, що Ви маєте намір робити. У постраждалого при свідомості Ви повинні отримати згоду на будь-які дії стосовно нього. Якщо постраждалий перебуває без свідомості, або її ступінь не дозволяє йому приймати адекватні рішення, а також у випадку надання допомоги малолітній дитині – Ви маєте право діяти

не намагаючись отримати згоди, в разі відсутності поруч їх родичів чи опікунів.

Ваші дії повинні бути впевненими, рішучими, накази чи прохання чіткими та зрозумілими. Ваша впевненість заспокоїть постраждалого, передасться всім іншим і убезпечить вас від купи безглузвих та непотрібних порад оточуючих.

4. **“Подбайте про безпеку!”** Порятунок постраждалого не повинен наражати на небезпеку Вас, інших рятівників, саму жертву чи будь-кого з оточуючих. Якщо постраждалого можна перевести/перенести в більш безпечне місце, зробіть це в першу чергу. Також необхідно пам’ятати, що рідини, які виділяються з людини (кров, блювотиння, слина, сеча, фекалії) можуть бути небезпечними для рятівника. Тому використовуйте медичні рукавички для надання ПМД.

5. **“Що тут сталося?”** Розпитайте свідків, якщо можливо самого потерпілого, огляньте місце, де стався нещасний випадок, щоби максимально зрозуміти те, що сталося і визначити причини та механізми ушкоджень. Саме від цього часто залежатиме успіх першої медичної допомоги, а також і подальшого лікування постраждалого.

6. **“Оцініть стан постраждалого і дійте!”** На цьому етапі вам необхідно з’ясувати наскільки отримані ушкодження загрожують життю чи втраті здоров’я людини і відповідно до цього розпочинати рятувальні дії.

Найбільшу загрозу життю людини на етапі долікарської допомоги становлять порушення дихання та кровообігу (циркуляції крові), масивні крововтрати. Тому завжди починайте надання допомоги з ліквідації саме цих загроз.

Якщо постраждалий перебуває в непритомному стані треба вирішити два питання:

- 1) чи є в людини ознаки свідомості?
- 2) якщо ознак свідомості немає – з’ясувати, – чи жива ще людина?

Ознаки свідомості у постраждалого виявляють реагуванням на **Голос** і на **Біль** (мнемонічне правило **“ГБ”**). Больові подразники (натискання олівцем, ручкою сірником на нігтьове ложе пальців рук) на початковому етапі перевірки свідомості можна замінити струшуванням за плечі дорослої людини чи дитини, або лоскотанням та постукуванням стоп, грудей та плечей у немовлят. При підозрі на ушкодження хребта постраждалого струшувати не можна в жодному випадку!

Ознаками життя є наявність пульсу та дихання, а також реакція зіниць на світло (розширені зіниці живої людини звужуються при спрямуванні на них світла). Якщо цих ознак немає – жертва перебуває в стані клінічної смерті і це є сигналом до негайного початку реанімаційних заходів.

При відсутності свідомості, але за наявності самостійного дихання і пульсу постраждалого краще покласти в *стійку позицію на боці* (якщо не підозрюється травма хребта і переломи кінцівок).

Ознаками біологічної смерті є помутніння та висихання рогівки ока; наявність симптому “котяче око” – при стисканні ока зіниця деформується та

нагадує котяче око; охолодження тіла та поява трупних плям; трупне окоченіння. При біологічній смерті реанімаційні заходи не проводяться.

Отже обстежувати і надавати допомогу постраждалому треба у такій послідовності:

- перевірка ознак свідомості;
- виявлення пульсу та дихання;
- обстеження голови, шиї, грудей, живота, кінцівок на наявність кровотеч, переломів;
- виявлення інших станів.

7. “Телефонуйте 1-0-3!” Якщо стан постраждалого такий, що вимагає невідкладної допомоги телефонуйте 1-0-3, якщо ніхто з оточуючих цього ще не зробив. Тільки у випадку реанімації дітей та немовлят, коли не можна втрачати жодної секунди, швидко треба викликати через 1-2 хвилини після початку реанімаційних заходів (якщо рятувальник один).

Викликаючи швидко, чітко повідомте, що саме сталося, які ушкодження виявлені, особливо небезпечні для життя, число і стан потерпілих, чи є серед них діти, літні люди, місце події (вулиця, номер будинку, характерні точки на місцевості), яка була надана допомога. Вказати своє ім'я, телефон. Пересвідчитися, що диспетчер сприйняв надану інформацію і готов надіслати швидко допомогу. Дізнатися приблизний час, коли очікувати прибуття допомоги.

8. “Не нашкодь!” Приступаючи до надання власне Першої медичної допомоги завжди майте на увазі цю давню лікарську заповідь. Знань, яких Ви отримаєте у цьому курсі, буде достатньо для виконання ПМД для найбільш поширених випадків, але на практиці намагайтеся робити тільки те, у чому Ви впевнені, що не буде гірше. Якщо ви не впевнені, що не заподієте шкоди якимсь втручанням, краще не робіть його.

9. “Дійте швидко – час не на вашому боці!” Коли трапляється нещасний випадок, час не на Вашому боці. Постраждалому треба якнайшвидше надати ефективну допомогу, від якої часто залежить не тільки тривалість та важкість процесу відновлення його здоров'я, а можливо навіть і життя людини. Тому, при наданні ПМД, дотримання наведених тут принципів не повинно уповільнювати початок самого процесу надання допомоги, яку ви повинні розпочати практично одночасно зі з'ясуванням всіх інших обставин.

10. ”Передайте постраждалого під опіку кваліфікованого медичного персоналу!” Передати жертву професіональним медикам по суті Ваше головне і єдине завдання, зробивши при цьому все від Вас залежне, щоб процес подальшої допомоги був найбільш ефективним. Після надання ПМД постраждалому підготуйте його, якщо треба, до транспортування в спеціалізовану медичну установу. Продовжуйте опіку та надання допомоги під час очікування транспортування так і під час самого транспортування.

Необхідно пам'ятати елементи **рятувального ланцюга** – послідовність дій під час нещасного випадку. Ефективнішим надання першої медичної допомоги робить наявність укомплектованої у встановленому порядку аптечки.

7.2. Види аптечок та принципи їх застосування.

Для надання Першої медичної допомоги (ПМД) завжди повинна бути наготові аптечка. Вона повинна бути в автомобілі, вдома, в офісі, на спортивних змаганнях, в мандрівках, у таборах. Для кожного випадку аптечка матиме свої особливості, але загальні принципи її формування однакові.

Складові аптечки:

- стерильні пластри різних розмірів;
- стерильні марлеві серветки різних розмірів;
- гіпоалергенний лейкопластир;
- вата;
- еластичний бинт;
- вологі серветки;
- антисептики (спирт, розчин йоду, та т.п.);
- пінцет;
- ножиці;
- голка;
- термометр;
- шпатель для язика;
- шини різних розмірів;
- вазелін;
- булавки;
- антибактеріальне мило;

Хороша аптечка повинна регулярно перевірятися та періодично поповнюватись і завжди повинна містити:

- мазь з антибіотиком (напр. Левомеколь);
- латексні або нітрилові рукавички;
- маски для обличчя;
- пантенол;
- аспірин, парацетамол або ібупрофен;
- пузир для льоду.

Крім того, аптечка, особливо під час подорожей та мандрівок, повинна містити:

- “серцеві” препарати (нітрогліцерин, валідол, корвалол, корвалтаб, корвалмент та т.п.);
- “кишково-шлункові” препарати (вугілля активоване, фестал, ніфуросазид, левоміцетин, но-шпа, лоперамід і т.п.);
- “заспокійливі” засоби (препарати валеріани, пустирнику, та ін.);
- “протиалергічні” препарати (діазолін, цетиризин та ін.)
- “зігріваючу” мазь (нікофлекс, меновазан та т.п.);
- засоби від укусів комах (репеленти, питна сода, нашатирний спирт);
- медичний клей БФ-6
- сонцезахисний крем.

Пам'ятайте! Медикаменти в аптечках нерідко знаходяться під дією широкого діапазону температур та вологості, тому досить швидко псуються!

Саме тому не покладайтеся на медикаменти з транспортної аптечки, якщо ви їх не змінили перед самою подорожжю. Надзвичайно висока чи занадто низька температура робить непридатними ліки “з автомобіля” протягом кількох місяців, а то й тижнів! Найкращий вихід – завжди мати вдома добре оснащену домашню аптечку, яку за потреби можна взяти з собою на пішу чи автомобільну мандрівку. В домашній аптечці повинні бути ліки, які людина постійно вживає та ті, які вживатимуться в надзвичайних ситуаціях для надання ПМД. Людина повинна знати дію ліків, що входять до аптечки та показання до їх застосування.

В залежності від заходу чи місця використання аптечка повинна містити специфічні для цього заходу складові, а також препарати для лікування захворювань, які є у подорожуючого.

7.3. Види пошкоджень та заходи першої медичної допомоги.

Поранення. Терміново зупинити кровотечу. Захистити рану від забруднення та інфекції – накласти асептичну пов'язку, за наявності дезінфікуючих засобів (перекис водню, розчин фурациліну, спиртовий розчин йоду тощо) протерти шкіру довкола рани, видалити невеличкі чужорідні тіла тільки з поверхні та довкола рани; якнайшвидше доставити пораненого в лікувальний заклад, суворо дотримуючись правил транспортування для конкретного типу поранення. Не можна промивати рану водою, засипати ліками, змазувати мазями, накладати вату!

Забій. Забезпечити спокій ушкодженому органу, стягнути пов'язкою, прикласти охолоджений предмет.

Розтяжка. Зафіксувати суглоби, прийняти знеболювальне.

Вивих. Накласти холодний предмет; застосувати знеболювання, іммобілізувати кінцівку в положенні вивиху.

Перелом. Терміново іммобілізувати кістки в місці перелому накладанням шин, провести профілактику шоку на загальних засадах; транспортування та, особливо, перекладання повинні бути вкрай обережні.

Здавлення. Накласти джгути, як при зупинці кровотечі, обкласти ушкодження охолодженими предметами, у разі враження кінцівок іммобілізувати їх за допомогою шин, у разі шоку потерпілого зігріти, можна ввести наркотичні та серцеві засоби.

Удушення, утоплення. Терміново звільнити дихальні шляхи, зробити штучне дихання (16–18 разів на хвилину) та зовнішній масаж серця (1 вдих – 5 масажних рухів чи 2 вдихи – 10 масажних рухів), постійно зігрівати.

Електротравми. Негайно припинити дію електричного струму, терміново доставити в лікувальний заклад, у разі припинення дихання або зупинки серця зробити штучне дихання (12–16 разів на хвилину) та зовнішній масаж серця (50–60 разів на хвилину) впродовж усього часу до відновлення дихання та серцевої діяльності; ввести серцеві засоби, зігріти.

Опіки термічні. Розрізати одяг навколо опіку, не відриваючи від тіла, накласти суху асептичну пов'язку; при великих опіках загорнути в сухе простирадло, терміново доставити в лікувальний заклад. Не можна промивати опіки, змащувати, торкатися руками, проколювати пухирі!

Опіки хімічні. Промивання згідно з властивостями конкретного типу хімічної речовини: кислоти – лугом, луг – кислотою, у разі дії вапна – олією.

Отруєння чадним газом. Винести на свіже повітря, зробити штучне дихання, розтирати, гріти ноги, дати подихати нашатирним спиртом.

Отруєння харчові. Промити шлунок, органи травлення, вживати багато рідини, зігрівати, дати активоване вугілля, фталазол, антибіотики (4–6 разів на день).

Отруєння хімікатами, ліками. Термінове промивання шлунка, при необхідності штучне дихання та реанімаційні заходи, доставити в лікувальний заклад.

Обмороження. Необхідно доправити потерпілого у приміщення і напоїти його теплим чаєм, натерти спиртом. Бажано помістити потерпілого у ванну з теплою водою.

Ураження електричним струмом. Не можна торкатись потерпілого, бо він перебуває під напругою. Потрібно негайно відкинути електричний провід дерев'яною палицею в бік.

Нещасний випадок на воді. Потрібно витягнути потерпілого з води й очистити ротову порожнину, видалити воду з дихальних шляхів, пригнувши голову потерпілого, покласти на спину, максимально відкинути його голову назад, запхавши під лопатки згорнутий одяг. Нижню щелепу потерпілого треба висунути вперед і, натискаючи на підборіддя, відкрити йому рот. На відкритий рот покласти хустинку, затиснути потерпілому ніс і, зробивши глибокий вдих, щільно притискаючи свій рот до рота потерпілого, вдихнути весь об'єм повітря в легені потерпілого. Повітря потрібно вдихати до відновлення самостійного дихання. Якщо штучне дихання проведено правильно, то грудна клітка потерпілого повинна піднятися. Для проведення непрямого масажу серця потерпілого треба покласти на тверду поверхню і натискати долонями, покладеними одна на одну на нижню частину грудної клітки. Повторювати це натискання доцільно щосекунди. Проведення штучного дихання та непрямого масажу серця чергується з 4–5-разовими натисканнями на грудну клітку з одним вдуванням повітря в легені.

Для надання допомоги потерпілому необхідно користуватись домашньою аптечкою, в якій мають бути: валідол, перманганат калію, 10 % розчин аміаку, 5 % розчин аміаку, 5 % розчин йоду, анальгін у таблетках, сода питна, бинт, лимонна кислота, вата медична, джгут кровоспинний, лейкопластир.

Сонячний тепловий удар. Ознаки: кровотеча з носа, блювання, непритомність. Потерпілого потрібно негайно покласти в тінь так, щоб голова знаходилась на підвищенні. Роздягнути, напоїти холодною водою, дати під язик валідол. У разі втрати свідомості – дати понюхати нашатирний спирт.

Якщо людина перебуває без свідомості, або постраждалий – дитина, причини травмування не зрозумілі, свідків немає слід переконатися у відсутності (або наявності) **внутрішньої кровотечі**, що можна зрозуміти по зміні кольору шкіри, твердості живота, виділеннях рідин. В цьому випадку слід терміново викликати професійного лікаря, уникати активного пересування постраждалого і в жодному випадку не проводити непрямого масажу серця.

Особливу увагу слід звернути на **ураження від укусів тварин**.

Щорічно в світі більше 10 мільйонів чоловік піддаються нападам отруйних тварин, більше 50 тисяч потерпілих гинуть. Причому летальних результатів від укусів бджіл або ос в 3 рази більше, ніж від укусів гримучої змії.

Сусідство з комарами, гедзями, мошками та іншими дрібними комахами рідко буває приємним. Але річ не тільки в цьому – їх укуси здатні викликати достатньо важкі алергічні реакції.

Комарі. Через специфічні властивості слини комара, в місці його укусу утворюються невелике почервоніння, виникає свербіння, відчуття жару. Свербіння можна усунути, якщо змочити шкіру нашатирним спиртом або розчином питної соди: 1/2 чайної ложки на стакан води. Щоб уникнути укусу обробіть всі відкриті місця тіла репелентом (речовиною, що відлякує комарів) – цей засіб повинен бути обов'язково в аптечці мандрівника чи мандрівної групи.

Мошка. Мошки активні в жаркі сонячні дні. Їх приваблює світлий одяг та запах поту. Момент укусу мошки не відчувається, але через декілька хвилин з'являється відчуття жару, сильне свербіння, великий червоний набряк. Набряк спадає через декілька днів, а ось нестерпне свербіння може турбувати декілька тижнів. Діти звичайно розчісують місця укусу до крові та появи виразок. Численні укуси мошки можуть викликати підвищення температури і появу ознак загального отруєння. Якнайскоріше протріть шкіру нашатирним спиртом, а потім прикладіть лід. Всередину можна прийняти антигістамінний засіб з аптечки (діазолін, цетиризин). Щоб уникнути укусів необхідно обробити шкіру репелентом.

Гедзь. Гедзі можуть переносити інфекції. У місці укусу може з'явитися відчуття жару, набряк, почервоніння шкіри, можливе також збільшення лімфатичних вузлів. Укус гедзя може швидко перетворитися на значну припухлість з білим пухирем посередині. Ранка може загноїтися та боліти до двох тижнів, тому її негайно треба промити з милом, прикласти компрес з 40 % спиртом і розчином питної соди.

Бджоли, осі, джмелі і шершні – комахи, що жалять, можуть бути небезпечними для людей які мають підвищену чутливість до їх отрути.

Бджіл, ос і шершнів приваблює аромат квітів, солодких парфумів, фрукти, солодощі, напої та яскравий одяг, тому щоби уникнути укусів цих комах необхідно:

- збираючись на прогулянку, одягати світлий, нейтральний одяг;
- проявляти обережність на ринках і в овочевих магазинах, поблизу кубел. Якщо їсте фрукти, простежте, щоб на них не було бджіл або ос;

- бути обережними в місцях скупчення комах, що жалять. Якщо оса виявляє нав'язливу цікавість треба або завмерти і чекати, поки вона не відлетить, або різко переміститися в інше місце, але не махати руками;

- не наближатися до бджолиних вуликів і осиних кубел, а також здійснювати різкі рухи, оскільки це провокує напад комах;

- якщо оса сіла на рукав одягу, треба просто струсити її, а не прихлопувати, інакше укусу гарантований;

- ніколи не пити з носика чайника, банок і пляшок, що стояли відкриті, треба наливати напій спочатку в стакан. Уважно роздивіться, чи немає там небезпечних комах. Обтирайте губи після поїдання солодошів.

Допомога при укусі.

Отрути бджіл, ос і джмелів можуть викликати алергічні реакції у людини та діяти токсично на нервову систему.

Перш за все, в місці укусу виникають біль, паління, почервоніння і набряк. Крім таких місцевих реакцій можуть з'являтися і загальні: нездужання, запаморочення, нудота, болі в суглобах, підвищення температури (іноді, досить значне), утруднення дихання або навіть, втрата свідомості.

Розглянемо основні правила надання першої допомоги при укусах бджіл, ос, джмелів:

1. Відразу ж після укусу бджоли необхідно, обережно видалити пінцетом або навіть нігтями жало з ранки (не роздавлюючи отруйну бульбашку на жалі), дайте постраждалому антигістамінні препарати з аптечки (діазолін, цетиризин, супрастин тощо)

2. Якщо людина знепритомніла, намагайтесь привести її у свідомість, потерши скроні нашатирним спиртом або давши понюхати його.

3. Добре промийте місце укусу водою з милом.

4. Зробіть пов'язку з нашатирного спирту, розведеного водою в співвідношенні 1:5.

5. При сильному болі, прикладіть до місця укусу розчин кухонної солі (половина чайної ложки на півстакана холодної води) або просто накладіть компрес з холодної води, пузир з льодом.

6. Давайте потерпілому від укусу пити багато рідини, щоб швидше нейтралізувати отруту.

7. При високій температурі прийміть жарознижуючі засоби і викличте лікаря.

Увага! Треба терміново звернутися до лікаря, якщо оса або бджола укусила в око, губи, рот або язик, оскільки набряк в цих місцях може бути небезпечним для життя. До приїзду лікаря слід охолоджувати місце укусу.

Якщо потерпілий не приходить до тями або місце укусу все більш опухає, підвищується температура, з'являється висип, головний біль, запаморочення, проблеми з диханням – необхідно забезпечити хворому повний спокій і негайно звернутися за медичною допомогою. Така реакція організму указує на алергічну реакцію, яку можна зняти тільки

у медичні установі. До прибуття лікаря необхідно забезпечити спостереження за станом хворого, при зупинці дихання і серцевої діяльності почати проведення

Кліщі.

Через слину цих комах можуть поширюватися до 60 видів вірусів. Найнебезпечніший з – них це кліщовий енцефаліт.

Перш ніж вкусити, кліщ може повзати по тілу кілька годин. Але як тільки він знаходить м'які частини тіла – згин ліктя, внутрішня сторона кисті, під пахвами, під коліном, за вухами або в паху, – швидко присмоктується.

Запобігти нападам кліщів неважко, для цього треба користуватися спеціальними засобами – репелентами. Недорогим і досить дієвим репелентом є бальзам “Зірочка”.

Існує кілька способів видалення кліщів. Але всі вони відрізняються тільки інструментом яким видаляється кліщ.

Найзручніше видаляти зігнутих пінцетом або хірургічним затискувачем. Кліща захоплюють якомога ближче до хоботка. Потім його акуратно потягують і при цьому обертають навколо своєї осі в зручну сторону. Через 1-3 оберти кліщ витягується цілком разом з хоботком. Якщо ж кліща намагатися висмикнути, то велика ймовірність розриву.

Якщо немає інструментів, то можна видалити петлею з грубої нитки. Петлею кліщ захоплюється як можна ближче до шкіри і акуратно, похитуючись в сторони витягується.

Обробка олією не змусить кліща вийняти хоботок. Олія тільки вб'є його, закупоривши дихальні отвори. Масло змусить кліща відригнути вміст в ранку, що може збільшити ризик зараження. Тому олію, яку часто пропонують для видалення кліща, використовувати не треба.

Після видалення ранку обробляють йодом, або іншим антисептиком для шкіри. Руки та інструмент після видалення кліща треба ретельно вимити.

Якщо в ранці залишилася голова з хоботком, то страшного в цьому нічого немає. Хоботок в ранці не страшніше занози. Якщо хоботок кліща стирчить над поверхнею шкіри, то його можна видалити, затиснувши пінцетом і викрутивши. Видалити можна і у хірурга в поліклініці. Якщо ж хоботок залишити, то виникає невеликий гнійничок, і через деякий час хоботок виходить.

При видаленні кліща не треба:

прикладати до місця укусу їдкі рідини – нашатирний спирт, бензин, та інші;

припикати кліща сигаретою;

різко смикати кліща – він обірветься;

колупатися в ранці брудною голкою;

прикладати до місця укусу різні компреси;

тиснути кліща пальцями;

Видаленого кліща треба знищити або краще залишити для аналізу, помістивши в банку.

Якщо все нормально, то ранка гоїться за тиждень. Але спостерігати за нею необхідно протягом наступних трьох місяців і в разі її почервоніння, виникнення головного, м'язового болю звернутись до лікаря.

Каракурт

Останнім часом все частіше стаються випадки укусів каракурта в районах, що знаходяться значно північніше природного ареала цього павука (Південь України – Крим, Причорномор'я та Приазов'я). Цьому сприяє спекотне літо останніх років. Отрута каракурта дуже небезпечна – вона у 10-15 разів сильніша за отруту гримучої змії і нерідко призводить до загибелі постраждалого від його укусу.

Каракурт відноситься до **Чорних вдів** (лат. *Latrodectus*) – поширеного у всьому світі сумнозвісного роду павуків, відомого сильною отруйністю всіх своїх 31 видів.

Небезпеку становить самка каракурта, яка має розмір від 10 до 20 мм. Самець має розмір 4-7 мм і є безпечним для людини. Тіло каракурта чорне, у самця і самки на черевці червоні плями, іноді з білим оздобленням навколо кожної плями. Повністю статевозрілі особини іноді набувають чорний колір без плям, з характерним блиском.

Неспровокований каракурт ніколи не нападає на людину. Напад павука – це захисна реакція на вторгнення на “його” територію.

Улюблені місця проживання – полинова цілина, пустки, береги, схили ярів. Каракурт любить селитися в кам'яних завалах, мишачих норах, стінах, тріщинах, місцях складування дров, в надвірних будівлях приватних будинків, темних кутках гаражів, в стайнях, хліву і сухих купах старого сміття, у взутті, що давно не взувалося. Головною особливістю поведінки павуків є те, що вони люблять плести павутину навколо отворів і дірок, павутина розташована горизонтально, на відміну від павутиння більшості інших павуків.

Кусає павук не дуже боляче, а на місці укусу з'являється невелика червона плямочка, яка швидко блідніє чи зникає. Укушене місце не опухає, біль швидко проходить, а уві сні укусу можна й не помітити.

Через деякий час – від 15 хвилин до 6 годин – на місці укусу виникає інтенсивний різкий біль, що поширюється в область живота, грудей і попереку, м'язи живота напружуються, утруднюється дихання і німіють ноги. Настає сильне психічне збудження, постраждалий виразно неспокійний, відчуває страх смерті. Нерідко спостерігаються запаморочення, головний біль, задуха, судоми, блювота. Характерно посиніння обличчя, уповільнення й аритмія пульсу. Потім хворий стає млявим, але продовжує поводитись неспокійно, сильні болі позбавляють його сну. Зазвичай, чим коротше проміжок часу між укусом і розвитком симптомів, тим важче клінічна картина. Симптоми зазвичай тривають 24-48 годин, але у важких випадках – набагато довше, до декількох днів.

Повне одужання настає через 2-3 тижні, але слабкість залишається більше місяця. У важких випадках, при відсутності медичної допомоги, через день-два після укусу настає смерть.

Перша медична допомога:

1) В перші 2-3 хвилини можна припекти місце укусу каракурта полум'ям запаленого сірника, для чого 1-2 сірника притискають голівками до місця укусу і підпалюють 3-м сірником. Оскільки уражується поверхневий шар шкіри (до 0,5 мм), полум'я сірників достатньо для зруйнування токсину. На місце укусу також потрібно прикласти лід.

2) Дати постраждалому з аптечки антигістамінні засоби (діазолін, цетиризин тощо.), при наростаючих болях – знеболювальні засоби (аспірин, парацетамол, ібупрофен тощо), інші препарати з аптечки для зменшення симптомів отруєння, наприклад, заспокійливі засоби, тощо.

3) Доставити постраждалого в лікувальний заклад, де йому введуть протикаракуртову сироватку або проведуть іншу дезінтоксикаційну терапію.

Отруйні змії

Змії, що живуть на території України, не нападають на людину першими. Укус змії – це вимушена і крайня міра її самозахисту. Укус гадюки, практично не смертельний, хоча і дає неприємні наслідки. Зменшити ці наслідки може негайне надання першої допомоги.

Надайте постраждалому горизонтальне положення, максимально обмежте його рухи, особливо ураженою кінцівкою.

Ніколи не накладайте джгут з метою запобігання розповсюдження отрути по організму з кров'ю. Ця маніпуляція не тільки не дає ефекту, але навпаки ускладнює стан хворого. Зміїна отрута розповсюджуються переважно лімфою по лімфатичним судинам, що залягають неглибоко під шкірою і легко здавлюються. Ефективним та безпечним способом сповільнити лімфотік та, відповідно, розповсюдження отрути за рекомендацією Америанської Асоціації Серця (АНА) є накладення тиснучої іммобілізуючої пов'язки по всій довжині укушеної кінцівки.

Не плутайте накладання тиснучої пов'язки з накладанням джгута!

Ранку на місці укусу потрібно обробити антисептиком і накласти стерильну пов'язку. Укушену кінцівку по можливості максимально знерухомити (після накладання тиснучої пов'язки укушену ногу прив'язати до здорової, руку зафіксувати пов'язкою через шию). По мірі потрапляння отрути в кров з'являються симптоми загальної інтоксикації організму: головний біль, відчуття розбитості, слабкість, зниження артеріального тиску, у важких випадках судоми. Для зменшення загальної інтоксикації потерпілому необхідно давати багато пити. Дати антигістамінні препарати (діазолін, цетиризин, супрастин).

Після проведення всіх цих заходів негайно доставити потерпілого до лікарні.

Найефективнішим методом в польових умовах завжди вважалось термінове інтенсивне відсмоктування отрути з ранки протягом 10-15 хвилин з подальшим ретельним промиванням ротової порожнини водою. Іноді рекомендується поставити на місце укусу крововідсмоктуючу банку. Якщо навіть вона у вас і буде, то на її приготування підуть найдорогоцінніші

хвилини, тому цей спосіб навряд чи буде практичним, хоча якщо вам хтось допомагатиме – можете спробувати. Сучасні настанови з першої допомоги не містять рекомендацій по відсмоктуванню отрути з рани. Більше того, враховуючи небезпеку зараження хворобами, що передаються через кров, є доцільними ті настанови, що містять заборону безпосереднього відсмоктування отрути ротом. Тому ця рекомендація є неоднозначною, яку ми не відкидаємо цілком, але і не рекомендуємо в нашому курсі.

Окрім наведеної інформації, під час занять необхідно, спільно з викладачем проводити різні тренінги, ознайомлюватися з особливостями і прикладними проблемами, а також займатися самостійним вивченням теоретичного матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гільперт В.В. Конспект лекцій «Основи законодавства України з охорони праці». – Боярка.: ПП «Рута». – 2010 р. – 66 с.
2. Головихин И.В. Техника безопасности и пожарная техника в лесоустройстве/ И.В. Головихин, В.С. Бражник, Ю.А. Страхатов. – М: Лесная промышленность, 1984. – 136 с.
3. ГОСТ 12.1-005-88 ССБТ. «Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны».
4. ГОСТ 12.3.015-78 "ССБТ. Работы лесохозяйственные. Требования безопасности"
5. ГОСТ 12.1.004-91 "ССБТ. Пожарная безопасность. Общие требования"
6. ГОСТ 12.3.002-75 «ССБТ. Процессы производственные. Общие требования безопасности».
7. ГОСТ 12.4.026-76 ССБТ. Цвета сигнальные и знаки безопасности
8. Данилов В.В. До питання про розташування на лісосіках ланок працівників та засобів виробництва на безпечних відстанях. <http://ohranatrud-ua.ru/stati-po-ot-i-tb/2072-do-pitannya-pro-roztashuvannya-na-lisosikakh-ланок-pratsivnikiv-ta-zasobiv-virobnitstva-na-bezpechnik-vidstanyakh.html>
9. Данилов В. В. Особенности технологии и организации лесосечных работ на рубках главного пользования и лесовосстановительных рубках в условиях Украинской ССР: Конспект лекций. – Пушкино: ВИПКЛХ, 1989. – 69 с.
10. Данилов В. В. Створення бар'єрів безпеки // Лісове господарство, лісова, паперова та деревообробна промисловість. – 1988. – №2. – С. 25-27.
11. Данилов В. В. Ще раз про створення бар'єрів безпеки на лісосіках // Лісовий журнал. – 1994. – №2. – С. 18-19.
12. Данилов В.В. Довідник «Основні принципи розташування працівників та засобів виробництва на безпечних відстанях під час ведення лісосічних робіт» Боярка 2012. с.68
13. ДСанПіН 3.3.2-007-98. Государственные санитарные правила и нормы. ДСанПиН 3.3.2-007-98. Гигиенические требования к организации работы с визуальными дисплейными терминалами электронно-вычислительных машин.
14. ДСТУ 4100-2002 Знаки дорожні. Технічні умови. Правила застосування.
15. Закон України «Про пенсійне забезпечення»
16. Закон України "Про охорону праці" (затверджений Указом Президента України від 21.11.2002 року №229). – 9 с.
17. Звернення до органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців, профспілок, засобів масової інформації, керівників і працівників

- підприємств, установ, організацій України // Охорона праці. – 2006. – №4. – С.1.
18. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV.
 19. Закон України «Про пожежну безпеку» від 17.12.1993 р. № 3745-XII.
 20. Закон України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 р. № 3353-XII.
 21. Лисюк М. Короткий посібник з питань охорони праці. Науково-виробничий журнал Охорона праці. – № 11. – 2012. – с. 10 – 36.
 22. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 41 від 1 вересня 1992 р.
 23. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 08.04.2014 року № 248 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу»
 24. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010
 25. НПАОП 0.00-7.11-12 Про затвердження загальних вимог стосовно забезпечення роботодавцями охорони праці працівників. Наказ МНС України від 25.01.2012 р. № 67 Типове положення про службу ОП. Наказ Держнагляддохоронпраці України від 03.08.1993 р. № 73.
 26. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.93 р. № 637 «Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній».
 27. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232 «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».
 28. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 р. № 442 Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці.
 29. Правила по охране труда в лесной, деревообрабатывающей промышленности и в лесном хозяйстве: Утв. Гослесхозом СССР 28.02.85. – М.:Лесная промышленность, 1989. – 270 с.
 30. Правила безопасности при геологоразведочных работах: Утв. Министерством геологии СССР 27.03.90. – М.: Недра, 1991. – 217 с.
 31. Правила охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості (НПАОП 02.0-1.04-05): завтв. Наказом Держнагляддохоронпраці України від 13.07.2005 № 119. – К.: Відлуння, 2005. – 475 с.

32. Правила безпечної поведінки при виконанні робіт. Київ.: ТОВ «Ріда Стилль». – 2008. – 89 с.
33. Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин, затверджені наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 26 березня 2010 року N 65
34. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затверджене наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

Контрольні питання надані у вигляді тестових питань, але без варіантів відповідей, які пропонуються при перевірці знань студентів.

1. Мікрокліматичні умови виробничих приміщень характеризуються такими показниками:

2. Виробниче приміщення це:

3. Робоча зона це:

4. Робоче місце це:

5. Постійне робоче місце це:

6. Непостійне робоче місце це:

7. Теплий період року це:

8. Холодний період року це:

9. Легкі фізичні роботи охоплюють види діяльності, при яких витрата енергії дорівнює:

10. Фізичні роботи середньої важкості охоплюють види діяльності, при яких витрата енергії дорівнює:

11. Важкі фізичні роботи охоплюють види діяльності, при яких виграти енергії становлять:

12. Мікрокліматичні умови виробничих приміщень характеризуються такими показниками:

13. В залежності від принципу дії теплозахисні засоби поділяються на:

14. Вимірювання параметрів мікроклімату на робочих місцях проводяться на висоті:

15. Вимірювання параметрів мікроклімату на 1 рік проводяться:

16. Верхній лісосклад – це:

17. Відносно безпечні погодні умови – це

18. Внутрішні зони безпеки – це

19. До лісокультурних робіт відносяться:

20. Лісосічні роботи не включають :

21. Який повинен бути радіус небезпечної зони звалювання дерев?

22. Стовбур небезпечних дерев пошкоджений механічно, гнилизною чи вигорілою більше ніж на :

23. Проміжний лісосклад – це

24. До природних небезпечних чинників, які можуть впливати на працівника лісогосподарського і лісопромислового виробництва не відносяться:

25. До біологічних небезпечних та шкідливих виробничих чинників відносять:

26. Ширина пішохідних доріг на території виробничих майданчиків повинна бути:

27. Швидкість руху транспортних засобів на під'їзних шляхах і проїздах не повинна перевищувати:

28. Найменша відстань від верху технологічного устаткування до стелі виробничого приміщення повинна бути:
29. Евакуаційні шляхи та виходи повинні відповідати таким вимогам:
30. Мінімальна ширина проїзду для перевезення деталей і виробів всередині виробничих приміщень повинна бути
31. Наказ «Про затвердження Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів» виданий від:
32. Паспорт, інструкція та інша експлуатаційна документація, що поставляється з обладнанням чи виробами, повинна мати переклад:
33. Можливі відхилення від нормативної документації повинні бути узгоджені з:
34. Допуск первинний це:
35. Зона впливу електричного поля – це:
36. Зона екранування – це:
37. Фахівці служб охорони праці зобов'язані:
38. Для одержання груп II-III працівники мають:
39. До оперативного обслуговування електроустановок НЕ допускаються працівники які:
40. Оперативні працівники повинні працювати:
41. Оперативні працівники під час свого чергування є відповідальними за:
42. На скільки категорій поділяються роботи в електроустановках стосовно заходів безпеки:
43. Працівники оперативно-ремонтні – це:
44. Наказ «Про затвердження Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів» :
45. Працівнику, який пройшов перевірку знань Правил, видається:
46. Умовою електростатичної іскробезпеки об'єкта по ГОСТ 12.1.018-93 є виконання співвідношення:
47. Який опір допускається для заземлюючих пристроїв, які призначаються виключно для захисту від статичної електрики:
48. Металеве та електропровідне обладнання повинні являти собою на всій довжині безперервний ланцюг, який в межах цеху повинен бути приєднаний до контуру заземлення, не менше ніж в двох точках через кожні:
49. Гумові або інші шланги з не електропровідних матеріалів з металевими наконечниками повинні бути:
50. Для зменшення питомого поверхневого електричного опору діалектриків рекомендується:
51. Для місцевого збільшення відносної вологості повітря в зоні, де відбувається електризація матеріалів, рекомендується:
52. Нейтралізатори повинні встановлюватися таким чином, щоб відстань між їхніми коронуючими електродами та зарядженою поверхнею була мінімальною і не перевищувала:
53. Антиелектростатичним вважається обладнання в котрому поверхні, які мають контакт з речовинами, що перероблюються, виготовлені з матеріалів з питомим об'ємним електричним опором не більше :

54. Діелектричним вважається обладнання, в котрому поверхні, які мають контакт з речовинами, що перероблюються, виготовлені з матеріалів з питомим об'ємним електричним опором більше:

55. У випадку використання антиелектростатичного та діелектричного неметалевого обладнання не допускається наявність в них металевих частин та деталей, що мають опір відносно землі більше :

56. Замість електропровідних покриттів допускається обмотувати трубопроводи :

57. Рідини з питомим об'ємним опором не більше 109 Ом·м практично не електризуються при рухові зі швидкістю до:

58. При заповненні пересувних посудин наконечник шланга повинен бути опущений до дна посудини на відстань не більше :

59. Коли діаметр горловини посудини місткістю більше 10 л не дозволяє опустити шланг усередину, необхідно використовувати заземлену лійку з міді чи іншого електро провідного матеріалу, який не дає механічної іскри, кінець якої повинен знаходитись на відстані:

60. У випадку, коли робітник виконує роботу в неелектропровідному взутті сидячи, заряд статичної електрики, який накопичився на його тілі, рекомендується відводити за допомогою антиелектростатичного халата в поєднанні з електропровідною подушкою стільця або за допомогою електропровідних браслетів, які легко знімаються, з'єднаних з землею через опір:

61. Положення про безпечну та надійну експлуатацію виробничих будівель і споруд є обов'язковим при:

62. За обсягом робіт, які проводяться, технічні огляди поділяються на:

63. За періодичністю робіт, які проводяться, технічні огляди поділяються на:

64. При загальному огляді підлягає обстеженню:

65. Чергові загальні технічні огляди будівель здійснюються:

66. Особливо жорсткий режим усіх видів оглядів будівель повинен встановлюватися для:

67. Огляд основних конструкцій будівель з важким крановим обладнанням проводиться:

68. У виробничих приміщеннях має підтримуватися проектний режим:

69. Для попередження перевантажень будівельних конструкцій не можна допускати встановлення, підвішування і кріплення:

70. Уся технічна документація на здані в експлуатацію будівлі і споруди повинна зберігатися:

71. Результати всіх видів оглядів мають бути оформлені:

72. Джерелами фінансування робіт із ремонту виробничих будівель і споруд можуть бути:

73. Проміжний огляд призначається у випадку:

74. При прийманні об'єктів в експлуатацію комісії мають керуватися:

75. Акти комісії з приймання відремонтованих будівель і споруд мають бути підписані:

76. Дайте визначення „пожежі”:

77. Який основний нормативно-правовий акт діє в Україні стосовно пожежної безпеки:

78. При якій кількості працівників підприємства створюють пожежно-технічні комісії?

79. Який вогнегасник необхідно розмістити у приміщенні бухгалтерії управління підприємством, де зберігаються цінні папери і може загорітися обладнання під напругою?

80. Що не заборонено гасити водою?

81. Дія правила пожежної безпеки в Україні не застосовується до об'єктів площею:

82. На яку відстань від будівель можна розводити багаття, спалювати відходи, тару, викидати незагашене вугілля та попіл:

83. Який з вогнегасників не використовують у закритому приміщенні:

84. При якій кількості осіб в приміщенні дозволяється один евакуаційний вихід?

85. У якого вогнегасника самий великий термін дії (50-70 с):

86. Яка кількість працівників підприємства, яке має два поверхи і більше має одночасно перебувати на поверсі, щоб були розроблені і вивішені на видних місцях плани (схеми) евакуації людей на випадок пожежі?

87. Вогнегасники, бочки з водою, відра, лопати тощо – це засоби пожежегасіння:

88. Що потрібно зробити в першу чергу у разі виявлення пожежі на підприємстві?

89. Для якої служби основним завданням ї контроль за дотриманням протипожежних вимог?

90. Розслідування випадків пожеж підприємства виконується:

91. Ходові колеса вантажопідіймальних кранів і машин та їх вантажних візків мають бути:

92. Пластинчасті вантажні гаки мають відповідати вимогам:

93. Вантажні ковани й штамповані гаки мають відповідати вимогам ГОСТ:

94. Розміри й основні параметри кованих і штампованих гаків приймаються залежно від типу гака та приводу вантажопідіймального крана чи машини за стандартів:

95. Ходові колеса виготовляються з:

96. В одноробордних колесах опорних вантажопідіймальних кранів і опорних вантажних візків ширина обода за вирахуванням реборди має перевищувати ширину головки рейки не менше ніж на:

97. Ковані, штамповані та катані колеса, а також геометричні розміри литих коліс, повинні відповідати вимогам ГОСТ:

98. У стрілочних самохідних кранів зусилля підняття (висування) вручну виносних опор або їх частин не повинно перевищувати:

99. Кран стрілового типу, установлений на автомобільному шасі та призначений, для його вантаження-розвантаження, це:

100. Вантажні пластинчасті ланцюги, застосовувані на вантажопідіймальних кранах і машинах, повинні відповідати ГОСТ:

101. Дозволяється не обладнувати кабельним барабаном вантажопідіймальні крани, шлях пересування яких не перевищує:

102. Допускається не обладнувати ремонтним освітленням крани:

103. Опорні деталі мають встановлюватися на відстані не більше мм від рейок і бути розрахованими на найбільше можливе навантаження.

104. Висота відкритої кабіни мостових однобалкових кранів, кранів стрілового типу, а також однорейкових візків, якщо передбачена робота тільки сидячи, може бути зменшена до:

105. В мостових однобалкових кранів огороження кабіни, призначеної для роботи сидячи, влаштовується на висоту:

106. Яка мінімальна інтенсивність опромінення торфу брикетного за 3 хвилини?

107. Яка мінімальна інтенсивність опромінення торфу кускового за 5 хвилин?

108. Яка мінімальна інтенсивність опромінення резини за 5 хвилин?

109. Яка мінімальна інтенсивність опромінення пергаменту за 15 хвилин?

110. Яка нижня межа інтенсивності відказу механічних елементів?

111. Яка верхня межа інтенсивності відказу механічних елементів?

112. Яка нижня межа інтенсивності відказу корпусу?

113. Яка верхня межа інтенсивності відказу корпусу?

114. Яка нижня межа інтенсивності відказу роликів?

115. Яка верхня межа інтенсивності відказу роликів?

116. Яке середнє значення інтенсивності відказу пружини?

117. Яка нижня межа інтенсивності відказу пружини?

118. Яка верхня межа інтенсивності відказу пружини?

119. Яке середнє значення інтенсивності відказу гідропушки ГП (АСПВ)?

120. Яке середнє значення інтенсивності відказу циліндра?

121. Нещасні випадки на виробництві поділяються на:

122. Комісію з розслідування нещасних випадків на виробництві призначає:

123. Комісію з розслідування нещасних випадків на виробництві очолює:

124. Розслідування нещасних випадків на виробництві триває:

125. Нещасні випадки по'язані з виробництвом оформляються наступними документами:

126. Нещасні випадки непо'язані з виробництвом оформляються наступними документами:
127. Кількість примірників актів розслідування за ф.Н-1:
128. Кількість примірників актів розслідування за ф.Н-5:
129. Максимальний термін розслідування нещасних випадків:
130. Термін затвердження актів на ф.Н-1 або НПВ:
131. Примірники актів за ф.Н-1 та НПВ зберігаються:
132. Термін з розслідування може продовжити:
133. Якщо наслідки нещасного випадку появились неодразу або потерпілий несвоечасно звернувся за розслідування, то він має право звернутися за розслідування на протязі якого часу:
134. На усунення причин нещасного випадку на виробництві дається:
135. До складу комісії з розслідування нещасних випадків на виробництві входять:
136. Визнаються пов'язаними з виробництвом нещасні випадки:
137. Хто повинен розслідувати нещасний випадок, якщо він трапився з працівником, направленим на роботу іншою організацією?
138. Хто повинен розслідувати нещасні випадки на виробництві?
139. Чи зобов'язаний роботодавець перевести на іншу роботу працівника, якщо у нього з'явилися ознаки профзахворювання внаслідок дії шкідливих і небезпечних виробничих факторів?
140. Умови праці – це :
141. Організаційно-технічні шляхи зниження шуму – це:
142. Архітектурно-планувальні шляхи зниження шуму – це:
143. Шляхи зниження шуму за допомогою акустичних засобів – це:
144. Штучна вентиляція поділяється на :
145. Умови при яких виникає аеродинамічний шум:
146. Умови при яких виникає структурний шум:
147. Умови при яких виникає гідродинамічний шум:
148. Вібрація поділяється на :
149. За функціональним призначенням штучне освітлення поділяється на:
150. До фізичних забруднень відносять :
151. До систем центрального опалення належать :
152. Випромінювання, взаємодія якого з середовищем призводить до утворення електричних зарядів (іонів) різних знаків має назву:
153. Потік позитивних заряджених частинок має назву:
154. Потік електронів та позитронів має назву:
155. Охорона праці – це:
156. Професійне захворювання – це
157. В електроустановках понад 1000 В працівники зі складу оперативних або оперативно-виробничих працівників, які одноособово обслуговують електроустановки, а також старші в зміні повинні мати групу

158. В електроустановках до 1000 В працівники зі складу оперативних або оперативно-виробничих працівників, які одноособово обслуговують електроустановки, повинні мати групу:

159. В електроустановках 6, 10, 20, 35 кВ забороняється наближатись до місця замикання на землю на відстань менше:

160. Вимикати та вмикати роз'єднувачі, відокремлювачі, вимикачі понад 1000 В з ручним приводом необхідно в рукавичках:

161. В електроустановках електростанцій та підстанцій 6, 10, 20, 35, 110 кВ під час роботи біля неогороджених струмовідних частин розміщуватись так, щоб вони були позаду або з обох боків:

162. Право на видавання нарядів та віддавання розпоряджень надається керівникам та спеціалістам підприємства, які мають групу:

163. При напрузі 6, 10, 20, 35 кВ, Відстань від механізмів та вантажопідіймальних машин у робочому та транспортному положеннях, від стропів, вантажозахватних пристосувань та вантажів, м

164. При напрузі 154 кВ, відстань від механізмів та вантажопідіймальних машин у робочому та транспортному положеннях, від стропів, вантажозахватних пристосувань та вантажів, м

165. При напрузі 110 кВ, відстань від людини будь-якомуможливому її положенні та інструментів і пристосувань, що використовуються нею, м

166. При напрузі 220 кВ, відстань від людини будь-якомуможливому її положенні та інструментів і пристосувань, що використовуються нею, м

167. При напрузі 330 кВ, відстань від людини будь-якомуможливому її положенні та інструментів і пристосувань, що використовуються нею, м

168. При напрузі 750 кВ, відстань від людини будь-якомуможливому її положенні та інструментів і пристосувань, що використовуються нею, м

169. Основними засобами колективного захисту від дії електричного поля промислової частоти є:

170. Виробничі процеси повинні бути пожежо- та вибухобезпечними згідно з вимогами:

171. Вимоги безпеки повинні встановлюватися :

172. Вимоги безпеки до технологічного процесу повинні бути викладені:

173. Виробничі приміщення повинні бути обладнані таким чином, щоб забезпечувалася евакуація людей при пожежах та аваріях у відповідності зі

174. Підприємства повинні бути забезпечені пожежною технікою для захисту об'єктів згідно:

175. Застосовуване у виробничому процесі виробниче обладнання повинно відповідати вимогам безпеки, викладеним у

176. При транспортуванні вихідних матеріалів, заготовок, напівфабрикатів, готової продукції відходів виробництва необхідно забезпечувати:

177. Організація навчання і перевірки знань працюючими вимог безпеки праці повинна проводитися відповідно до вимог:

178. Стандартні вимоги безпеки до груп виробничих процесів повинні містити вступну частину і _____ розділів:

179. У розділі "Вимоги до вихідних матеріалів, заготовки та напівфабрикати" повинні бути приведені:

180. У розділі "Вимоги до виробничих приміщень" повинні бути викладені:

181. В розділі "Вимоги до вихідних матеріалів, заготівлях і напівфабрикатах" повинні бути приведені:

182. В розділі "Вимоги до розміщення виробничого обладнання та організації робочих місць" повинні бути викладені:

183. У розділі "Вимоги до персоналу, що допускається до участі у виробничому процесі" повинні бути умови:

184. В розділі "Вимоги до застосування засобів захисту працюючих" повинні бути зазначені:

185. Хто проводить вступний інструктаж з питань охорони праці:

186. Де реєструється вступний інструктаж:

187. Для кого проводиться стажування на робочому місці:

188. Який з інструктажів проводиться за тематикою:

189. Цільовий інструктаж проводиться при:

190. В якому році був проведений Державний стандарт Союзу ССР

191. На що розповсюджується справжній стандарт

192. Що повинно бути складено до початку розробки кожної лісосіки?

193. Чим оформляють готовність лісосік до рубки

194. Який відсоток небезпечних дерев має складати, від загального числа, прибирання до початку лісосічних робіт ?

195. На якій відстані, до початку основних лісосічних операцій, повинні бути прибрані небезпечні дерева?

196. Що повинно бути розміщено на пішохідних стежках і дорогах, які перетинають основну лісосіку?

197. Територія в якому радіусі від місця валки дерев, являється небезпечною зоною?

198. При якій швидкості вітру в гірських лісосіках не допускається виготовляти валку дерев, трелювання лісу, вирубку сучків?

199. При якій швидкості вітру на рівнинній місцевості не допускається виготовляти валку дерев, трелювання лісу, вирубку сучків?

200. З якої сторони необхідно здійснювати підпил дерева?

201. З якої сторони потрібно починати спуск лісу?

202. На якій відстані від зустрічаючих на шляху предметів повинен бути піднятий груз під час переміщення?

203. При гравітаційному вивантаженні лісовозного транспорту взимку, перевищення зовнішнього колесопровода над внутрішнім повинен сягати?

204. При гравітаційному вивантаженні лісовозного транспорту влітку, перевищення зовнішнього колесопровода над внутрішнім повинен сягати?

Навчальне видання

Турис Е.В., Потіш Л.А.

ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації за напрямом підготовки 6.090103 «Лісове та садово-паркове господарство»

Навчальний посібник

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 7?44. Зам. № 64. Наклад 100 прим.
Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18. E-mail: hoverla@i.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції –
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*

Турис Е.В., Потіш Л.А.

«Основи охорони праці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації за напрямом підготовки **6.090103** (Лісове та садово-паркове господарство). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2015 – 128 с.

ISBN 978-966-2095-92-0

Посібник містить лекції, питання для самоконтролю, перелік літератури, відповідно до навчального плану за курсом «Основи охорон праці». Наведено вимоги щодо забезпечення норм з охорони праці та промислової безпеки на виробництві, гарантії щодо їх дотримання, дії при аварійних ситуаціях і травмуванні працівників, навчання з охорони праці, поведження у лісі, надання першої медичної допомоги.

УДК 331.45 (075.8)
ББК У246я73
Т87, П64